

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK ÅRBOG

FOR THY, MORS OG V. HAN HERRED

1987

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR THISTED AMT

HISTORISK ÅRBOG

FOR THY, MORS
OG VESTER HAN HERRED

1987

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR THISTED AMT

HISTORISK ÅRBOG

Redaktion:

Hanne Mathiesen

Knud Mortensen

Orla Poulsen

Chr. P. Fogtmann

Årbogens adresse:

Museet for Thy og Vester Hanherred,

Munkevej 20², 7700 Thisted.

Tlf. 07 92 05 77.

ISSN - 0107 - 9395

THISTED BOGTRYKKERI

1987

Indholdsfortegnelse

Chr. P. Fogtmann: Hanstholm Havn 20 år.....	5
Chr. P. Fogtmann: Første fisker i Hanstholm Havn	19
Hanne Mathiesen: Fundet blandt gamle bøger.....	23
Knud Mortensen: En sømands historie	47
Eva Holst: Tre gamle kurve	52
Knud Mortensen: Fra Østerild kirkebog.....	54
Peter Grishauge: En gård og dens beboere	59
Chr. P. Fogtmann: Ved tro og gennem ulykke	69
Elly Mardal: Landbrugskrise for 300 år siden	75
Esper Lønborg: Holger Sørensen Schandorph.....	79
Johs. N. Kjær: Historien om en bindesten	94
Chr. P. Fogtmann: Fra den gamle Copie Bog.....	105
Museet for Thy og V. Hanherred	111
Til medlemmerne af Historisk Samfund	120
Historisk Samfunds årsregnskab	122
Lokale beretninger.....	123

Ny redaktion

Årbogens nye redaktion har denne gang haft ret kort tid til at samle og ordne bogens indhold, og det vil måske blive bemærket af Historisk Samfunds medlemmer, men vi er stærkt indstillet på, at skiftet allerede fra næste år skal kunnes ses.

Det betyder afgjort ikke, at der skal ske forandringer, så årbogen bliver ukendelig, men redaktionskomiteen ønsker at beskæftige sig med stoffet året igennem, og det vil sige, at vi begynder at planlægge »næste år«, så snart en årbog er gået i trykken.

Redaktionskomiteen ved den angivne adresse tager imod til stadighed og helst tidligst muligt, så vi kan stile mod en rimelig spredning over hele Historisk Samfunds område. Vi hører gerne om ideer eller ufærdige udkast, som kan indføres i planlægningen, og dertil ønsker vi meget, at vi hvert års 1. maj kan have dannet os klart overblik over, hvad vi har, og hvad der kommer til årets udgave af årbogen. Vi ønsker derefter de sidste bidrag tilsendt senest i løbet af maj og juni, så alt er redaktionen i hænde 1. juli.

Sidste frist for modtagelse af bidrag er dermed rykket en måned frem, og det kan bidragyderne forhåbentlig leve med. Det er ret nødvendigt for årbogens eksistens, at den er ude i begyndelsen af december og dermed kan indgå blandt ideerne til julegaver.

Vi skylder en varm tak til historisk interesserede, der med meget kort varsel hjalp os til i år at løse den opgave, Historisk Samfund har overladt os, og vi beder alle medlemmer tænke efter, om de ikke selv ligger med historisk materiale eller med minder, som kunne omsættes til artikler i kommende år.

Vi tager med tak imod. Og vi er som sagt ekstra glade, når artikler, tilbud, ideer eller forslag kommer tidligt.

Hanne Mathiesen

Orla Poulsen

Knud Mortensen

Chr. P. Fogtmann

Hanstholm Havn blev port til et større Danmark

Af CHR. P. FOGTMANN

Dagen før den officielle indvielse af Hanstholm Havn fredag den 8. september 1967 gik en forrygende storm ind over vestkysten, og den væltede en del af forberedelserne til festen. Det gjaldt bl.a. et stort telt, der var rejst til forøgelse af Hanstholm-Hallen, hvor havneindvielsen skulle fejres i tre dage og nætter. Havn og havneby var stadig en ufærdig byggeplads med ringe beskyttelse mod blæst og søgang, og holmboerne forudså, at indvielsens gæster nu ville få bekræftet en mulig indbildning om, at havn her yderst på »Jyllands skulder« var en umulighed.

Det er fhv. borgmester Chr. Hansen, som ved 20 årsdagen fortæller til Historisk Årbog om de dage, da en 50 år gammel lov om havn blev realiseret, og et lille samfund af kystfiskere sammen med borgere og bønder i landet bagved søgte at indrette sig på, at en helt ny og måske vigtig by skulle opstå neden for Hanstholm Fyr. Der var store forventninger - og der var sortsynet skepsis. Nogle troede, at hele den 16 kilometer lange holm ville blive bebygget i løbet af få år. Andre frygtede fiasko, mens flertallet blot håbede på og ventede vækst i et overkommeligt tempo, som gjorde det muligt at undgå Klondykekaos.

– Stormen løjede af i løbet af natten, fortsætter Chr. Hansen. Den 8. september kom med stille vejr og strålende solskin, og i den tidlige morgen gik fhv. trafikminister Kai Lindberg, som politisk havde gjort sit til at få havnebyggeriet gennemført, en tur på havnen for at se gadeskiltene til den gade, der var opkaldt efter ham. Han vendte noget fortørnet tilbage og meldte, at hans fornavn var stavet Kaj i stedet for Kai, men den slags var intet problem for havnebyen i svøb.

Kommuneingeniør Aage Holm fik omgående fat på en maler, og på alle skilte var Kaj blevet til Kai før indvielsen kl. 10.

Indvielsesdagen begyndte med gudstjeneste ved biskop Erik Jensen, som nævnte det kristne fællesskab, der vokser frem omkring en ny kirke, og håbede, at et tilsvarende fællesskab nu i Hanstholm ville vokse frem omkring den nye havn og den nye by.

Auktionshallen var fyldt af festdeltagere med Frederik IX i spidsen, da trafikminister Sv. Horn på statens vegne udtalte sit håb om, at Hanstholm Havn, Danmarks hidtil største egnsudviklingsprojekt, måtte indfri forventningerne og bringe Landet i Nordvest fra stagnation ind i en støt fremgangslinie. Efter vedtagelsen af seneste lov om havnebyggeriet i 1960 og arbejdets start i 1961 skulle arbejdet have været færdigt i 1966, men naturkræfterne er ved havnebyggeri en lunefuld modspiller. »Alle er vist enige om, at forsinkelserne til en vis grad skyldtes, at havet i perioder har været mere vrangvilligt, end man ventede, og også bundforholdene har budt på større vanskeligheder end ventet«.

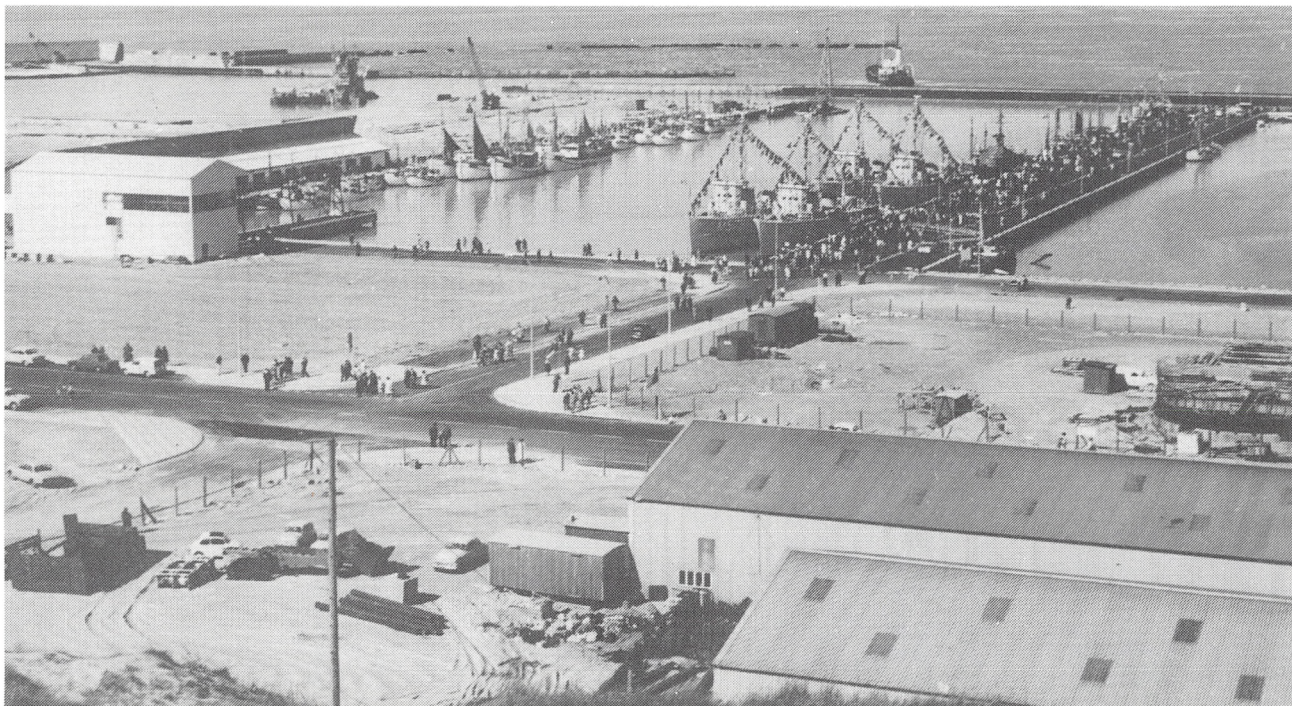
Amtmand Fl. Martensen-Larsen takkede på Thisted Amts vegne for statshavnen og adresserede takken til kongen, som har fulgt projektet med varm interesse. Videre mindedes amtmanden ingeniør Jørgen Fibiger, »der af nogle blev regnet for fantasifuld, af andre for en fantast«. Han betragtede det som sit livs opgave at bevise over for landets myndigheder, at der kunne og burde bygges havne ved Hirtshals og Hanstholm. I 1917 opnåede han Rigsdagens vedtagelse af de to havnebyggerier, men mellem krigen nåede han kun at fuldføre arbejdet i Hirtshals. Til Hanstholm var bevillingerne for små, og da Anden Verdenskrig brød ud, var kun søndre molearm færdig. Den forfaldt under den tyske besættelse, og efter befrielsen kom årelange diskussioner for og imod en genoptagelse af arbejdet. I 1960 kom en afgørende vending, og selv om havnen nu ikke er færdig, er vi dog så vidt, at vi med ro i sindet kan sige: Fantastens drøm er blevet virkelighed. Jyllands skulder har fået bærekraft.

– Det er med stor glæde, jeg kommer til stede i dag, da første etape af Hanstholm Havn er færdig, sagde kong Frederik. Gennem mange år har jeg næret en stærk interesse for dette store byggeprojekt, og nu, da havnen nærmer sig sin fuldførelse og kan tages i brug, ønsker jeg lykke og velsignelse for dem, der skal bruge den, og held med det fortsatte arbejde. Hermed erklærer jeg da Hanstholm Havn for åbnet.

*Kong Frederik markerede havnens indvielse ved et enkelt slag på auktionshallens klokke.
(Foto: Jens Steffensen).*

Christian Hansen er sønderjyde og kom til Hanstholm i 1941, ansat hos købmand Jens Villadsen. I 1942 blev han udskrevet til CB - Civilbeskyttelsen - for at forberede den evakuering af civilbefolkningen, som den tyske hær forlangte under opbygning af »Festung Hanstholm«, og da evakueringen var sket i 1943, flyttede Chr. Hansen med sin kone til Ræhr. Han blev i CB helt til 1948 - fra den tid er hans kaldenavn stadig ved passende lejligheder Christian CB - og han havde dels arbejde med de tyske flygtninge, dels med bevogtning af det rømmede fæstningsanlæg. Allerede i 1946 flyttede familien tilbage til Hansted. Efter 1948 var Chr. Hansen afløser på fyret, men i årene 1954-60 ansat på Thisted Jernhandel. Også i de år blev han boende i Hansted, og i 1958 blev han indvalgt i Ræhr-Hansted-Vigsø Sogneråd, der i 1959 gjorde ham til kommunekasserer. Ved valget i 1962 oplevede han at blive genvalgt til sognerådet, mens de seks andre var nyvalgte. Da kommunen i 1964 købte tyskernes gamle biograf og indrettede kommunekontor i forbygningen, blev han heltidsansat som kommunekasserer, men i 1966 skete der kommunesammenlægning med Hjørdemål, og efter sognerådsvalget dette år blev han sognerådsformand. Han tog mod valget på den betingelse, at han fik fire års orlov fra posten som kommunekasserer. Den betød jo et levebrød!

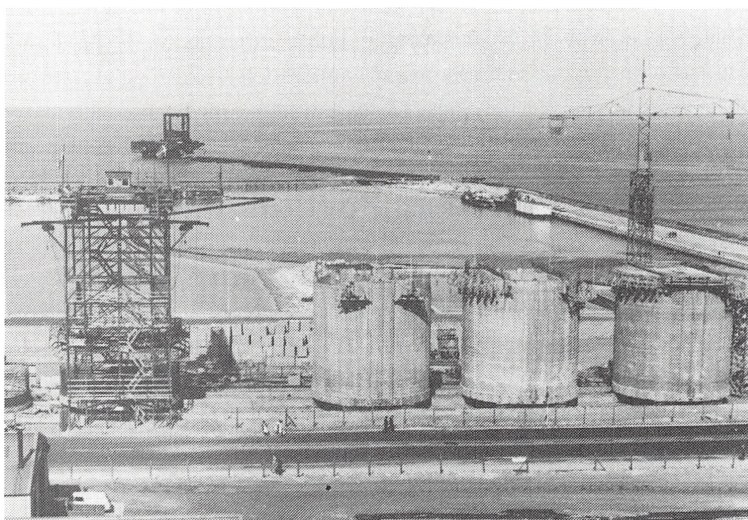

Hanstholm Havn var ved indvielsen i 1967 en kæmpemæssig byggeplads, en halvferdig havn.

(Foto: Jens Steffensen).

*Amtmand Fl. Martensen-Larsen med frue sammen med trafikminister Kai Lindberg.
(Foto: Jens Steffensen).*

*Den store skotske kran var nået ud på østre ydermole. I forgrunden tre af de kæmpemæssige
beton-elementer.*
(Foto: Jens Steffensen).

Sådan gik det til, at Chr. Hansen var sognerådsformand ved havneindvielsen i 1967, men i første omgang varede det kun to år. Efter indlemmelse af Klitmøller og efter nyt valg i 1968 blev bankbestyrer Niels Jensen sognerådsformand 1968-70, mens Chr. Hansen tog arbejde hos auktionsmester Ib Holm Sørensen - han holdt på, at den bevilgede orlov fra posten som kommunekasserer var på fire og ikke på to år! - og ved det valg, der faldt sammen med kommunesammenlægningerne i 1970, blev han igen formand for kommunalbestyrelsen, denne gang med titel af borgmester. Det holdt til 1986, da besvær med synet fik ham til før pensionsalderen at tage en »nedtrappingsperiode« som menigt medlem af byrådet.

– Når vi snakker om kommunale minder fra havneindvielsen, må vi stadig huske, at det var en statshavn, der blev anlagt, siger Chr. Hansen. Det betød, at kommunalrådet på en måde stod i andet geled med varm interesse i havneanlægget, men med byens udvikling som hovedopgave. Den opgave kunne også være svær nok, fordi skatteindtægterne aldrig stod mål med vore behov.

Det var i virkeligheden forkert, at man ved lov havde bestemt færdiggørelse en bestemt dag og lukket havn indtil da. Det var jo kun fiskelandinger og nye fiskeres bosættelse, der kunne give os indtægter, og det fik vi på bane, da et nyt sogneråd trådte i funktion den 1. april 1966, og et nyt amtsråd samtidig holdt stiftende møde på Hotel Hanstholm. Jeg var inviteret med til amtsrådets frokost, og vi talte om den upraktiske bestemmelse i forbindelse med den åbenbare forsinkelse af havnebyggeriet. Havnekonsortiet var truet af store dagbøder på grund af forsinkelsen, og der lå en forligsmulighed i, at konsortiet skaffede lidt anløbsplads, og vi til gengæld fik trafik på havnen. Allerede den 15. april var vi hos trafikminister Kai Lindberg med vore tanker i den retning, og han forstod os helt. Vi fik adgang til den løsning, vi ønskede os, og det var oplægget til, at vi året efter kom til at indvie en kun halvt færdig havn.

I korridorerne på Christiansborg mødte jeg tilfældigvis folketingsmand Thomas Have fra Mors, og over for min gode nyhed kunne han fortælle, at Folketinget samme dag havde vedtaget at bygge bro over Sallingsund. Det var altså en dag, der klarede to vigtige forudsætninger for udviklingen i Nordvestjylland.

Det måtte naturligvis tage nogen tid at gøre havnen brugelig. Der skulle bygges auktionshal og anlægges kaj. Ved indvielsen stod den

store kran på østre ydermole, og mod vest måtte stumperne af Fibigers gamle mole klare vestenstormene uden for tværmolerne. Ingen både kunne lægge til i østlige side af havnen. Kun fra auktionshallen ind til bunden af havnebassinet var der plads for de mange landinger, vi ventede os.

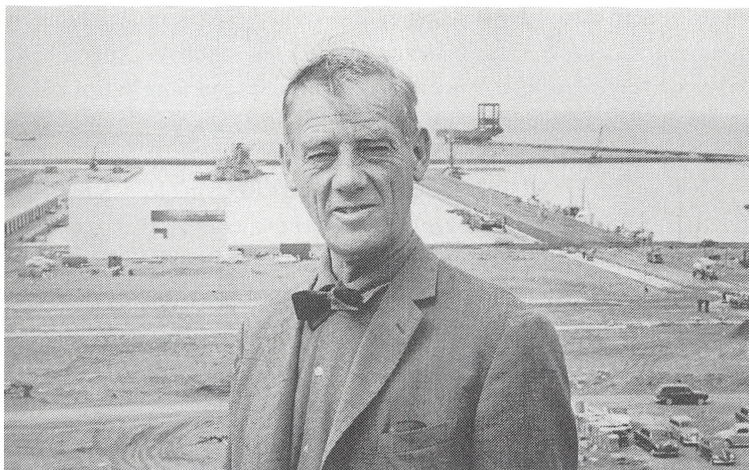
De kom da også - nogle af dem. Min største skuffelse i tiden efter havneindvielsen var, at fiskerne fra Klitmøller blev borte og solgte deres fisk i Esbjerg, Hirtshals eller Frederikshavn frem for Hanstholm, men så skete det mærkelige, at landingsstedet i Klitmøller blev spærret af en sandrevle. Hurtigt efter kom Klitmøller-fiskerne til os med deres både, og det fungerede godt. Kystvejen mellem Klitmøller og havnen var blevet omtrent færdig og i hvert fald brugelig til indvielsesdagen den 8. september.

Siden fik vi i kommunalbestyrelsen og i hele Hanstholm mange anledninger til at glæde os og vel lige så mange anledninger til bekymring. Jeg synes, det var vigtigt, at vi fik stadfæstet navnet Hanstholm til vor nye by og for hele kommunen, og vi fik da også en telefoncentral med den rigtige betegnelse, selv om det holdt hårdere. I en overgangstid kunne vore fjernere forbindelser ikke forstå, at de skulle ringe til Ræhr for at komme i forbindelse med Hanstholm.

I status tyve år efter noterer vi, at Hanstholm er blevet Danmarks fiskerihavn nr. 2 efter Hirtshals, når det gælder konsumfisk, mens Esbjerg fører m.h.t. skidtfisk.

– Med en særegen ydmyghed og ærbødighed forsøger jeg at udtrykke Hanstholm Kommunes tak for den nye havn, sagde Chr. Hansen ved frokosten på Hanstholm Hotel (kroen) efter indvielsen af havnen. Ydmygheden skyldes de prægtige mennesker, som gennem generationer har kæmpet for det resultat, vi i dag er nået til. For de gamle, som faldt, var der altid ny overalt, og det er nu mit håb, at den generation, som skal høste resultaterne af den enestående indsats, vil vedgå arv og gæld, erkende forpligtelsen til at løse fremtidens opgaver med den faste vilje og det sammenhold, som kendetegnede pionererne på Hanstholm Havn. Selv om vi må være og er glade og taknemmelige, står det os klart, at resultatet i dag kun er en begyndelse – en økonomisk håndsrækning fra det øvrige land med den tanke, at vi selv skal bygge videre. Jeg tvivler ikke om, at forventningerne bliver indfriet.

Der har altid været diskussion om havnene på vestkysten, og det er

Ingeniør Chr. Schrøder repræsenterede havnebygger-konsortiet under arbejdet og ved indvielsen i 1967. (Foto: Tage Jensen).

forståeligt, men i søfarts- og fiskerikredse ville det være en katastrofe, om vi skulle have undværet vore vestkysthavn, og vi ser, at hver eneste vestkysthavn, der byggedes hidtil, er blevet for lille og har måttet udvides. Sådan vil det også gå i Hanstholm. Havnens beliggenhed vil sikre, at den bliver »Porten til et større Danmark«.

Fiskeriminister Jens Risgaard Knudsen så i havnens indvielse en mærkedag i Nordvestjyllands historie og en ny epoke for fiskerierhvervet. Utalte fiskedage er gået tabt for kystfiskerne, fordi vejret ikke tillod fiskerne at sætte deres både ud fra den åbne strand. Nu vil fiskerne fra kysten drage nytte af Hanstholm Havn, og man må tro, at også mange fremmede fiskere vil bringe deres fangst hertil og måske en dag vælge at slå sig ned.

Hanstholm Havn vil også få stor betydning for baglandet. Hidtil har Nordvestjylland haft en unormalt stor ledighed, men havnen er kommet som et eksempel på storslået egnsudvikling, og nu er der kun at vente, at private investorer vil udnytte det givne grundlag til gavn for fiskerierhvervet og for egnens befolkning.

Formanden for Dansk Havfiskeriforening, Fr. Lodbjerg Jensen, Esbjerg, så havneindvielsen som den største begivenhed i lang tid: — Hanstholm vil feste i tre dage, og så glemmes på sejrens dag de tabte slag, men bagefter kommer arbejdsdagene, da Hansthols fiskere skal

til at udnytte havets rigdomme, og krisen for fiskerierhvervet må kun betyde, at Danmarks fiskere lægger endnu mere vægt på kvalitetsfisk.

Fr. Lodberg Jensen adresserede en tak for havnen til trafikminister Svend Horn, men havde også en tak til kongen: — Vi fiskere er stolte af, at kongen ikke blot har kongeblood, men også saltvand i årerne!

Civilingeniør Chr. Schrøder sagde til lykke til det samfund, der skal vokse op omkring Hanstholm Havn, og så dagens indvielse som anden milepæl, når fuldendelsen af Jørgen Fibigers vestre mole var den første. Tak til ministeriet for offentlige arbejder, til anlægsudvalget, til vore egne medarbejdere under og over vandet, til alle i Thisted Amt, der har virket med.

Professor H. Lundgreen, som havde ledet de modelforsøg, der beviste, at en havn kunne bygges ved Hanstholmen, takkede daværende trafikminister Kai Lindberg, fordi han her havde ladet videnskab og praksis i fællesskab løse en opgave.

Kai Lindberg kvitterede. — Der er ting, som bliver én kærere end andre. Hanstholm Havn blev et smertensbarn, men derved også et hjertebarn, og jeg er helt forvisset om, at den vil lykkes både som fiskeri- og trafikhavn.

Formanden for Hanstholm Fiskeriforening, Anders Præstegaard, mindedes de 50 års kamp for havnen. Nu takker vi for den havn, der er stillet til vor rådighed, og håber siden blot på godt vejr for konsortiet.

Formanden for Dansk Fiskeriforening, Henry Sørensen, takkede Kai Lindberg, der gjorde et problembarn til hjertebarn: — Vi skal nok tage havnen i brug, for danske fiskere har trods modgang ikke mistet lysten til at gå i krig med vanskelighederne.

Og sognerådsformand Martinus Krogh, Vandet, så Klitmøllers skudehandel og Hansteds kystfiskeri videreført i den nye havn: — Fortidens søfart er ikke kun historie. Den fortsætter fra Hanstholm.

Forud for frokosten havde der været reception på Hanstholm Kommunekontor, og her kom mange gaver. Sognerådsformand Chr. Hansen havde bedt om, at der i stedet for blomster og lignende blev givet kontante bidrag til Hanstholms forskønnelse, og det blev til ca. 6.000 kr. En anden slags gave kom fra folketingsmand Kr. Damsgaard. Han overrakte et kobbersøm — det første, der blev slået i første sænkekasse først i tyverne, da Jørgen Fibiger tog fat. Det var af Karen Aaberg — niece og plejedatter af redaktør M. Aaberg på

Thisted Amts Tidende – givet til Kr. Damsgaard med påbud om, at det skulle overlades til den nye havneby, når havnen engang blev indviet.

– Det er H-dag i Hanstholm – H for Havnedag, sagde Chr. Hansen fredag aften i Hanstholm-Hallen, da han bød 1.200 mennesker velkommen til fest. Programmet omfattede et interview ved radiomanden Ole Kühnel med Jørgen Fibigers enke, fru Agnete Fibiger, som tolkede sin mands og sin egen kærlighed til havneprojektet. Fl. Martensen-Larsen karakteriserede holmboernes sind – en afvæbnende og stilfærdig humor med kraft og vildskab bag. Ulrik og Ulla Neumann underholdt, og der var verdenspremiere på Jørgen Vestergaards film »Havnen«, før der var »skovturs-servering« og underholdning ved et mariner-jazzband fra eskadren i havnen og ved Thisted Garden. Sidst var der dans til ud på natten.

Det myldrede med gæster på Hanstholm Havn i de tre indvielsesdage. Særligt om søndagen var besøget stort, og Kai Digens – Thisted Amts Tidendes redaktør i Hanstholm – anslog om mandagen, at der har været ca. 35.000 gæster i ca. 10.000 biler. I det endnu ret snævre havnebassin lå kuttere fra Thykystens fiskerlejer. Lørdag morgen den 9. september holdt auktionsmester Ib Holm Sørensen havnens første fiskeauktion over de 7.300 kg fisk, der var tilført af syv kuttere, hvoraf tre var fra Hanstholm, én fra Hirtshals og tre fra Thyborøn. En enkelt kasse rødspætter blev sat på »amerikansk auktion«, så den trinvis kom i seks køberes eje. Det økonomiske resultat på 5-600 kr. gik til sømandshjemmet.

Forhistorien til havneindvielsen i Hanstholm den 8. september 1967 hører ikke med her, men under festlighederne blev der ofte hentydet til den, og derfor anføres et resume:

Ved loven af 1917 blev det besluttet, at der skulle anlægges havne ved Hirtshals og Hanstholm, og der skulle begyndes ved Hirtshals, fordi det var den mindste af de to opgaver. Mens Hirtshals Havn blev færdig, sinkedes havnebyggeriet i Hanstholm af for små bevillinger, og da den tyske besættelse kom i 1940, var kun vestre mole færdig. Efter krigen var der opstået en del modstand mod at genoptage arbejdet, og bevillingerne blev mindre end nogensinde, så krigsårenes forfald tog til, mens modstanderne tilstræbte opgivelse, og Nordvestjylland sammen med fiskerne krævede arbejdets fortsættelse.

I 1946 nedsattes i Thisted Amt et særligt Hanstholm-udvalg, der

med amtmand H. Egedorf som formand kom på mange års stædigt arbejde, indledt ved modtagelse af Folketingets finansudvalg, som var på besøg for at se den ufuldendte havns ruiner. I 1951 nedsatte trafikministeriet en kommission, hvis betænkning med ti stemmer mod to gik ind for at standse arbejdet, men de to var fiskernes repræsentanter, og de fik støtte fra Nordvestjylland. I 1954 tog en delegation til København for at søge audiens hos kongen, og den blev modtaget. Dens medlemmer var Chr. Harbo, Anders Præstegaard, Marius Madsen og H. P. Hammer, som vidste sig støttet af folketingsmændene Kr. Damsgaard og Vilh. Fibiger, og som forøvrigt praktiserede en ide fra amtmand Egedorf. Skønt delegationen ikke var meldt for på forhånd, blev den modtaget, og da Frederik IX havde hørt på den, sagde han: – Ja, det sorterer jo under trafikministeren (Carl Pedersen).

– Ham har vi tabt tilliden til, svarede Chr. Harbo, og ved denne antydning af, at samtalen kunne blive politisk, sluttede kongen audiensen med en bemærkning om, at han ville tale med sine folketingsmedlemmer.

Delegationen blev næst efter modtaget af trafikminister Carl Pedersen, som sagde, at de da godt kunne snakke i al fordragelighed om sagen. »Men jeg er modstander af havnen, og jeg vil aldrig stille forslag om, at den bliver bygget færdig«.

Da Kai Lindberg blev trafikminister, kom et andet syn på sagen frem. Han nedsatte i december 1955 et nyt udvalg, der skulle vurdere projektet videnskabeligt såvel som teknisk og politisk, og dets betænkning af 25. september 1959 blev en anbefaling af havnebyggeriet, hvorefter Folketinget i 1960 omsatte betænkningen i lov.

Mellem 1946 og 1960 havde mange kræfter virket sammen om at få havnebyggeriet i gang for alvor, og blandt dem var »det mindre pæne Hansthalmudvalg«, hvis talsmand var Jens Kirk, Thousgaard. Ideen om det opstod på generalforsamlingen i Thisted Andels-Svineslagteri den 5. marts 1954, da Jens Kirk sammen med formanden, M. C. Korsgaard, forelagde en resolution om havnebyggeriet og fik den vedtaget af 1.200 andelshavere. Derefter nedsattes udvalget den 2. april på Hansthalm Kro, hvor 200 mennesker var mødt op, og som formand valgtes sognefoged Ejner Kristensen. Under besøg i København fik det syv mands udvalg afløb for megen galde under besøg hos trafikministeren, finansministeren og fiskeriministeren – og

Auktionsmester Ib Holm Sørensen opnåede ved første auktion 50,25 kr. for en meget lille kasse søtunge fra T. 89 »Britta«. Bag ham ses fiskeriminister Jens Risgaard Knudsen.

(Foto: Tage Jensen).

blev alligevel meget pænt modtaget. Videre frem skrev og talte udvalgets medlemmer flittigt for, at 1917-loven skulle efterleves, og den 18. juli samledes 3.000 mennesker til et protestmøde i Friluftsteatret i Thisted. De støttede tanken om et protesttog til København, og togets adgang blev fastsat til 25. oktober 1955, men udvalget bremsede op, da det underhånden fik at vide, at den

nyudnævnte trafikminister, Kai Lindberg, ville fremsætte forslag om 3 mill. kr. til genoptagelse af arbejdet med havnen i Hanstholm. Dette forslag kom 27. september, og den 26. oktober meddelte Lindberg i Folketinget, at han ville lade foretage modelforsøg som optakt til en ny licitation. Derefter ebbede »det mindre pæne udvalg« ud i al stilhed, og den 6. september 1967 skrev Jens Kirk i en redegørelse i Thisted Amts Tidende, at udvalgets betydning ikke måtte overvurderes: – Alt dette (havnens færdiggørelse) ville være sket alligevel, måske på en anden måde og i et andet tempo. Havnen var i alle tilfælde kommet. Hvis nogen skal takkes for Hanstholm-havnen, må det være det store, pæne udvalg, egnens folketingsmænd og andre kendte og ansvarlige ledende personligheder på egnen. At man på højere sted er enig med mig i den bedømmelse, fremgår af det faktum, at det mindre pæne udvalg hverken er omtalt eller indbudt i forbindelse med åbningsfestlighederne den 8. september. Jeg slutter med at ønske holmboerne, det store pæne Hanstholmudvalg og hele egnen til lykke med Hanstholm-havnen.

Det var den myteskabende ingeniør Jørgen Fibiger, der efter at have bygget havnen i Hirtshals førte havnebyggeriet i Hanstholm frem til det punkt, hvor arbejdet blev standset af anden verdenskrig. Ved den licitation, som fulgte af trafikminister Kai Lindbergs Hanstholm-lov, blev havnebyggeriet overladt til et konsortium, der omfattede Wright, Thomsen og Kier, Topsøe-Jensen og Schrøder samt Pihl & Søn med ingeniør Chr. Schrøder som leder af hele byggeriet. Man klarede at bygge havn på et sted, hvor mange havde regnet det for umuligt, og i eftertidens perspektiv var forsinkelserne ikke store i forhold til de naturkræfter, menneskene her gik op imod.

Havnen efter den oprindelige plan blev færdig omkring 1970, og siden groede den videre. – Udviklingen gik hurtigt nok i forhold til de problemer, kommunen skulle løse samtidig, siger Chr. Hansen. Vi slap for en eksplosiv udvikling, og det er jeg glad for. Nu tyve år efter er vi ved at afslutte en ny udvidelse af havnebassinerne, og det bliver ikke den sidste, for som allerede ingeniør Fibiger sagde det, bliver en havn aldrig færdig. Det store havneanlæg har bevist, at det kan modstå selv de værste storme, og kommunen har fået en rimelig økonomi med en rimelig servicestandard. Som fornuftige mennesker forudsagde det allerede i tresserne, er Hanstholm først og fremmest blevet fiskerihavn med de svingninger i økonomien, der hører fiskeriet

Sognerådsformand Chr. Hansen (l.v.) og kommuneingeniør Åge Holm udpeger havnebyens perspektiver.

til. Det blev foreløbig ikke til megen trafikhavn, men vi har fået et par rigtig gode færgeforbindelser og løber aldrig tør for drømme om, hvad det ellers kan blive til.

Som Martensen-Larsen sagde det, har Jyllands skulder fået bærekraft . . .

SKRIFTLIGE KILDER:

Thisted Amts Tidende 6. september 1967 og dagene før og efter.

Tage Skipper landede først i Hanstholm Havn

Da Pressens Radioavis en dag i efteråret 1960 meddelte, at Folketingets beslutning af 29. april samme år om havnebyggeri ved Hanstholmen nu ville blive omsat i praksis, blev det hørt af bl.a. fiskeskipper Tage Nielsen i Skagen. Så mange gange var han sejlet forbi ingeniør Jørgen Fibigers afbrudte molebyggeri og havde ærgret sig over den lange vej hjem. Allerede dagen efter at have hørt den gode nyhed rejste han med statsbanen til Aalborg og med Fjerritslevbanen til Nors, hvorfra han tog til Hansted for at få købt grund til et husbyggeri med flytning til Hanstholm for øje.

Men sikken modtagelse! Tage Nielsen fandt frem til sognerådsformand Jeppe Christensen, som ikke vidste ret meget mere om mulighederne, end at alle grunde i havnens nærhed skulle lejes ud af staten efter en plan, som endnu ikke var lagt. Hans bedste råd var at vise videre til landinspektør Poul Boe, Thisted, som var medlem af en byplangruppe under Anlægsudvalget for Hanstholm Havn.

Tage Nielsen tog til Thisted og blev fint modtaget af Poul Boe, som kunne bekræfte, at planerne for fremtidens Hanstholm endnu ikke var så langt, at der kunne anvises byggegrunde, men han gennemgik sine arkiver og fandt frem til, at der i 1946 var sket en udstykning i Kællingdal, Hamborg. I den skulle der stadig ligge en ubebygget grund, matr. nr. 13e Nørtorp Ræhr, fordi dens afhændelse var gået i kludder. Udstykningen var foretaget af gårdejer Peter Poulsen i Hamborg.

Tage Nielsen tog på besøg hos denne mand, som tilsyneladende havde glemt den usolgte grund, men sammen med sin gæst besøgte han stedet, og der lå da godt nok en ubenyttet skråning. Så Poul Boe havde nok ret!

Første dag gik med opklaring og snak uden aftaler, men dagen efter

kom Tage Nielsen igen og åbnede med et kontant tilbud: 2.000 kr. på bordet. Vil du sælge?

Jo, tilbuddet var godt nok. Der blev skrevet skøde, og i løbet af sommeren 1961 fik Tage Nielsen af Skagen sammen med sin hustru bygget hus i Kællingdal, hvorfra de havde helt fri udsigt over Nordsøen ved Jyllands nordvestlige hjørne.

I samme sommer gik havnebyggeriet i gang igen efter besættelsesårenes afbrydelse. Vestre indermole og tværmole lå så nogenlunde færdig, mens vestre ydermole var brudt ned af stormene under og efter besættelsen og lå som en række forfaldne tandstumper. Tage Nielsen flyttede fra Skagen med sin 24 tons kutter »Egerø«, men som så ofte før måtte han sejle forbi Hanstholmen, fordi molerne ikke var brugelige for ham, og hans kutter var for stor til med håndkraft at kunne tages op på slæbestedet ved Roshage. Der skulle endnu gå nogle år, før Hansted-fiskerne midt i tresserne fik et ophalingsspil, og heller ikke det kunne klare »Egerø«. Foreløbig gik han til kaj i Thyborøn. Og derfra var der langt til huset i Kællingdal.

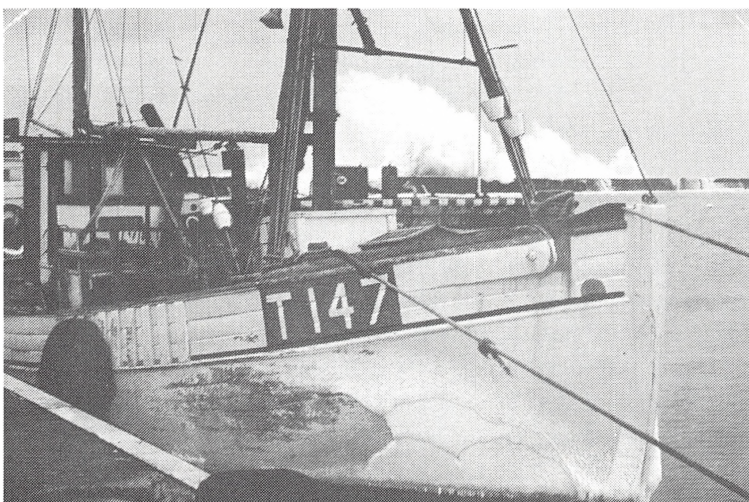
Kutterejer Tage Nielsen, hvis kaldenavn hurtigt blev Tage Skipper, var imidlertid blevet holmbo, og mens havnebyggeriet skred frem med idelige forsinkelser, fulgte han det med stigende utålmodighed. I 1966 skiftede han »Egerø« ud med T. 147 »Dania«, der var på 12 tons, og i efteråret fik han Vandbygningsvæsenets tilladelse til at lande sine fisk ved de ufærdige moler for derfra at lade dem køre til auktion i Lemvig. Hansted-fiskerne solgte deres fangster på auktionen i Esbjerg, men to af dem, Charles og Arthur Jepsen, sluttede sig inden længe med deres »Britta« til »Dania« og Tage Skippers eksempel.

Tidligt på året 1967 fik Hanstholm Havn imidlertid en havnebetjent, som var udstationeret fra Esbjerg med klart påbud om at holde al fiskeri-trafik borte fra havnebyggeriet indtil indvielsen i efteråret, og overfor ham hjalp det ikke, at Tage Skipper fremlagde sin skriftlige tilladelse fra Vandbygningsvæsenet. Han stammede endda fra Vorupør!

I sine bestræbelser talte Tage Skipper med Jørgen Halck fra Anlægsudvalget, men hverken han eller Vandbygningsvæsenet kunne gøre noget over for de regler, der var givet af højere myndigheder. Så gik Tage Skipper til den ingeniør, der for havnekonsortiet havde den daglige ledelse af havnebyggeriet, og spurgte, om man da ikke havde

Sådan så Hanstholm Havn ud, da Tage Nielsen flyttede fra Skagen til den fremtidige havneby i nordvest.

Den T. 147 »Dania«, der i 1966 som den første tog Hanstholm Havn i brug, opnåede den ære at udkomme som postkort med tysk tekst om tilværelsen for en fiskerbåd i den usfærdige havn, mens et lavtryk bevæger sig fra Nordsøen mod øst. Billedet viser klart nok, at kajerne kunne være hårde mod skibssiderne, når der var brod over og søgang inden for tværmolerne.

behov for et fiskerfartøj, der kunne gøre nytte ved bugsering eller lignende opgaver, og her var svaret et ja.

Det var løsningen. Mens Charles og Arthur Jepsen for en tid vendte tilbage til ophalingsspillet ved Roshage, blev Tage Skipper ved de nye moler som bugserkaptajn, men kom – så vidt han husker i dag – aldrig i den funktion. Han fiskede fra Hanstholm Havn, fordi nogle fornuftige mennesker havde fundet en fornuftig udvej.

Den ønskede og opnåede placering havde imidlertid sine vanskeligheder. Allerede i efteråret 1966 – mens brødrene Jepsen endnu havde deres »Britta« liggende ved Pier 4 sammen med »Dania« – kom der en forrygende storm, som truede med at presse »Britta« ind over molekanten, fordi den som kystbåd havde meget ringe dybtgående. Brødrene klarede sagen ved at lægge ud midt i havnebassinet og sikre med flere ankre. Tage Skipper blev ombord på »Dania«, og uvejret holdt ham ombord i 36 timer. Da det lysnede efter første stormnat, frygtede han, at hele havneanlægget var væltet.

Dagslyset beroligede ham, men vandet stod så højt, at det så ud, som om »Dania« lå frit i havnebassinet, og ind om auktionshallen, hvor cafeteriet nu ligger, var stranden skyllet væk, så der var dannet en høj skrænt. Molebyggeriet derimod var uberørt.

– Det er blevet bedre nu?

– Ja, men ikke helt godt. Hanstholm Havn er stadig en af de mest urolige, vi har. Det ville gøre gavn, om vi fik en læmole uden for ydermolerne, som de har det i Hirtshals, og det kommer måske engang. Foreløbig fik vi udvidelsen af havnebassinerne, og det skal ingen kritisere, for den var tiltrængt.

»Dania« – den første fiskekutter i Hanstholm Havn – blev solgt i 1973. Dens afløser, som fik samme navn, blev bygget på Thisted Skibsværft og er på 5,8 tons. Den står stadig ud med Tage Nielsen som skipper og ene mand ombord.

Det er ikke usædvanligt i 1987. Bemandingen skæres ned på alle fiskefartøjer, og også både, der er betydeligt større end »Dania«, sejler med skipperen som eneste bemanning.

Fundet blandt gamle bøger

Ved HANNE MATHIESEN, Thisted Museum

Historisk Årbog har fået tilsendt det lille skrift »Conradine Bruhns erindringer og optegnelser«, der rummer erindringer for forskellige større vestjyske gårde i første halvdel af forrige århundrede. Heftet er fundet iblandt nogle gamle bøger i USA og siden sendt til Anton Hornstrup i Nors, som venligst har udlånt det.

Herregårdenes tid er forlængst forbi. I Thy og Hanherred er endog de fleste af fordums herregårdsbygninger forsvundet; og kun fra de færreste er der efterladt erindringer og optegnelser om datidens herregårdsliv.

Men Kjølbysgaard i Hunstrup sogn er en undtagelse.

En af gårdens ejere – en talentfuld og smuk kvinde – markerede sig så stærkt i datiden, at hun udråbtes til heks: et eftermæle, der fortsat hefter ved hende. Anne Søe og hendes mand Enevold Berregaard ejede Kjølbysgaard fra 1689. Foruden denne ejede de flere andre større gårde, og den betydelige formue, de sammen oparbejdede, hidrører fra vellykket spekulation og omfattende pengeudlån.

Kjølbysgaard blev stamhus for den 1726 adlede slægt Berregaard, der ejede gården indtil 1804. Tragiske familieforhold bevirkede, at stamhusstifternes oldebarn ønskede stamhusklausulerne ophævet. Han solgte gården til proprietær Chr. Overgaard, der tidligere havde været forvalter på Vesløgsgaard; den hørte ind under stamhusets ejendomme.

Allerede ved den tid var der solgt en del bøndergods fra. Med salget af stamhuset kom Kjølbysgaard ind i den malstrøm, der hed godsslagtninger. Køb og salg fulgte hurtigt på hinanden, ingen blev længe ved de gamle gårde, de fleste forlod dem med gevinst, og efter hver handel var der solgt en del af tilliggendet fra.

Chr. Overgaard beholdt således gården i to år. Så erhvervedes den

af de på den tid meget kendte ejendomshandlere brødrene Christian og Nikolaj Schønau.

Christian Schønau var byfoged i Lemvig, og Nikolaj Schønau, der ligeledes var jurist, flyttede 1806 med sin hustru Vilhelmine Marie Christine Warelmann ind på Kjølbygaard. 1808 solgte brødrene gården til birkeskriver ved Rystensteen gods Arent Peter Warelmann, der var svigerfader til Nikolaj Schønau.

Indtil 1816 boede de to generationer sammen på gården, men de følgende tre år nedsatte Schønau sig i Thisted som købmand. Det gik ikke; og ægteparret flyttede tilbage til Kjølbygaard, hvor de blev boende til 1833.

Hovedbygningen var nyopført i stamhustiden (1766) af Villum Berregaard i ét stokværk over høj kælder, og den store lade, som nogle måske endnu erindrer, blev bygget af Nikolaj Schønau i 1825.

Efter svigerfaderens død 1831 afhændede Schønau 1833 gården til proprietær Hans Schou til Abildgaard (Grurup sogn). 1848 solgte Hans Schou til Peter F. Lange, der kom fra Ø. Hanherred. Han solgte den igen til Adolf Carl Johan Karll.

1875 skiftede Kjølbygaard atter ejer; denne gang blev den købt af herredsfuldmægtig Hans Rudolf Andersen, Løgstør. Ved sit ægteskab med Marie Elisabeth Birgitte Nørgaard fra Aggersborggaard kom han ind i en gammel bondeslægt med sans for jordens værdi. H. R. Andersen døde i 1894, men hans enke drev gården videre til sin død i 1914. Da ingen af børnene ønskede at overtage den gamle herregård, afhændedes den i 1915 til Thylands Udstykningsforening. I vinteren 1918-19 blev hovedbygningen revet ned.

Der findes kun spredte oplysninger om Kølbygaards udseende, men i Historisk Årbog for Thisted Amt 1917 beskrev J. C. Jacobsen, Øsløs den således:

»Kølbygaards Hovedbygning er opført af Conferentsraad Willum Berregaard i to Stokværk, hvoraf den nederste er en Kælderetage. Fra Gaarden op til Stueetagen fører en svær Stentrappe med Jærnrækværk, og over Indgangsdøren paa en Kvist findes det berregaardske og det reus-plauenske Vaaben samt Bogstaverne: W. B. — B. A. A. — G. R. v. Pl., hvilke skal sige: Willum Berregaard — Beate Antonia Augusta — Grevinde af Reus Plauen.

Det Berregaardske og Reus-Plauenske våben, der var opsat over hovedtrappen.

Det berregaardske Vaaben har følgende S sammensætning:

Skjoldet er tværdelt ved en Bjælke, som er skaktavlet i tre Rader af Rødt og Sølv, øverste Felt blaat, deri tre seksoddede Guld-Stjerner jævnsides; nederste Felt Sølv, hvori én paa en grøn Høj staaende hvid rødbenet Trane. Paa Hjælmen en seksoddet Guld-Stjerne mellem to hvide Ørnevinger.

Enevold Berregaard.

Anna Søs.

Fra Haven fører en smuk trappe op til en aaben Veranda, hvorfra en Dør fører ind til den store Havesal; her findes to prægtige Marmorkaminer, over hvilke der forhen var opstillet to legemstore oliemalede Portrætter af Justitsraad Enevold Berregaard og Frue Anne Søe. Disse portrætter er nu fjernede og ført til København').

I den 70 Alen lange Bygning findes ialt henved en Snes Værelser i Stuetagen; i flere af disse findes gamle Loftsmalerier af fransk Skole og sjældne Silketapeter fra den Tid, Bygningen blev opført. Et af værelserne benævnes Himmerige, medens et andet har det afskrækkende Navn Helvede. Hvorfor sidstnævnte har faaet dette Navn, vides ikke, men maaske staar det i Forbindelse med Sagnene, der fortæller, at Fru Anne Søe spøgede paa Gaarden. Baade dette og flere af de øvrige Værelser vidner om, at en Hovedreparation tiltrænges.

I Kælderetagen er en Mængde større og mindre Rum og Gange, der dels har været anvendt til Brænde, Mad- og Drikkevarer af forskellig Slags, dels til Spise- og Opholdsrum for Tyendet. Indgangen findes under Hovedtrappen til Gaarden. Et Par interessante Trappeopgange fører fra øverste til nederste Etage.

Over Havedøren er indsat en Sandstensplade med en latinsk Indskrift, som i Oversættelse lyder:

»Til evigt Æreminde om Bedstefaderen Justitsraad Enevold Berregaard, Grundlæggeren af dette Stamhus, paa hans venlige Befaling og for hans testamenterede Pengemidler har Willum Berregaard, Ridder af D . . . osv. taknemligt og beredvilligt opført denne Bygning 1766«.

I den store Have er ikke faa ældre Træer, og der findes ogsaa flere skønne Partier, men man kan nok se, at den trænger til en kyndig Haand; hvis denne kommer, er der ingen Tvivl om, at Kølbygaards Have, som den ligger der med udmærket Læ for Vestenvinden og aaben for sol, kan blive en yndig Plet.

Og her i Haven med Udsigt mod den smukke, hvide Facade, der hist og her skjules af Træer og Blomsterbuske, og mod den skønne Trappeopgang, der garderes af Roser og Guldregn, tager vi Afsked med den gamle Herregaard«.

Nikolaj Schønaus datter, Conradine (gift Bruhn) kom i sit ægteskab til at bo paa Rydbjerg i Velling sogn ved Ringkøbing.

Hun mindedes sine barne- og ungdomsår i Hunstrup med så stor

glæde, at hun fik en lokal tømrer til at lave en model af Kjølbysgaard's hovedbygning. Den kan nu ses på museet i Thisted.

Forfatteren Hans Kirk, der var dattersøn af H. R. Andersen, har ligeledes beskrevet Kjølbysgaard og sin mormoder i erindringsbilleder fra barndommen. Tydeligvis er myte, fantasi og virkelighed også for ham gået op i en højere enhed, som det står at læse i fortællingen »Landstingsvalg«:

»I den store have med dens lange alleer af elmetræer hænger der glitrende edderkoppespind mellem grenene, og det blanke ral i havegangene knaser mildt under ens fødder. I morgenduggen er nogle af de runde sten så gule og skinnende, at man kan tro, det er rav. Men når man tager stenen op og bider i den, er den hård og kold og altså bare en ganske almindelig sten.

Jeg vågner altid tidligt og ligger stille, til mormor står op.

Imens ligger jeg og kigger på de gamle malerier, som er indfældet i panelet. Et af dem er mørkt af ælde, det forestiller en flod, der snor sig gennem et landskab med bjerge og træer, og ved floden står en kvinde i rød kjole og er ved at løfte en dreng op på en kridhvid hest. Hvor mon de skal hen, og hvor har de været? De er nok blevet færget over floden, en gammel mand står ved siden af og støtter sig til sin vandringsstav, måske er det drengens bedstefar. Han har langt gråt skæg og kan godt ligne min egen farfar i Harboøre.

Oppe under loftet i et hjørne af stuen sidder en stor rusten krog i en øsken, hvad den egentlig skal tjene til, er der ingen, som mere ved. Men kroge må ikke tages ud af øskenen, langt mindre fjernes, for så kommer der et forskrækkeligt spøgeri. Der er mange spøgelse på gården, og pigerne er tit bange om aftenen, og der er ingen, der bryder sig om at gå forbi gården og kirken, når det er blevet mørkt. Men mormor tror ikke på spøgelse, når der lyder tunge bump og ligesom halvkvalede skrig om natten, siger hun, at det er rotter eller mårer, som holder til på det store mørke loft med det gamle ur, hvis skive er indfældet i muren over hovedbygningens indgangsdør, og som vist ikke har været i gang i hundrede år. Eller måske er det et par vilde katte, som er sluppet ind i kælderen. For spøgelse kan det ikke være, de er ikke til.

Her er mørnede parketgulve, loftsmalerier, knirkende egetræstrapper og falmede og mølædte silketapeter. Over de to marmorkaminer i salen hænger de store malerier af Anna Søe og hendes mand. Han er

en hovmodig, rødmosset borgmester, hvis mave bugner bag den broderede brokadesvest, men han ser såmænd meget skikkelig ud. Det gør hun ikke. Hun er mager i sin struttende silkekjole, hendes ansigt er gulligt og hårdt i trækkede, men øjnene er jeg mest bange for. De er små og frygtelig onde, og de følger en, når man løber gennem salen til havetrappen. Det er, som om de siger: Hvad har du her at gøre? Pas på, jeg ikke kommer i nat og slår klørerne i dig.

Hun var en hegs, var Anna Søe, det ved pigerne og hver karl i stalden. Hun svor falsk ed for at få andre folks jord, og hun var meget rig og ond, og sin egen søn slog hun ihjel ved at lade en bjælke falde ned i hovedet på ham, mens han sov. Da hun skulle dø, blev hun hentet af en sort hund med rød, flammende tunge i det frygtelige gab, det var selve djævelen, der hentede hende til Helvede. Sådant hedder også et af gårdens værelser, et stort tomt og uhyggeligt rum, og et andet hedder Himmerige, og der er marmorkamin og loftsmaleri med en nøgen pige omgivet af tykke, lyserøde engle. Det er mit store ønske engang at få lov til at sove i den gamle himmelseng, som står der, og alligevel gyser jeg lidt ved tanken, for det var måske i den seng, sønnen blev slået ihjel, og så kan det jo være, at han også spøger.

Men jeg er ikke stor nok til at sove i Himmerig, jeg sover i mormors soveværelse. Og om natten synes jeg en gang imellem, at der rumler som af en tung vogn gennem gården, og det er nok Anna Søe, som kommer kørende i sin karet med fire kulsorte heste fra sin grav i Thisted kirke. Og jeg tænker på, om den tykke borgmester, som ligger begravet ved siden af hende, mon er med på spøgelsesturen. Men han har jo ikke gjort noget, så han spøger vel ikke, og mormor siger, at det bare er et tordenvejr, som langt borte trækker ud mod havet«. — — —

Men lad os nu se på Conradine Schønaus erindringer, som hun nedskrev i 1874.

Heftet er udgivet af to af hendes børn i 1916 og rummer mange interessante personal- og kulturhistoriske oplysninger fra første halvdel af forrige århundrede.

På forunderlig vis er heftet, der her citeres fra, fundet i en bunke gamle bøger i Montana, USA, og sendt tilbage til Thy, for nu i uddrag at blive præsenteret for årbogens læsere.

fundet iblant nogle
gamle bøger i Hamilton Montana
U.S.A.

Pete Kristensen
119 Barnes
Elva, 73717
Oklahoma U.S.A.

Visse af Conradine Bruhns og udgavernes oplysninger er fejlkuskede, hvorfor der i noterne til artiklen er vedføjet de korrekte, ligesom der er redigeret i teksten, så deres erindringer er lettere for en eftertid at forstå.

Af Conradine Bruhns Erindringer og Optegnelser

Dalagergaard, 21. Juli 1874.

Saa kjær mine Barndomsminder er mig, og saa tit jeg drømmer mig i mit Barndomshjem, i Kreds af mine Forældre, Bedsteforældre og Søkende, saa havde jeg dog ikke tænkt at nedskrive, hvad jeg har oplevet, naar du ikke, min kjære ældste Søn Nikolaj²⁾, havde opfordret mig dertil; du vil nok modtage, hvad jeg har samlet, om end det bliver noget usammenhængende.

Mit Barndomshjem og mit og mine Søkendes Fødested var Kjølbygaard, 2 smaa Mil nordøst for Thisted i Thy; der boede mine Forældre fra Foraaret 1805 til Foraaret 1832. Min Fader³⁾ købte Gaarden, saa vidt jeg ved, af en Kammerherre Berregaard⁴⁾, som da boede i Kjøbenhavn, men tidligere havde boet der i sit første Ægteskab, hvis Slægtnavn⁵⁾ jeg ikke har hørt, men derimod har hørt hende rose som en prægtig Kone, af Menigmand der i Egnen. Hun døde af Børnekopper tilligemed en lille Datter, det yngste Barn. - - -

Kammerherren, der nedstammede fra den for sin Gjerrighed og Rigdom bekjendte Anna Søe fra Thisted, giftede sig igjen med en

Kjølbygaard. Hovedbygninger, ladebygninger og Hunstrup Kirke fotografert omkring 1910.

Søster til hans første Kone og flyttede til Kjøbenhavn, men efter en Tids Forløb skiltes de. - - -

Stamfaderen, Kammerherre Berregaard, og hans Hustru Anna Søe var i oliemalet Legemsstørrelse indfattede i en Gibskant over de to Marmorkaminer i Havestuen; vistnok godt malede, da til stor Forundring for vi Børn, der var vant til at se dem, mange Fremmede ængstede sig for at gaa igjennem Stuen, da de syntes, Anna Søes Øjne fulgte dem, hvor de gik. Under en senere Ejer er de af Kaadhed beskadiget og ligger endnu maaske paa Loftet⁶⁾. Anna Søe var to Gange gift, om først eller sidst med en Lang eller Lange⁷⁾, mindes jeg ikke, men de rige Gaver, hun skjænkede til Thisted Kirke, skaffede hende med begge Mænd i et Billede Plads i Kirken og deres fløjlsbetrukne og med Sølvax prydede Kister Plads i en Tilbygning, der nu saa vidt jeg ved er tilmuret. I Folkemunde gaar det Sagn, at Anna Søe ikke døde og blev begravet, men blev hentet af den Onde, til hvem hun havde forskrevet sin Sjæl for at have Rigdom her. Sagnet har jeg iblandt andre fra min Hjemstavn sendt Svend Grundtvig, men ikke set det optaget iblandt se Sagn jeg har set trykte.

Den nuværende Hovedbygning⁸⁾ er vist bygget af en af Anna Søes Sønner eller Sønnesønnesønner, i hendes Tid var det næppe. Nærmere Ladegaarden, hvor tidligere Vaaningshuset⁹⁾ har staaet, var i min Barndom en lille Lavning i Grønsværet, hvor vi glædede os på lidt Is om Vinteren. Der var tidligere opgravet en Kobberkjedel, hvor Øerne var fyldte med Sølvpenge; men de Penge, der havde fyldt Kjedelen, var tidligere taget, man antog af en Ladefoged, der pludselig var bleven saa rig, uden at man vidste, hvorfra Pengene kom. Det mente man var en af Anna Søes gjemte Skatte, hvor hendes tidligere Dagligstue havde været. Det 2-Etages Hus, som endnu staar¹⁰⁾, blev godt og prægtigt udstyret. Der var to Aar i Forvejen sendt Smed og Gjørtler til Kjøbenhavn for at dygtiggjøres til det Slags Arbejde, og alt det malede Træværk, Panel og Døre, som vist var over 100 Aar¹¹⁾ gamle, da min Fader kom til Gaarden, var uforandret og kjønt bevaret, medens vi vare der. De svære Silkedamaskes Tapeter¹²⁾ havde jo tabt noget af deres friske grønne Farve; men vare for det meste ubeskadigede.

Ja, det er vel nok om Gaarden, men Stedet er mig kjært; og det høje Bjerg, der ligger sydvest for Gaarden og bøjer om ad Kløv og Lynnerup Byer, det har vist tidligere modtaget Bølgeslaget af Havet,

da det vist har gaaet ind i Limfjorden i den Lavning hvor Gaarden nu ligger.

To generationer på gården

Da min Fader købte Kjølbygaard var det i Forening med hans Broder¹³⁾, Fr. Christjan Schönau, Byfoged i Lemvig. Aaret efter købte min Morfader, Arent Peter Varelmann dem ud, min Morfader fik derfor Skjøde paa Gaarden, og mine Forældre blev boende hos dem; der var baade Husrum og Hjerterum, saa vi Børn kjendte ikke til andet i Hjemmet end et glad og kjærligt Samliv; og dog kan jeg ikke tro andet, end det har været min stille, opofrende Moder et Savn ej selv at have Husholdning, da hun havde Familie. Senere, i de 19 Aar min Moder tilbragte som Enke i min Mands og mit Hjem, Rybjerg ved Ringkjøbing, har jeg nok kunnet mærke, at min Moders Hu altid stod til en lille Ejendom og Husholdning. Det og min Faders Spekulationsaand voldte vel saa, at min Fader 1816 om Efteraaret nedsatte sig som Kjøbmand i Thisted. Det gik i 3 Aar, men saa faldt der svære Tab i Kornspekulationer paa Norge, saa vidt jeg har forstået, og efter at min Fader havde ordnet sit saa godt han kunde ved at sælge hvad han havde, flyttede vi tilbage til mine Bedsteforældre i Høst 1819. For os Børn var det en Glæde at komme tilbage; men i det sidste Aar var min rare gamle Bedstefader blevet svag, han var bleven lammet i den venstre Side, havde ingen Kræfter i Armen, men Gudskelov i Benet, saa om han end gik tungt og langsomt, kunde han dog gaa i Gaarden og lidt i Marken, og kjørte han længere Ture, og vi Børn kunde faa Frihed fra Skolen, var det vor store Glæde at være med og om ham. I Sommeren 21 rejste min Fader med ham til et Bad i Oldesloe; Rejsen og Opholdet der glædede den gamle Mand, men gjengav ham ikke Førligheden. Da var det ej som nu at kunne fare med Damp paa mindre end et Døgn en saadan Strækning; de rejste med egen Vogn, have altsaa Kusk og en ældre Jomfru Herforth med for at pleje min Bedstefader, kjørte 4 á 6 Mil om Dagen, lagde Vejen om ad Slægt og Venner, mistede en af Hestene i Østersnede, hvor de standsede et Par Dage hos min Farbroder, Præsten Godfred Schönau.

Om fødselsdage og andre fester

15. Oktober 1821 døde min kjære gamle Bedstefader saa stille og rolig, lige som han havde lagt sig paa Sengen til Middagshvile, faa Dage

Kjølbysgaard set fra gårdspladsen i 1916.

efter at han havde sagt til mig: »Den 16. Oktober er det min Fødselsdag, tænkt da paa mig med Glæde, da vil a være glad«. Det var første Gang jeg hørte Tale om nogens Fødselsdag i vor Familie, det var ikke som nu, der gjøres Visitter og drikkes Chokolade ved de flestes Aarsdag; Kongen og Standspersoner, f.Eks. vor gamle rare Amtmand Feye¹⁴⁾, naar hans Fødselsdag indtraf var der Borgermusik, Illumination, Maskerade eller Bal, og Kongens, ja, det kjender I nulevende ikke, hvilken Jubel der da var over hele Landet. Det var vist det første vi saa efter i en ny Almanak, hvad Ugedag d. 28. Januar kunde blive. Ballerne i den Anledning toge vi Døtre sjældent Del i, min Fader foretrak stundom paa den Dag at uddele Gaver af Brød og Kød til de mange trængende Familier, der da boede i Østerild, Annekssognet til Hundstrup. Jeg kan mindes, han paa en saadan Dag samlede dem efter Indbydelse i en stor Stue paa Gaarden, talte med dem og til dem i en lang Tale, hvor vor gamle, godmodige, men noget tunghøre Præst sad ved min Faders Side ved Bordenden og nikkende bifaldt, hvad min Fader med høj Røst talte til baade Mænd og Kvinder. Min Fader lod sjelden nogen Lejlighed gaa bort, hvor han kunde faa opmuntret Folk til Nøjsomhed og Arbejdssomhed; jeg mindes godt, hvor glade vi Børn vare ved at være indbudne med vore Forældre til et Bryllup i Sognet hos en velhavende Gaardmand i Kløv; saa hørte min Fader, at der var bleven kjøbt Kaffe bønner og Rom, og det var første Gang, der var tænkt at byde Kaffe til et Gilde; min Fader, som var bange det var for vor Skyld Manden havde en saadan

Bekostning, red straks derned og bad ham overlade sig Bønnerne og Rommen for de Penge han havde givet for det, men det syntes Manden dog ikke han vilde, saa blev vi hjemme fra Bryllupet. - - -

Birkeskriveren og byfogedens datter

Min Bedstefader var født i Amsterdam, hvor hans Fader var Kjøbmand, hans Moder var dansk, født i Holstebro eller i egnen, hun hed Anna Jørgens Højer. Som Enke drog hun tilbage til Danmark, drev en lille Handel i Holstebro, blev senere gift med en Lind og fik flere Børn i det sidste Ægteskab; i det første havde hun kun 2, min Morfader Arent Peter og en lille Pige. I sit 20de Aar rejste min Morfader til Amsterdam for at opsøge nogle Slægtninge, men det lykkedes ikke. Han blev Forvalter hos Baron Juhl paa Ryssensten indtil han blev gift med Mette Marie Conradi, som da var Husbestyrerinde der; hun var Datter af Byfoged Conradi i Nibe, havde 12 Sødskende, men kom straks efter hendes Konfirmation, ligesom hendes 1 Aar ældre Søster, til Havnø hos Baron Arensdorf, hvor hun gik Datteren Edel Marie tilhaande og syede hendes Udstyr, da hun blev gift med Baron Juhl til Ryssensten; fulgte Baronessen dertil, og efter den unge Kones Død Aaret efter vedblev min Mormor at blive der som Husbestyrerinde, og hængte med stor Kærlighed sit hele Liv ved Sønnen, som Baronessen efterlod. Tit fik hun tilligemed min Morfader venlige Hilsener fra Baronen, og jeg mindes engang en Tønder dejlige Æbler.

I Hjemmet havde min Mormoder og hendes Søskende nydt en omhyggelig Opdragelse og Undervisning, de havde baade Kandidat og Lærerinde i Huset. Nogle uformuende Folks Sønner nød og Undervisning hos Kandidaten, og en af dem, som hed Broe, blev senere Degn i Vandborg, det Sogn, hvor mine Morforældre boede paa Vestergaard¹⁵⁾, og blev der Lærer for min Moder, hun var deres eneste Barn. Da min Morfader blev Birkeskriver, fik han Indfødsret her i Landet, hvilket Dokument jeg opbevarer tilligemed en kongelig Tilladelse til at løse Sognebaand. - - -

Som Birkeskriver havde min Morfader ugentlige Vandringer til Ryssensten, senere maatte til deres store Sorg Godset sælges, de havde jo altid haabet, at det kunde have vedblevet at være den unge Barons Ejendom, det blev ikke saa. - - -

Byfoged Conradis datter fra Nibe

Hvad mon en Byfogeddatter nu vilde sige om et saa tarveligt Udstyr som det, min Mormor fik i en lille jernbeslået Egekasse, der vel kan rumme 2 Skp. Korn, knap saa meget som en dyb Kommodeskuffe; deri befandt sig Linned, daglige Kjoler, en sort Kjole, Strømper og Sko. Jeg har endnu den gamle Kasse med Aarstal 1731. Efter at have tjent i 5 Aar fik Mormor Raad til at anskaffe sig en Kiste, grønmalet med røde Kranse om Navn og Aarstallet 1768. Den blev og min Ejendom, da jeg blev gift, og er nu Frederikkes. Ja, hvor kan dog saadan en død Ting som en Kiste tit vække kjære Minder i min Sjæl; naar jeg nu tænker paa, med hvilken Højtidelighed Mormor tog sin røde Silke Damask Salop (Mantille) op af Kisten og tog den paa over en sort Silkekjole, naar hun Højtidsdagene vandrede til Kirken med Morfar, han med lang Spanskørstok med Sølvknap paa Toppen og en Sølvring halvanden Kvarter længere ned med et Baand i en lille Ring, hvor Haanden omfattede Stokken; hans hele Dragt var noget usædvanlig, pyntelig og pæn, Knæbenklæder, Vest og sort Frakke af et Stykke Klæde, med forgyldte Knapper, Sølvspænder ved Knæene og paa Skoene samt sribede Strømper; det var hans Dragt, samt et rødt Tørklæde om Halsen; han holdt ikke af at bruge sort Halstørklæde uden til Begravelse. Min moder var deres eneste Barn, født paa Vestergaard, og da hun var 4 Aar, byggede hendes Forældre et nyt Vaaningshus. Med stor Glæde fortalte Mormor om den Sommer, og hvor rart og godt alt gik for dem. Pinsedag stod Træværket rejst, naturligvis Bindingsværk; Familien tilbragte Sommeren i Laden, havde Sovekammer i et Gulv, Borde og Stole i et andet, Ildstedet midt i et, og hyllede Ilden om Natten med en stor Gryde, som havde Hul i Bunden. Mange Venner og Bekjendte kom og besøgte dem i denne Bolig, og med Øl og Brød havde de forsynet sig saa godt, og bevarede det, saa de kun behøvede at faa bagt ved en Nabo en Gang inden de flyttede ind og kunde bruge den nye Ovn. Min Mormors Dygtighed bestod mest i at give hver Pige sin Gjerning og paase, at den blev udført, men kunde ogsaa skjændt alvorligt, naar noget blev forsømt. - - -

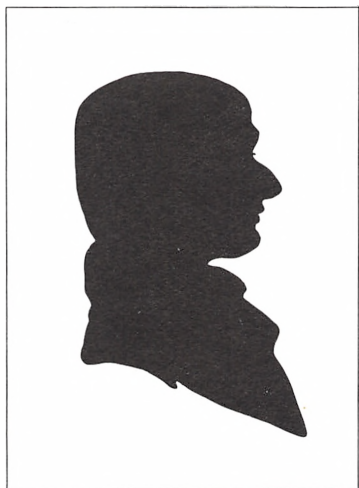
Jeg kan ikke mindes, at min Mormor nogensinde tog ud i Besøg, i Thisted var hun aldrig, kun engang kan jeg mindes hun tilligemed Morfar og mine Forældre gik til Præstegaarden, en halv Fjerdingvej,

der var Bispestads, hørte jeg en sagde; jeg havde vel faaet Lov til at følge paa Vej, gik bagefter og bemærkede Forskjellen i Moders og Mormors Dragt, Mormor vist med det samme Snit paa Kjolen, hun havde haft som ung Kone, og Kappen i lige Maade. Jeg ved aldrig jeg har set nogen klædt som mine Morforældre, saa staselig, selv i de daglige klæder. - - -

Vilhelmine Warelmann og Nikolaj Schönau

Min Moder kom kort efter hendes Konfirmation til Viborg i en Syskole, lærte, som Tiden vist da fordrede, meget fint Haandarbejde, særlig havde min Moder Anlæg og Lyst til at sy med kulørt Floksilke og at lave Blomster, helst efter Naturen. Det var en Gave og en Fingernemhed, der ikke er gaet i Arv til mig, nok til mine Døtre og noget til Sønnerne, og især min 10 Aar yngre Søster Kristjane lignede hende deri. Hendes Forældres Gjæstfrihed og Forbindelse med saadanne Pengemænd som Kammerherre Føns og Generalkrigskommissær v. Smidten gjorde, at hun fik mange og stundom rige Gaver. I Hjemmet var min Moder en stille, huslig Kvinde, saa fordringsløs som faa; i sit 22. Aar blev hun gift med Nicolaj Schönau, dengang som dansk Juristfuldmægtig paa hans Broders Kontor, Byfogden i Lemvig. De nygifte fik en lille Ejendom, Korsled, en halv Mil fra Rammegaard, hvor Mors Forældre boede indtil de næste Foraar toge til Kjølbysgaard.

Min Fader var yngste Søn af Postmester J. F. Schönau i Hobro og havde 10 Brødre, hvoraf jeg kun ved fem, som blev ældre, en Handelsbetjent, Jørgen, døde i Aalborg, Johan Frederik, gift med Sophie Levitzou i Kjøbenhavn, var Sømand og fandt sin Død paa en Hjemrejse fra Norge ved Svenskekysten; Gotfred blev Præst i Østersnede og Christian Byfoged i Lemvig. Der var et kjærligt Sammenhold imellem de tre Brødre, navnlig Kristjan og min Fader, og Vorherre forundte ham at være hos begge Brødrene i deres sidste Levedage. Min Farfar har været en gemytlig gammel Mand, et Brev jeg har fra ham til en af Sønnerne vidner derom; han var da 70, havde brudt Benet i en Dans og fortæller Begivenheden og er saa glad, at alting dog gik saa godt; det lader ikke til, at der var noget forunderligt i, at han blev siddende i Selskabet indtil en af hans Venner kunde komme og bære den høje, stærke Mand paa sin Ryg til hans Hjem. Han var Enkemand i en Del Aar, havde just ikke gode Kaar, men var

Nicolai Schönaus.

Conradine Bruhn, født Schönaus.

nøjsom og gavmild og vænnede sine Sønner til det samme. v. Smidten var en Fætter til min Fader, jeg tror, at tildels ved hans hjælp de to Sønner Kristjan og Gotfred blev holdt til Studeringerne, Kristjan havde efter Sigende taget Eksamen som Teolog før han tog den juridiske. Høje og kraftige Mænd var de alle og en god Sangstemme havde især min fader. Som Discipel i Viborg Latinskole blev han, vist tillige med flere, udset til at synge Lig ud, naar fornemme Folk blev begravet, og dertil hørte og ved Døren at udraabe Følget i den Orden, de skulde følge. Ved en saadan Bestilling, sagde min Fader, havde han fortjent mangan en Krone, og derfor havde han vist faaet det Syn, han havde, for at ordne saa meget ved Festligheder. - - -

Som Ægtemand var han sjælden kærlig og hensynsfuld, og min Moder saa op til ham som en Mand, der stod over alle hans jævnlige; som Fader var han meget omhyggelig for vor Undervisning og Opdragelse, noget der ikke var almindeligt i de Tider, og jeg ved, det voldte ham mangan søvnløs Nat og mangan en brydsom Time at tænke, hvordan han bedst skulde drage Omsorg for, at vi Børn blev førte til Erkjendelse af, hvad der var Sandhed; han vilde gjerne søge det med Forstanden, og kunde ikke, som min stille Moder, give sig fuldt hen i Gud Faders Villie. Som Barn har jeg saa tidt set min Moder sidde stille med foldede Hænder og derpaa rejse sig med et »I

Jesu Navn« og med Korsets Tegn; da har maaske den stærke Mand haft for store Planer, og hun har bedt for ham og for os alle. - - -

Som dansk Jurist og tidligere Fuldmægtig havde min Fader jo megen Øvelse i Kontorforretning; Bønderne i vore Nabsogne kom jævnlig til ham for at søge Hjælp og Raad, da skrev han for dem alt, hvad de behøvede ved Kjøb og Salg, mæglede imellem Øvrighed og Bonde, naar de troede sig forurettede, men talte også djærvt deres Sag, naar der var Grund dertil, saa han stundom laa i Kamp med Øvrigheden en Tid; som Tiendekommissær havde han ogsaa meget at skrive, saa han var stærkt beskjæftiget. Fra 1821, da min Morfar døde, overtog han Kjølbysgaard og beholdt den i Forening med hans Svigermoder indtil hendes Død, da solgte han den, vist fordi han antog den ikke kunde komme i nogen af Børnenes Besiddelse. Det kunde glæde mig meget endnu engang at se den og Omegn, men det naar jeg vel næppe. - - -

I 1825 byggede han den store Lade paa Kjølbysgaard, som staaer endnu. Den Gang kunde man ikke gaa til Karetmageren og tage en ny Vogn eller til Kjøbmanden efter en Skovl, Spade eller hvad man i Øjeblikket manglede, det skulde alt stykkes ind og saa samles af en Haandværker. Her var Bedstefader en meget forsynlig Mand. Han oplagrede 12 Tdr. Malt, 10 Tdr. Salt og Rug, saaledes at det gamle skulde række til Julebagningen. Han havde altid en Trævogn staaende færdig til Beslag og Jern liggende dertil, Træharver og Plove, Hammelstokke og Skafter liggende paa Loftet i Reserve. Gamle Tranberg sagde, at han aldrig havde set et saa vel forsynet Hus, som der var. Paa Rydbjerg havde vi ikke saa ganske lidt af Kobbertøj til forskjelligt Brug og i mange forskjellige Størrelser, men det var kun en lille Del af, hvad der fandtes i et Rum paa Kjølbysgaard, der kaldtes Kobberkamret. Mange af sine Forsyninger hentede Bedstefader ved Strandauktioner; der fik man gjerne de bedste Varer.

Byfoged Christjan Schönau, Lemvig

Farbroder Christjan giftede sig som Prokurator i Viborg med Sophie Schoumborg, hun var knap 17 Aar, smuk og livlig, havde en ældre Søster, som var gift i Byen, men da min Farbror hørte, de tænkte paa store Forberedelser til hans Bryllup, og det ikke stemmede med hans Smag, spurgte han en Sommeraften, da Sophie med sine Forældre var hos ham, og de spadserede i Haven, om hun ikke syntes de skulde

holde Bryllup samme Aften; det havde hun intet imod, Kongebrev blev løst, Præsten anmodet om at vie dem, og sendt Bud efter min Fader, som var paa en Keglebane; da han hørte, hvad der forestod, vilde han gaa hen at klæde sig om. Behøves ikke, sagde Christjan, Sophie staar Brud i en Sirtses Kjole. Dagen efter rygtedes jo Begivenheden, og efter Lykønskningsbesøgene maatte der jo gøres Gjenbesøg, saa var den unge Brud klædt i hvidt Atlask og en Rose i hendes sorte krøllede Haar. Med dem flyttede min Fader nok til Lemvig, blev tidlig gift og kom saa til Kjølbygaard. - - -

Der var bryllup på Kjølbygaard 1829

Conradine Schönau og Thomas Bruhn

I Forsommeren 1829 maa de være blevet forlovede, og i Byghøsten aflagde Moder med Bedstefader Besøg paa Rydbjerg¹⁶). Den 6. November s.A. stod Bryllupet paa Kjølbygaard. Det blev større, end de havde ønsket det; Bedstefader hørte om Embedsfamilier, der vilde komme og ønske til Lykke Dagen efter, og saa foretrak han at bede dem med til Bryllupet, og saadan gik det til, at den gamle Amtmand Feye, som ikke kjendte Fader, kom hen og hviskede til ham: »Vil De ikke nok vise mig Brudgommen, jeg kjender ham ikke«. Vi har en gammel skreven Kogebog, og i den har jeg som Barn undret mig over at finde mange Opskrifter med Faders Haand, da jeg vidste, at Fader havde saa uhyre lidt Interesse for Madsager; men Fader kom til Kjølbygaard 8 Dage før Bryllupet, og Moder havde meget travlt med Forberedelserne, og for saa ikke at blive sinket af Fader gav hun ham dette Arbejde med Afskrivning.

Selve Dagen var det et forrygende Vejr med Sne og Hagelbyger, og for at kunne gaa til Kirken, der laa lige ved Gaarden, blev der lagt en Sti af Fladtørv at træde på. Danset blev der vist ikke, da Fader ikke dansede, kun Klappedans kjendte han, den sang og dansede han med os Børn, naar vi græd, det gik ikke altid med Humør; men han blev ved op og ned ad Gulvet, indtil vi lo. Fader hentede Moder i sin egen Vogn, fortalte Mogens Kartemager i en Sang, han skrev til ære for dem. Turen fra Kjølbygaard til Rydbjerg var paa de Tider ret besværlig, særlig ved Vintertid, med Færgesfart over Oddesund, og paa Thyholm var der mange Fattigfolk; Børnene kom ud og bad om Gaver. Bedstefader har senere, naar hans Vogn hentede Moder ved

Sundet, hvortil Faders Vogn kjørte hende, medsendt en Pose med Kobberskillinger til de smaa Børn, der tiggede ved Vejen. Engang opdagede Fader paa en Thylandsrejse et Sted en Bagerdør med en Kringle over, de købte der noget Hvedebrød; men det smagte ikke godt og de vilde saa give det til Smaabørn. Men da de ingen traf, stod Moder af Vognen og gik til et Hus i Nærheden med Brødet. Der sad en fattig Kone med nogle Smaabørn, som trængte, de havde ikke Brød, og der havde været en anden fattig Kone inde hos dem, som havde trøstet dem med, at der nok skulde komme Brød inden Solen gik ned. Endelig oprandt den Dag, da Fader førte Moder ind paa den gamle Gaard med Lindetræerne i Gaarden. - - -

Dengang blev Husene ikke saa vel udstyrede med Møbler som nu; Moder medførte et Chatol, 2 Kommoder, 1 Bord og 6 Stole af Egetræ, lavede paa Kjølbygaard af strandet Træ. Paa Rydbjerg var en stor Dagligstue over hele Huset, der var vist kun to store Spejle, købt paa en Auktion, og mulig en Billedrække af de oldenborgske Konger. I Sovekammeret var en Forhøjning langs Vinduerne med en sort Kuffert for Enden, en dobbelt Himmelseng, en Posttaske paa Væggen samt et hængende Skab som Overdelen af et Chatol. - - -

Løst og fast om herregårdslivet

Man skulde nu tro, at Livet paa en lille Gaard i en saa afsides Egn, som der lige ved Vesterhavet, vilde gaa ganske stille hen, men den Tid var rig paa Begivenheder, og jeg lyttede saa gjerne til, naar jeg om Vinteraftnerne paa Kjølbygaard kunde faa Mormoders Tanker bragt ind paa hendes unge Dage, hun følte sig saa lykkelig i sit Ægteskab, hun var den mest fremtrædende af dem, selv som gammel Kone var hun kjøn, anseelig, frimodig og en troende Kvinde. Min Morfader var mindre talende, mild og barneglad, han var afholdt i en vid Kreds for hans Retsindighed og Beredvillighed til at komme til Hjælp, hvor han kunde, og hvor var han kærlig mod vi Børnebørn, kunde lege Blindebuk med os og Tagfat, naar min Mormor om Vinteraftnerne kunde sidde i sin højryggede Lænestol og stille begge de høje Lys i Messingstagerne, paa det gamle Stenbord med de bibelske Stykker, saa lige foran sig, at Skyggen faldt over hele Gulvet, saa var det oplyste Stykke ved Siderne vort og det beskyggede Morfaders; vi vilde jo over fra det ene Stykke til det andet, naar vi saa bleve grebne, medens vi løb over Skyggen, vare vi jo hans Fanger og

maatte staa i Krogen ved det mahogni Skatol med en Stol for; brød vi nu ud, løb min Morfader jo efter os, og det var evige Løjer indtil blev trætte, saa endte det gerne med, at vi fik et Glas god Mjød eller et Æble. At det var en stor Sorg for vi Børn, jeg tror mest for mig, da han blev svag og senere døde, det kan I nok forstaa, kjære Børn. Men jeg maa tilbage til Vestergaard. - - -

Gæster

Der kom saa Landmaalerne, de boede i Vestergaard i lang Tid, saa kom mange og store Strandinger, Kaptejnerne foer ikke som nu bort med Damp, men blev i Uger, ja Maaneder, til alt var ordnet; kom der tilrejsende, med egen Vogn naturligvis, fra Aalborg eller Viborg, Kjøbmænd til de strandedes Vine og Tøjer, som den Gang ofte kom, saa blev de der i flere Dage; Folk havde bedre tid dengang og gav sig rolig til alt.

En Begivenhed skal jeg her have med. En ung Mand, Smidt hed han, og var en begavet ung Mand, havde (saa fortalte min egen Moder, da hun boede som Enke hos os paa Rydbjerg) forbrudt sig imod Regjeringen, hun antog ved at skrive om Ting, der ikke i den Tid maatte høres, og blev derfor sat i Fængsel, Blaataarn. Faderen som var en rig Mand, fandt Midler til at faa ham ud af Fængslet ved andres Hjælp, men saa gjaldt det om at faa den unge Mand skjult, og han blev da sendt til min Morfader med Anmodning om at beholde ham som Skriverkarl indtil en Lejlighed gaves at faa ham til en anden Verdensdel. Da den kom og alt var beredt, rejste min Morfader med ham til Kjøbenhavn, fik ham ombord og leverede ham 1000 Rd. Nu troede han alt var godt, men der kom ikke Medvind, Skibet blev liggende, og den unge Smidt vilde benytte Opholdet til at forsyne sig med en Del Bøger, og dertil gik en Part af Pengene; Morfader skaffede nogle tilveje igjen, og Smidt rejste. Mange Aar derefter holdt en Stadsbefordring for Døren paa Kjølbygaard, min Moder løb ned af den store Trappe for at modtage den udtrædende Herre og troede, at han kun vilde bede paa Gaarden, ligesom en hel Del andre Herrer, som i Morgenstunden vare rejste til Løkken til den store Strandauktion 1813 (?). Men den Fremmede hilste »Goddag Cirstine, du maa ikke melde mig, jeg vil saa gjerne overraske dine Forældre og sige dem Tak for, hvad de har gjort for mig; saa gjenkjendte min Moder ham, og der var Glæde over de Gamle at se ham sund igjen i Fædrelandet.

Han havde lidt en Del, men var blevet en rig Mand, og var glad ved at have faaet Raad og Lejlighed til at løskjøre et Par Landsmænd, der var tagne i Søroverstaterne. Hvor og hvad Manden senere blev vidste min Moder ikke. - - -

Vinterglæder

Min moder tog sjældent ud, det var med stor Overtalelse Fader fik hende med til Præstegaarden og et Par andre Familier, i Kaneføre, som vi havde hver Vinter i Thy; mens jeg var der, formaaede han hende altid til at tage ud, saa sad Moder vel indpakket i Kanetæppe, med en »Palantin«, der saa ud som en Rævehale, men var nok 7 á 8 Alen lang, og en ditto Muffe, saa stor som en god Hovedpude, med en lille af fint Skind indeni; naar saa mine Forældre kom hjem, bleve vi Børn skiftevis pakkede ind i det samme Forværk, og lystig gik det ud over Mark og Eng, ja, vi havde dengang Vinterfornøjelser, som man ikke har nu, i det mindste ikke her i Vesteregnet. Naar Sneen laa i Bjerget, og ej var for løs, fik min Fader os gjerne ud af Skolen, Huslæreren med, og saa hjalp de os en Kilk op paa Toppen af Bjerget, satte en af os i den, og rutz gik det ned ad Bjerget over Vasen, »æ Vais«, siger Thyboen, og ud paa Engisen. Nu kom jo Arbejdet med at faa Kilken paa Toppen igjen, men Fader hjalp og opmuntrede, og alt gik med Glæde, ja, i Aftenstunden og i Maaneskin, naar min Fader kom ud til Glidepladsen, satte han sig tidt op i Kilken, og jeg glædede mig ved at kunne skyde ham saa rask paa den glatte Is, naar jeg trak Skoene af og løb med Strømperne, Fader saa det og hindrede det ikke, saa maatte det kunne gaa, og det gik, ja, han har stundom set os løbe barfodet igjennem dyb Sne igjennem Gaarden og moret sig derover. Det var nu og altid mine Forældres Skik at vadske Hænderne i nyfalden Sne, og det vedblev min Moder med Aar efter Aar indtil hun døde i sit 90. Aar. - - -

Bondebryllup i Thy

Den Fornøjelse at se Brudeskaren kjøre igjennem Gaarden op til Kirken, som ligger tæt nord for Gaarden, passede vi paa at faa hver Gang, der var Bryllup i Byerne Lynnerup og Kløv. Mest lystigt var det for os at se de 6 á 8 Forridere svinge i Galop igjennem Gaarden op til Kirken og derfra gjentagne Gange ride tilbage imod Brudens Vogn. Naturligvis gik Toget under fuld Musik af blæsende Instrumenter, der

og ledsagede Salmesangen i Kirken. Bryllupperne holdtes altid i Thy paa en Fredag, Søndagen efter gik saa Ungfolkene i Kirke med atter en lille Skare; var der en sjelden Gang Bryllup en Søndag, var Vielsen før Gudstjenesten, efter Vielsen gik saa hele Brudeskaren ud, blev paa Kirkegaarden og udenfor den beværtede med Brød og Brændevin samt Øl, og gik saa som Ægtefolk ind, Brudefolkene sammen; men det var kun Smaafolk, der nøjedes med en Dags Gilde. I Almindelighed var Bryllupperne i Efteraaret, naar Dagene vare korte; Brudgommen blev saa udtagen i Hjemmet, der samledes hans Slægt og Naboer til et solidt Maaltid, hvor ikke maatte savnes Fisk; kunde den ikke skaffes fersk, saa tør Fisk, og den spiser Thyboerne altid kold med Sennepssovs til. Naar saa Toget var kommen godt i Gang, og der kunde være en kvart Mil til Brudehuset, blev der gjort holdt paa Vejen, Skafferne sprang af Vognene og bød Vogn efter Vogn »Skjænk« frem, bestaaende af tørre Kringler, andre Smaakager, Mjød og Brændevin. I Brudehuset maatte atter bydes Smaakager og Skjænk samt Smørrebrød, enten skaaret eller med dækket Bord, med varmt, godt Øl til. Ingen Under da, at Brudeskaren kom sent til Kirke, og at der maatte brænde 2 Lys paa Alteret og 1 ved Degnestolen, at de kunde se at ofre rigtig. Det glædede mig tit som Barn at hjælpe den 80-aarige Degn Holm at slukke Lysene og tage ham ved Haanden og følges med ham i Mørket ud af Kirken. Engang kom Brudeskaren saa sent til Hillerslev Kirke, at Pastor Stenstrup blev utaalmodig og vilde gaa ud af Kirken, mødte i Vaabehuset den usædvanlig lille Brud, og da han i Mørket ikke kunde se, hun var brudepyntet, formanede han hende og de øvrige til at gaa hjem igjen; dog lod han sig bevæge af Brudens Bønner til at bie og vie dem. Om de i Mørket fandt vel hjem, ved jeg ikke, men det hændte stundum, at de i Kaneføre, som sjældent udeblev i de Vintre i Thy, fore vild, uden dog, at jeg ved, der skete nogen Ulykker. Engang var vor Husholderske til Barsedaa, kjørende i Kane, de fore vild paa Hjemvejen, ved Midnatstide, og da Karlen stod af Kanen for at undersøge hvor de var, og mærkede de var paa en Udkant af Bjerget over Lynnerup, vilde han af Forsigtighed spænde Hestene fra og sagte faa dem om paa Siden af Kanen, men saa saare Hestene bleve løsnede fra Kanen, sank baade de og Karlen dybt ned ved Bjergets Fod i Sne, med den Kam af Sne, der gjerne lagde sig om den øverste Kant. Pigen maatte sidde i Kanen til Dag gry, og Karl og Heste indtil Folk kom op i Gaardene og fik dem kastet ud af Sneen,

Gud ske Lov udskadte. Byen laa dengang nedenfor Bjerget, nogle Vintre senere, ja, det var vist 1834 eller saa omtrent, nødte en stor Oversvømmelse Beboerne til at flytte højere op. - - -

Om Conradine Schønau, fortalt af datteren Christjane Bruhn

Moder kom til Aalborg paa et Pigeinstitut, hvor hun blev enten to eller halvandet Aar. Det var en Familie Poulsen der bestyrede det, og der var det første Aar en Lærerinde, Jomfru Svenningsen, der senere blev kendt som Fru Steffensen paa Holstejnsminde. Livet der levedes ogsaa under jævne Forhold, de unge Piger boede hos Poulsens, og der var mange Børn, derimellem den Justitsraad Poulsen, der fik en Del at gjøre med Danmarks Handelsforbindelse med England. Naar de unge Piger skulde vaske sig om Morgenens, maatte de staa ude ved Brønden eller Truget, og Moder blev anset som meget flot, at hun købte sig en Vaskeskaal. Der knyttede Moder Venskab, særlig med en Præstedatter, Mariane Sørensen, og det varede Livet ud og blev overført paa Børnene. De levede langt fra hinanden under saa forskellige Vilkaar; Moder blev tidlig vakt til kristelig Bevidsthed og saa ikke Veninden i 30 Aar, men Kjærligheden blev dog bevaret og opfrisket i deres Alderdom og senere fornyet igjennem Børnene. Naar Moder kom nogen nær, fik hun gjerne deres Slægtskab opredet og holdt saa altid fast paa, hvad hun fik at vide af den Art, saa hun havde mange Slægters Stamtavle i sit Hoved. - - -

Dersom Moder vilde være Læreinde, maatte hun gjerne blive et Aar længere i Aalborg, men dertil havde hun ingen Lyst. »Nej, hellere være Bryggerspige hjemme«, svarede hun, og saa blev det besluttet, at hun skulde ud og lære Husholdning og forberedes til Konfirmation og kom saa til Snedsted Præstegaard hos en Provst Benzen. - - -

I to Aar blev Moder i Snedsted, men kom saa hjem til Kjølbygaard for at overtage Husholderskens Plads, naar hendes Tjenestetid var udløben.

Der var en meget stor Husholdning. Moder havde sit Værelse underneden, hvor Køkken og Folkestue ogsaa var, og der var Gulvet lagt med store Fliser, og naar Moder stod stille ved et eller andet Arbejde, blev der altid en vaad Plet paa Gulvet, saa sundt var det vist

ikke, og hun var heller ikke rask. Dengang tog Rejsende fra Thisted til Aalborg og omvendt altid ind paa Kjølbygaard for at bede, og de skulde beværtes med varm Mad, Steg eller fersk Fisk, og det gjorde Husførelsen meget besværlig; der skulde altid hænge en Steg parat. Gjæsterne blev ofte om Natten og skulde saa have varm Frokost inden de rejste. Oldemoder sad paa sit Værelse og styrede Huset, Moder udførte det og Bedstemoder var Værtinde, hvad vist egentlig ikke laa naturligt for hende; hun var en stilfærdig, tilbageholdende Kvinde, der ligesom blev borte mellem sin Mand og sin Moder. Efter at Bedstemoder som en gammel Kone og Enke kom til Rydbjerg, udviklede hun sig mere i Selvstændighed; hun var saa nøjsom og taknemlig paa sine gamle Dage; lige og rank sad hun paa sin Stol og spandt og vandt saa flittig, og kom saa Fader op og talte med hende, var hun saa taknemlig derfor. Det hændte tidt, at de, begge tunghøre, hver talte om sit og ikke mærkede Misforståelsen, naar Fader af Opmærksomhed ledte Talen hen paa hendes Ungdoms Oplevelse og hun førte Talen hen paa Avlen paa Rydbjerg. - - -

NOTER OG HENVISNINGER:

1. Takket være Thyboforeningen blev billederne i 1943 ført tilbage til Thy.
2. Johan Nicolaj Bruhn, født 1833.
3. Nikolaj Schönau, født i København 1778, gift 1804 med Vilhelmine Marie Christine Warelmann (1779-1869).
4. Nikolaj Schönau købte gården af Chr. Overgaard, som havde købt den af Fr. Berregaard i 1804.
5. Fr. Berregaards første hustru var Sofie Antoinette Sehested, død 1787. I andet ægteskab var han gift med hendes søster Jensine Vilhelmine Sehested.
6. Billederne kom ved gårdens sidste ejere til Sjælland, hvor de efter en del år blev erhvervet af Thyboforeningen, som 1943 skænkede billederne til Thisted. De kan nu ses på museet. Thyboforeningens formand var dengang fortatteren Bertel Budtz-Müller.
7. Anne Søs første gift var Søren Jacobsen Lugge og anden gang med Enevold Nielsen Berregaard. Den omtalte slægt Lange var ejer af Kjølbygaard fra først i 1600-tallet til 1675.
8. Hovedbygningen lod Anne Søs sønnesøn opføre 1766.
9. Der er nogen uenighed om hovedbygningens beliggenhed og udseende på Anne Søs tid. I Thisted Amts Tidende 26/11 1953 redegjorde Jul. Hvamstrøm, Ringsted for en række bygningshistoriske opdagelser, der fremkom i forbindelse med

bygningens nedrivning i vinteren 1918-19. Det synes, at Villum Berregaard lod hovedbygningen opføre på fundamentet af det gamle hus.

10. Bygningen var opført med én etage på høj kælder.
11. Disse ting skulle i så fald have været genanvendt fra det gamle hus, eftersom den bygning, Conradine Bruhn har kendt, jo opførtes 1766. I Købstadsmuseet »Den gamle By« findes en af Kjølbysgaards fine barokdøre bevaret.
12. Prøver af disse tapeter kan ses på museet i Thisted.
13. Der henvises til slægtsoversigten og Viggo Bruhns optegnelser i originaludgaven.
14. Gerhard Faye var amtmænd i Thisted 1805-1843; han døde 1845, 85 år gammel.
15. Vestergaard ligger i Vandborg sogn.
16. Udgiverne Christiane og Viggo Bruhns optegnelser.

LITTERATUR OM KØLBYGAARD

- Conradine Bruhn: Erindringer og optegnelser. Ringkøbing 1916.
(udg. v/ Christjane og Viggo Bruhn.)
- Hans Kirk: Landdagsvalg, i: Skyggespil. 1953.
- Jacob Andersen: Fra bondens Thy til kongens by. Erindringer I, 1926.
- Torsten Balle: Anne Søe og hendes slægt.
Historisk Årbog for Thisted Amt. 1962.
- Else Elling: Mormor. Historisk Årbog for Thy og Mors. 1978.
- Else Elling: Peder Hagensen. Historisk Årbog
for Thy, Mors og V. Hanherred. 1985.
- J. C. Jacobsen: Kølbygaards historie. Historisk Årbog for Thisted Amt. 1917.

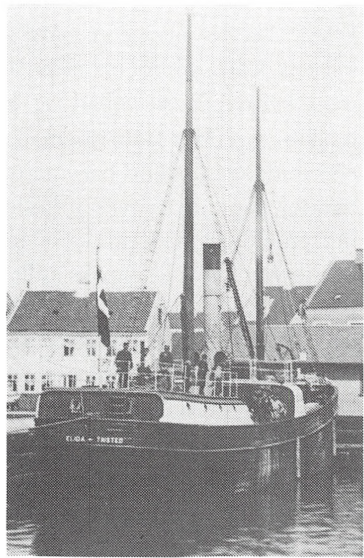
En sømands historie

AF KNUD MORTENSEN

Min morfar, der hed Andreas Jørgensen¹⁾, var født 1855 i Oxenbøl, Vestervig sogn. Han var en af Thisted bys gamle kendte skibsførere fra den tid, da Thisted ejede en stor sejskibsflåde. Efter at han i sine unge år havde fået en god uddannelse som praktisk sejskibssømand og havde taget styrmandseksamen fra Aalborg Navigationsskole, sejlede han et par år som styrmand med skonnertbrig »I. P. Larsen« fra Aalborg, som gik i fart på Brasilien. I 1884 kom Andreas Jørgensen atter til sin fødeegn og fik en skonnert, »Dorthea«, at føre fra Thisted. I 1886 var han på rejse fra Portugal til Danmark med en ladning salt, og den lange rejse var lykkeligt udført helt op til Skagerrak, hvor skibet blev overrasket af en hård storm. Rigningen blev sejlet over

Kaptajn Andreas Jørgensen.

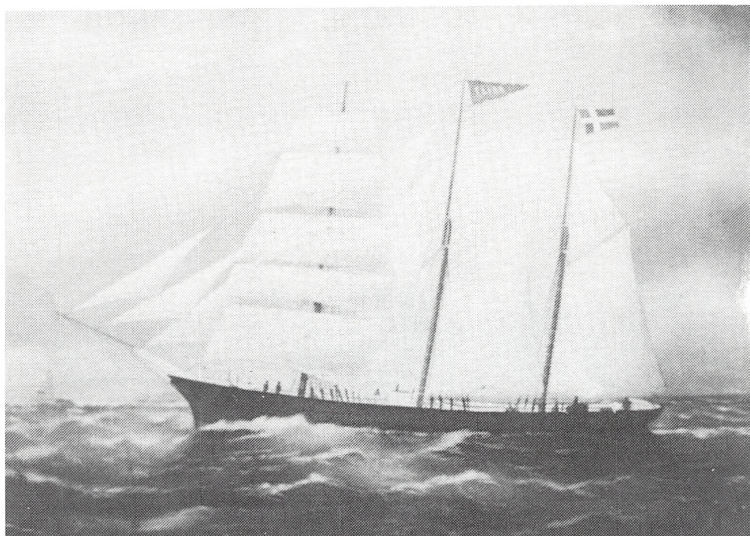
S/S »Elida« i Thisted Havn.

bord og kaptajnen med sit mandskab måtte forlade skibet og blev optaget af en finsk bark.

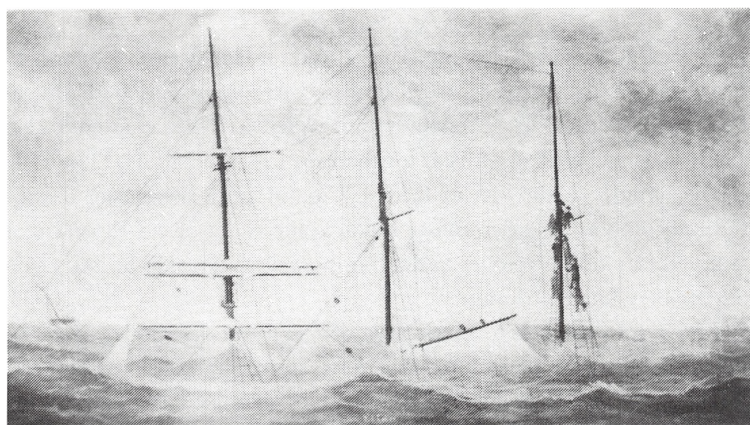
Den 7/1 1887 rejste han til Norge, hvor han på rederiet Lunds vegne købte et træbarkskib, »Elida« af Tønsberg. Dette skib førte han indtil 1890, da det blev solgt til Rønne, hvortil han ankom med en ladning kul fra Cardif. Derefter rejste han til Liverpool, hvor han for samme rederi købte en tremastet jernskonnert, der fik navnet »Elida«. Med dette skib lastede han stykgods til Brasilien, hvorfra han bragte en ladning brændte ben tilbage til Liverpool. Lastede her igen stykgods til Brasilien, hvor han indtog en ladning huder til Havre i Frankrig. Sejlede fra Havre til Plymouth, hvor han lastede pibeler til Hamborg, hvortil han ankom kort før jul 1893.

Under skibets ophold i Hamborg var Andreas Jørgensen en tur hjemme i Thisted. Hele besætningen bestod af folk fra Thisted, og blandt det afmønstrede mandskab var hotelejer Poulsens ældste søn Johannes, som havde været ombord, siden skibet blev købt i Liverpool. Under Jørgensens ophold i Thisted lovede han Poulsen at tage dennes yngste søn Marinus med som skibsdreng.

Efter at »Elida« havde indtaget en fuld ladning stykgods til Maracaibo, afgik det tirsdag, i begyndelsen af februar, sammen med barken »Lake Simcoe« fra Hamborg med slæbebåd og lods ned ad Elben. Da det blæste en hård storm af vest, ankrede »Elida«, efter lodsens ordre, udfor Cuxhaven, omtrent ved Elbens fyrskib nr. 3, hvor man kvitterede slæbebåd og lods. »Lake Simcoe« ankrede udfor fyrskib nr. 4. Her lå de resten af ugen. Søndag den 11. februar, hen på eftermiddagen, faldt barometret stærkt, og luften så truende ud, hvorfor kaptajn Jørgensen besluttede at lette anker og sejle længere ind på Elben, men straks efter at ankeret var lettet og sejlene sat, løjede vinden af til ganske stille. Strømmen var da udgående, og for ikke at komme længere ud på Elben måtte man igen ankre. Et kvarter efter, at ankeret var i bund, blæste det op med orkanstorm af VSV, og da det var umuligt at komme under sejl, blev anker nr. 2 stukket i bund med kættingen på tamp på begge ankrene. Efter nogle timers forløb knækkede begge kættinger, og man satte så meget sejl som muligt for at komme længere op på Elben, men skibet tog grunden på Kraut Sand, omtrent tværs af Cuxhaven, hvor det straks efter grundstødningen løb fuldt af vand. Mandskabet måtte gå op i mesanriggen, hvor det tilbragte 12 á 14 timer. Også »Lake Simcoe«

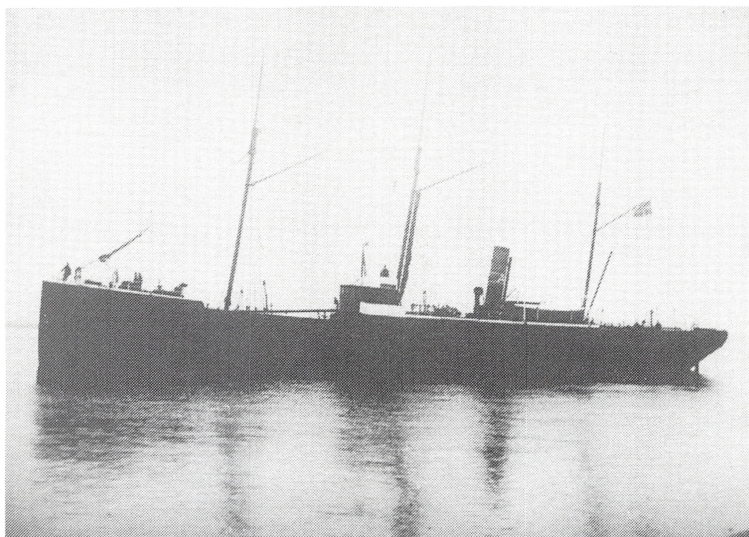
Skonnerten »Elida« for fulde sejl.

- og »Elida« efter forliset på Elben.

løb på grund, men sank ikke. Redningsbådene »Køln« og »Ester« samt slæbebådene »Goliath«, »Borkum« og »Texel« søgte forgæves at nå ud til de strandede skibe, af hvilke »Elida« allerede var kæntrret. Den ene af redningsbådene fyldtes med vand, og de tre dampere måtte til sidst drive for vejret.

Mandag morgen den 12. februar, da det blev lyst, sejlede slæbedamperen »Texel« ud fra Cuxhaven for at redde besætningen,

S/S »Swarland« af Aalborg.

men ved Klosenloch løb den på grund og kæntrede, 1 mand af besætningen druknede. Straks efter prøvede redningsbåden »Køln« at få forbindelse med vraget, men det mislykkedes. Mandag aften o. kl. 6 slæbte »Terschelling« en redningsbåd op i nærheden af »Elida«, og denne gang lykkedes det at få den 7 mand store besætning bragt i redningsbåden, men den måtte holde af for vejret op ad Elben, hvor den ved Ottendorf optoges af det hamborgske fregatskib »Flottbeck«, og her blev natten tilbragt.

En halv time efter ankomsten til »Flottbeck« døde Marinus Poulsen, antagelig af udmattelse og forfrysning. Hans hue var blæst af, da de sad i rigningen. Tirsdag morgen blev mandskabet og liget sejlet til Cuxhaven af damperen »Enak«- »Lake Simcoe«s mandskab blev reddet af slæbedamperen »Goliath« og skibet senere slæbt i havn.

Marinus Poulsens lig blev sendt hjem til Thisted og begravet på Søndre Kirkegård.

»Elida« var forsikret for 40.000 Mark.

I 1895 købte rederiet Lund en lille trædamper, som fik navnet »Elida« og Andreas Jørgensen som kaptajn. Med dette skib gjorde han mange rejser til Hamborg og tyske østersøhavne, indtil 1899, da han kvitterede dette skib, som kort tid efter blev oversejlet af den tyske

krydser »Gazelle« og sank ved Stollergrund F/S på rejse fra Hamborg til Horsens med hvede.

I 1899 blev Andreas Jørgensen fører af dampskibet »Swarland« af Aalborg, der gik i fast fart mellem England, Skotland og Aalborg med kul. Skibets ejer var firmaet A. Abel, Aalborg. »Swarland« havde tidligere været passagerskib, og mange, fra næsten alle egne af Nordjylland, tilbragte en dejlig sommerferie ved at få lov til at tage med »Swarland« på en Englandsrejse.

Med »Swarland« fik Andreas Jørgensen lejlighed til at udøve broderkærlighed på søen. Det var en mørk stormfuld decemberdag. »Swarland« arbejdede sig langsomt vestover gennem Nordsøens oprørte vande, da den vagthavende styrmand på kommandobroen observerede en sejler langt i læ, som højste signalflag og herigennem gav underretning om, at skibet var i havsnød. Kaptajn Jørgensen lod straks holde ned mod det nødstedte skib, som viste sig at være en norsk brig, der efter alt at dømme snart ville forsvinde i den våde grav. Trods den høje søgang lykkedes det at sætte »Swarland«s ene redningsbåd på søen, og under såvel kaptajnens som mandskabets udviste sømandsdygtighed blev hele den norske skibsbesætning reddet.

I de 11 år, Andreas Jørgensen, var kaptajn på »Swarland«, foretog han 367 rundrejser mellem Aalborg, England og Skotland.

I 1910 tog han afsked med søen og fik ansættelse som havnefoged i Thisted, men måtte i 1924 tage sin afsked på grund af en meget alvorlig gigtskygdom.

Andreas Jørgensen var medlem og medstifter af »Foreningen af Havnefogeder i Danmark«, som blev oprettet i 1916. På sin guldbryllupsdag i 1937 blev han udnævnt til æresmedlem af foreningen.

NOTE:

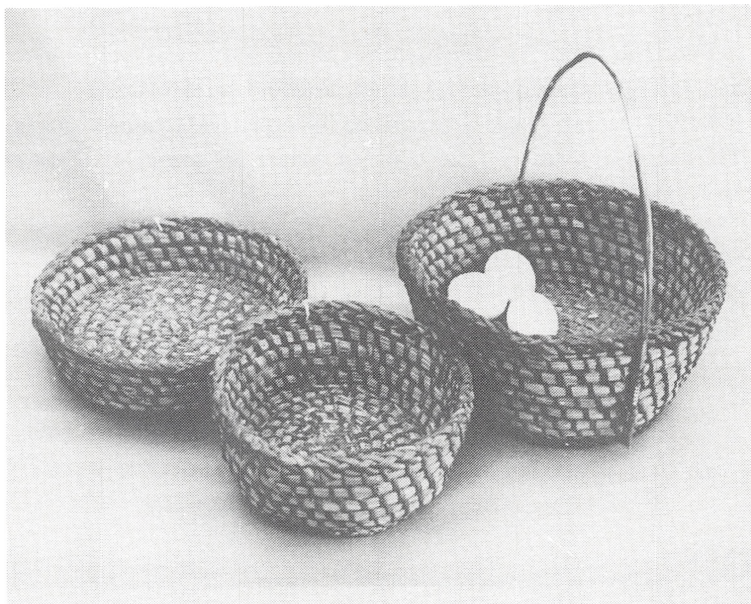
- 1) Andreas Jørgensens historie bragtes i Havnefogedbladet i 1936. Den indeholdt en del fejl, som min morfader rettede, hvorfor den her bragte gengivelse har de rigtige oplysninger.

Tre gamle kurve

I museets permanente udstilling »Thylands bondekultur« findes tre uanseelige kurve af løbbinding skænket som gave af fhv. landpost Poul Nielsen, Øsløs, kaldet Poul Post, der også har fremstillet dem.

I et brev dateret 10. sept. 1936 beretter han følgende historier om kurvenes anvendelse:

»Saa er her Ægkurven med hank over. Den blev brugt naar der skulde bæres Æg til Botiken. Saa var det skikken at Konen i huset gik til Botikken med en Snes Æg. Kurven hængte saa paa Venstre Arm og saa havde hun Strikketøjet i Hænderne og Højre Haand skulde saa

Kurvene fra Østerild.

være fri. Det skete ogsaa at hun havde et lille Barn med, den Skulde jo gaa paa høire side og have fat i sin Moders Skjørt«.

»Saa kommer vi jo til æ Molkore. Den største af dem er til at give fattige Folk en gave af Rug, Byg og Malt. Jeg kan huske at i min Barndom gik der mange Fattige Koner omkring og tiggede særlig fra Fompgade i Østerild og de var altid 2 i Følge og hver havde 3 a 4 Poser at samle i og saa havde de en Tegne eller æ Teien. Fik de et stykke at koge paa Flæsk eller Kød sagde de jo Tak det kan Æ ha i mi Teien.

Saa var der ogsaa nogle der tiggede Gryn altsaa Byggryn og naar der saa kom en Kone og tiggede Gryn saa sagde Konen til Pigen kan do' gaa op po æ Lovt aa hent en Molkorefuld Gryn. Saa Spurgte Pigen skal a ta den Stuer eller den Bete. Var det saa en fremmed Kone saa sagde hun do kan jo ta den bette, var det en af Komunens Egne folk saa sagde hun du kan jo ta den Stuer Molkorre og saa stod der paa Loftet en meget Stor Gryenkube med heele Gryen i og saa en lille med Smaa Gryn . . .

Landpost
Poul Nielsen«.

NOTE:
Fompgade - Funkgade.

Fra Østerild kirkebog

AF KNUD MORTENSEN

Kirkebøger er velkendt kildestof for den, der søger sine aner. I en del kirkebøger har præsterne vedføjet personlige bemærkninger eller oplysninger om dødsårsag. Derved får disse kirkebøger betydning ud over det personhistoriske, idet mange af notitserne glimtvis giver os indblik i de svundne tiders livsvilkår.

Kirkebogen for Hunstrup-Østerild sogne er en sådan rig kilde.

1768

Dorthe Christens Datter død i Præstegaarden, hvor hun tiende for Brygers Pige d. 21. Aprilis og begravet Dom. Jubillate¹⁾ paa Hundstrup Kirkegaard, gl. 27 Aar og 4re Maaneder.

NB. Hun døde efter 3 dages Leje *expansione hysterica & Suppressione mensium*.

Christen Smeds Enke Anne Christens Datter død hos Mads Nielsen i Kløv d. 22de Aprilis og begravet Dom. Jubilate paa Hundstrup Kirkegaard, gl. 74 Aar Mindre 2 Maaneder.

Hun hafde været gift 33 Aar og sad Enke i 16 Aar.

NB: Hun døde efter 4re Maaneders Leje, da Naturen og Kræfterne sviktedes ved en nesten bestandig Diarree.

Maren Peders Datter, Peder Thomsens Hustrue i Hundstrup, død d. 1ste Aug. og begravet paa Hundstrup Kirkegaard d. 5te ejusdem., gl. 47 Aar.

Hendes Svaghed var en hastig paakommende *Mavepine med obstruction*, som gjorde det af med hende i 2 dage.

1769

Michel Smeds Søn Ole i Hundstrup død d. 27de Martii og begravet Dom. Qvasimodogen²⁾ paa Hundstrup Kirkegaard, gl. 21 Aar.

Hand døde af en slags hidsig svaghed, samlet med side sting og

forstoppelse for brystet, hvilket i dette foraar har temmelig grasseret, men har dog ikke for ret Mange været dødelig.

Thomas Jensens Enke Helle Jørgensdatter i Østerild død d. 3die Nov. og begravet paa Østerild Kirkegaard Dom. 25 p. Trinit., gl. 71 Aar og 3 Maaneder.

Hun døde efter 8 maaneders Svaghed, udtæret af gammel Skrøbelighed.

Aage Niensens Hustrue Karen Christens Datter i Hoxer død d. 13 Nov. og begravet paa Østerild Kirkegaard d. 21 Dito, gl. 26 Aar og 1 Maaned.

Hun døde meget hastig fra 2 smaae børn, efter at hun vel 3 ugers tiid hafde været lidt Strentevueren, dog kunde gaae i Huuset, samt æde og drikke, var og borte til et Bryllup og på hiemvejen Consulerede Docteren, hvorpaa hun før hun end kom hiem blev saa sleet angreben, at hun begynte at falle paa forstanden, som tog til Meere og Meere efter hun var hiemkommen, da hun og Mistede Mælet og under stærke Convulsioner anden Dagen eller Nat efter opgav aanden. Efter sigende skal hun af een i Thisted paa hendes hiemvej have faaet en portion Draaber Mod sott, som Mand Syntest hun var beheftet med, hvorpaa hun paa Vejen blev angreben, som meldt er. Hun var lidt Gulagtig før hun døde, men saa snart hun var død blev hun guul som en Kabeleje.

Anders Knudsens Enke Maren Olufs Datter døde d. 19de Fbr. og blev begravet paa Østerild Kirkegaard Test. Nativit., gl. 63 Aar og Nogle Maaneder. Dette stakkels Menneske, som var halv taabelig, levede nesten af tiggerie, ligesom hun og tilsidst laae nogle dage paa et sted og nogle paa et andet i Østerild, siden ingen kunde eller vilde have hende bestandig for hendes slette Væsen og skidenfærdigheds skyld. De sidste Nætter laae hun til Niels Skyttes i Østerild, hvor hun var kommen til noget svageligere end sædvanlig, og da Mand hafde med nød faaet hende fuldt hen til Naboens Christen Hendrichsens, og hun hafde sat sig ned paa en stoel i stuen, opgav hun strax Aanden.

1770

Stephan Nielsen i Kløvs Mølle død d. 16 Martii og begravet paa Hundstrup Kirkegaard d. 24de Dito, Gl. noget over 59 Aar. Hand kom ulykkelig af Dage, da hand vilde kiøre tilbage fra Kottergaard med en Vogn, hvor paa hand hafde ført een af sine Døttre til et

Trolovelse, men falt af vognen neden for Broe Mølle bakke og blev hengende fast ved Navret, hvorpaa hand blev slebt til hen Mod Broe Mølle, saa at da folk kom til ham, hafde hand mist Sands og Mæle, og døde nogle Timer efter. Hvordan hand er falden af Vognen er Gud alleene bekient. Ventelig har hand faaet lidt mere at drikke end hand, da hand kom ud i den overmaade sterke kulde, har kundet taale, saa hand er bleven Ør og døssig i hovedet, thi ellers var hand, saa vidt jeg veed, slet ikke for at drikke, og efter sigende satte hand sig paa Vognen uden nogen kunde mærke hand var besværet.

Min Lige text over ham var af Eccles. 9, 12³).

Mærkeligt er det, at en Mand fra Hiardemaal Sogn, som og samme Dag og eftermiddag kørte hjem fra et Bryllups huus var i yderste Livs Fare, da hand ey hafde Samling til at styre Vogn og bæster, saa hand veltede og kom af Vognen, men kom igien paa Vognen, og endelig efter megen tumlen kom sovende til Bye og huus. Hvor underlig og skiult er Guds Veje. Men Herren giøre os aarvaagne.

Jens Christensen i Østerild død d. 19de April og begravet paa Østerild Kirkegaard Søndagen efter Paaske, gl. 43 Aar.

Han døde af en hals byld, som efter at den hafde syntest lidt at give efter og bedres, qualte ham hastig og uformodentlig.

Christen Jensen Smed i Hundstrup død d. 1 ste Maji og begravet paa Hundstrup Kirkegaard Dom. Jubilate, gl. 47½ Aar.

NB. Mavens og Fordøje kræfternes svekkelse var Aarsag i hans Død.

Jacob Eschesen i Toushede død d. 2den Juni og begravet paa Østerild Kirkegaard d. 8de ejusdem., gl. hened 81 Aar. Hand døde blot af Kræfternes aftagelse efter haanden formedelst Alderdom, da det ellers altid hafde været en sterk Mand.

D. 28 Juny blev disse Menigheders Høyfortiente Siælesørger, nu ævig Sal. Hr. Hans Thomsen Møller hiemkaldet til sin Herres Glæde, og blev den 6te Julii nedsatt i Hundstrup Kirke.

1776

D. 18de Juny døde Jens Christensens Søn Anders i Balle og blev begravet d. 23de, gl. 15ten, han var efter Anseelse rørt af en Lynild Straale, da han d. 9de Juny var ude i et stærk Torden Veyr, dog gik han ikke til Sengs før Dagen efter, skjønt han klagede over Hoved Pine, og da lod sig først see en blaae Plæt paa det eene Øyelaag,

hvorpaa Ansigtet opsvulmede, saa synet forgik og mange Huller udbrød med Materie, der saaes ogsaa mange blaae Plætter paa Kroppen.

1776

D. 14 Maj døde den gamle Nordmand Andreas Hermansen Steenhugger ved Kiølbyegaard, boede i Østerild, gl. 70 aar, han var født i Trondheim, lærte først Bagger Profession, hvorpaa han reyste til Kiøbenhavn, siden lagt sig efter Steenhugger Haandværk, havde i den tiid han var i Kiøbenhavn eller Siælland været gift, og i dette Egteskab haft en Søn, som endnu skal leve i Schielskiør. Han blev begravet d. 19 Maj.

1786

Den 15de Marty blev den Høy Velbaarne nu Salige Frue Kammerherinde Berregaards Liig biesadt i Hunstrup Kirke /: hvorfra det d. 17de blev bragt til Familie Begravelset i Thisted Kirke /: tilligemed 2de hindes afdøde Børn, nemlig mindste Datter Vibeche Marie og Bolle Villum Luxdorf. Denne Kiære og uforglemmelige Frue var fød paa Brudagergaard i Fyhn d. 3 April 1757 af Høyadelige Forældre: S. T. hr. Oberstlieutenant Anders Sehested og S. T. Frue Vibeke Marie Pultz. D. 6 Juny 1777 kom hun i sine Forældres Huus paa Broholm i Fyhn i Egteskab med Hendes nu i dybeste Sorg efterladte Mand Høy Velbaarne hr. Kammerherre Friderich Berregaard til Stamhuset Kiølbye- og Vesløggaarde. Deres Egteskab blev velsignet med 8 Børn, 6 Sønner og 2 Døttre /: hvilke alle findes her foran blandt de Føddes og døbtas Tal anførte /: Men midt i Fred paakom en Bitterhed, da de grasserende Børne Kopper indbrød, for hvis Anfald denne Dyrebare Frue med alle Børnene vare udsatte. Angrebet skeede paa den Sl. Frue d. 9de, men heftigst Natten imellem d. 14 og 15de Feb. Hun lod sig da betiene med det Høyværdige Sacramente, laae siden stille hen med en udmærket Taalmodighed under de heftigste Smerter, som den uhyre Mængde Kopper øjensynlig maatte foraarsage /: uagtet alle optænkelige Midler bleve andvente til sammes Lindring /: indtil det behagede Livets og Dødens Herre at hiemkalde Hende Natten mellem d. 21 og 22 Feb. Kl. henved 12. Herved tabtes for dette liv: Den Kiærligste Datter. Den Elskværdigste Egtefælle. Den Ømmeste og Forstandigste Moder. Den Omhyggeligste Huusmoder. Kort: En Dame, som ikke blot ved Fødsel, men ved Ædel Opførsel fortiente Alles Høyagtelse.

Hendes mindste Daatter fulgte $\frac{1}{4}$ time efter ind i Evigheden /: hun var fød d. 5 Nov. 1786, altsaa kun 15 uger 4 Dage gammel :/ og Sønnen Bolle Villum Luxdorf døde Mandagen d. 26 Feb., var fød 11 Janu. 1782, altsaa 5 aar og 6 uger og 3 dage gammel.

1792

D. 7de Marty, da det var paa 3die Dag, at usædvanlig Sneefog med Frost og Storm, udgik Jens Christensen Spegers Datter Maren af Vesterbye til Naboe Huus for at laane Ild, det hun og bekom hos Jens Smed, men paa Hiemveyen blev hun af Sneefoget og Stormen forvildet, og nedført til Korskiæret, hvor hun først Fredag d. 9de Morgen, da Uveyret stilledes, blev funden død, hun blev begravet Onsdagen d. 14de Marty, var 16 Aar 8 Maaneder gammel. Text Eccl. 9,12.

1794

D. 25 Sept. blev Christen Bossens Datter Maren af Klou begravet. Hun døde i Thisted hos Amts Chirurgus Neve, hvorhen hun med sine Forældre, for ungefæhr 3 Uger siden, var henbragt for at cures af venerisk Svaghed. Hendes Liig blev efter Amtmandens Ordre hentet herhid, hun var nu 23 Aar gammel.

D. 30 Sept. blev Christen Bossen af Klou begravet, var ligesom foranmeldte hans Datter død under Cuuren i Thisted. 66 Aar.

1795

D. 31te Dec. døde Sr. Peder Thorum i Østerild /: efter at han fra 18 Jan. 1792 havde været rørt paa Venstre Side, saa han ikke uden Andres Hiælp kunde bevæge sig af Stedet :/ Han quitterede i Aaret 1787 sin Tieneste som Forvalter ved Stamhuset Kiølbyegaard, hvor han som Dreng, Karl og Forvalter havde tient 43 Aar, og døde nu i sit Alders 68de Aar.

NOTER:

I den periode, de udvalgte eksempler stammer fra, var der følgende præster:

1755, Hans Thomsen Møller. »Død meget pludseligt, som han stod i gården og talte med sin karl«.

1770, Christian Carl Hansen Brorson.

1773, Jørgen Berg Stampe (død 1804).

1) 3. søndag efter påske.

2) 1. søndag efter påske.

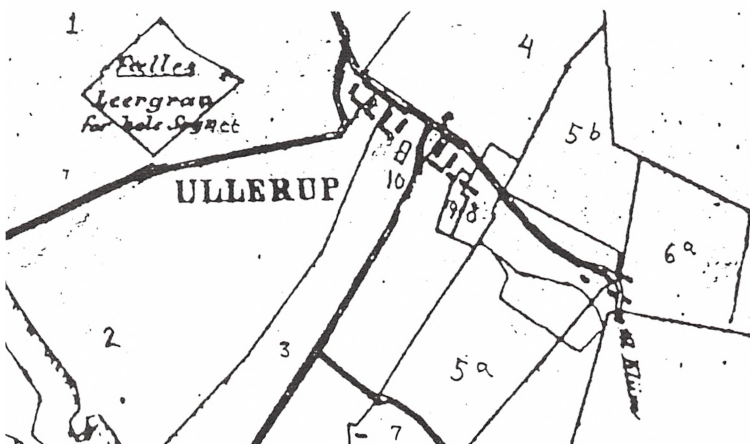
3) Prædikerens bog 9.12: »Thi et menneske kender lige så lidt sin tid . . .«.

En gård og dens beboere gennem 400 år

Af PETER GRISHAUGE

Selvejere fra gammel tid, dernæst fæstebønder gennem 1700-tallet og fra 1800-tallets begyndelse igen selvejere. Det er med få ord historien om beboerne på gården Vesterlund i Ullerup, Vester Thorup sogn i V. Hanherred. Som for de fleste andre gårde i sognet er det gennem arkivstudier muligt at opstille rækker af beboere og ejere tilbage til begyndelsen af 1600-tallet, og herved tegner sig ovennævnte billede.

For mange gårde ville dette blot blive en opremsning af navne, men for Vesterlund er der et par forhold, som gør det muligt at sammenstykke en langt mere detaljeret og sammenhængende historie. For det første satte stridighederne om arveretten til gården sig adskillige spor i 1600-tallets tingbøger, og for det andet har den altid

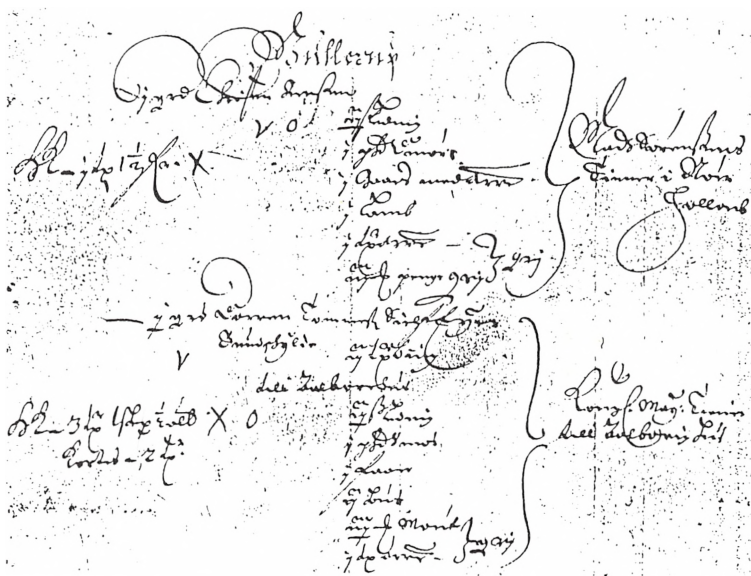
Udsnit af matrikelskort fra omkring 1860, hvor Vesterlund (matr. nr. 2) ligger næstøverst (tæt på Vestergård — med matr. nr. 1).

været en udpræget slægtsgård, hvilket har givet anledning til en mundtlig overlevering om gårdens beboere. Denne »familiekronike« går helt tilbage til midt i 1700-tallet og blev nedskrevet i 1896 af Niels Korsbæk.

Ullerup

Stedet har fra gammel tid bestået af 5-6 gårde og nogle få huse. Østligst lidt for sig selv ligger Østergård. Den var oprindelig den største gård i Ullerup og fæstegård under Ågård. Siden blev den delt i to gårde, hvoraf den ene blev udstykket i forrige århundrede. De andre gårde lå tæt samlet på en række med Vestergård som afslutningen længst mod vest. Denne blev i 1872 flyttet ca. halv kilometer nordvest for Ullerup by. Få år efter fik Vesterlund så sit navn, idet den nu lå længst mod vest af de tilbageblevne tre gårde.

Den ældste kilde, hvori man finder Vesterlund, er Ålborghus lens jordebog fra 1562, da en Niels Michelsen boede i gården. Han betalte i årlig afgift (landgilde) til Ålborghus bl.a. følgende: 10 skæpper byg, 1

Uddrag fra matriklen i 1664 med Vestergård først og Vesterlund som nummer to. Der betales stadig ledingspenge, og landgilden er næsten uændret fra 1562.

pund smør, 1 får, 2 høns og 1 fedesvin hvert andet år. Desuden betalte han 2 skilling af de såkaldte ledingspenge, som fra gammel tid ydedes af selvejergårdene.

Næste gang, vi finder gården i lensjordebøgerne, er i begyndelsen af 1600-tallet. Her fremgår det da også, at gården er i selveje med en såkaldt bondeskyld på 2 tønder byg.

Selvejergårde betalte i 1500- og 1600-tallet ligesom fæstegårde en årlig afgift – landgilde. Mens fæstebønderne betalte hele deres landgilde til deres herremand, var denne for selvejerbønderne delt i to, nemlig ovennævnte afgift kaldet herligheden, som ydedes til kongen gennem dennes lensmand, mens anden del, bondeskylden, ejedes af bonden selv eller evt. hans slægtninge. Herlighedsafgiften var begrundet med, at kongen i ufredstider skulle yde selvejerbønderne beskyttelse, mens herremændene jo påtog sig denne opgave for deres fæstebønder.

Imidlertid kunne kongen godt finde på at sælge herlighedsretten til en selvejergård til en lokal herremand. Herved fik den pågældende selvejergård nærmest status af en fæstegård, og det skete for Vesterlund i 1716. Oftest prøvede herremanden så at tilforhandle sig bondeskylden, der godt kunne være delt mellem selvejerbonden og hans slægtninge.

Den førnævnte selvejerbonde, som boede i gården fra begyndelsen af 1600-tallet, hed Jens Christensen. Han nævnes tit med tilnavnet Smed, så måske har han også udøvet dette håndværk. Ind i mellem omtales han dog også med slægtsnavnet Kold, hvorfor han sandsynligvis var søn af herredsfogeden og selvejerbonden Christen Kold, som boede i V. Thorup i sidste halvdel af 1500-tallet.

Foruden Vesterlund havde Jens Christensen også nabogården Vestergård i fæste, og han drev begge gårde til sin død omkring 1628-29. Netop i disse år var Danmark efter Christian d. Fjerdes personlige initiativ blevet inddraget i 30-årskrigen, hvilket blev til stor ulykke for landet. Hele Jylland blev besat af de kejserlige tyske tropper.

I skyggen af disse ufredstider skal man se det testamente-lignende dokument, Jens Christensen Smed lod oprette 10. januar 1628. I moderne stavemåde lyder indledningen således:

»Kender jeg mig Jens Christensen Smed og hermed vitterliggør udi dette mit åbne brev, mig af vitterlig gæld pligtig er min søn

Jens Jensen tyve enkelte Rigsdaler og et sølv-støbt bælte så god som 12 Rdr. og en sølv stob, vejes til 5 Rdr. og to sølvskeer vejte til 4 Rdr. og 3 radder sølvknapper vejte til 3½ Rigsdaler«.

Alt dette skulle udbetales til Jens Jensen, hvis det stadig skulle være hos Jens Christensen Smed »længere end til fjenderne kommer af landet og fred bliver da derefter«. Til gengæld for udbetalingen af ovenstående værdier, som jo tyder på en vis velstand, gik selvejet ikke til sønnen Jens Jensen Kold, men forblev tilsyneladende hos hans stedmor Ellen Pedersdatter.

Resultatet blev alligevel lidt anderledes, for i sommeren 1629 – »efter kejserens folk var draget her af landet« – blev der indgået forlig mellem Jens Jensen Kold og Ellen Pedersdatter. Jens Christensen Smed var nemlig i mellemtiden død, og samtidig havde fjendens ophold tæret hårdt på den førnævnte velstand. Bl.a. havde Jens Jensen Kold måttet låne sin stedmor over 18 tønder byg »til at holde hendes soldater og folk med.«

De blev derfor enige om, at Jens Jensen Kold skulle overtage Vesterlund. En del tyder dog på, at han ikke fik overdraget hele bondeskylden, idet han aldrig benævnes selvejer i den tid, han boede i gården.

Enken flyttede over i Vestergård, og kort tid efter giftede hun sig med Lars Thomsen fra Vigsø i Thy. De blev boende i gården og levede de næste 20 år som nære naboer til Jens Jensen Kold – ikke altid i fred og fordragelighed, idet stridigheder om, hvem der ejede hvad, blandt andet bevirkede, at den gamle arvesag fra 1628-29 blev trukket frem og ført til Hannæs ting i 1647.

I 1650 døde Lars Thomsen, og Ellen Pedersdatter blev enke for anden gang. Ægteskabet var barnløst, så arvingerne var – foruden enken – Lars Thomsens søskende. Blandt disse var Søren Thomsen i Vigsø Overgård. Han opkøbte hele bondeskylden til Vesterlund, og i Hannæs birks tingbog 20/1 1655 kan man læse følgende:

»Ærlige og velagtede mand Søren Thomsen i Vigsø Overgård.

At de så og hørte her i dag for tings dom stande forne Søren Thomsen – som hans vise bud i tre ting tilforn gjort har – og udviste Jens Jensen Kold i Ullerup og Anders Svenningsen på Hauen af det værsted og bolig de iboer, og dem tilsagde og advarede, at de tiltænker at gøre ham samme bolig forne Jens Jensen iboer og Anders Svenningsen iboer rydeligt til førstkom-

mende rette fardag, eftersom han det for sølv og rede penge har købt og betalt og forårsages det selv at besidde, hvor efter de kan vide dem at rette.«

Jens Jensen Kold måtte altså flytte fra sin fædrene gård, som han havde drevet i over 25 år. Han flyttede til Aggersborg, hvor han endnu levede i 1664.

Den ny mand i Vesterlund blev dermed Søren Thomsen, som i modsætning til Jens Jensen Kold kom til at bo i gården som selvejer. Søren Thomsen døde i 1682. Hans søn Lars Sørensen overtog Vesterlund, og hans svigersøn Las Eriksen havde i forvejen fået fæste på Vestergård.

Bondeskylden til Vesterlund – altså den del af gården, som var i selveje – var ved Søren Thomsens død blevet delt mellem hans seks børn. En svigersøn, Anders Pedersen i Bjerre i Gøttrup sogn, forsøgte straks at sælge sin kones arvepart af gården. Først skulle han dog ifølge loven tilbyde sin part til sine medarvinger.

Denne lov var ment som en beskyttelse af de efterhånden ret få selvejere og skulle forhindre, at selvejernes ejendom blev spredt på for mange hænder, hvorved selvejergårdene med tiden let kunne blive opkøbt af godsejerne.

Det lykkedes heller ikke for Anders Pedersen at få solgt sin andel, eftersom de andre arvinger anførte, at han ikke kunne sælge sin hustrus arvepart, når han ikke »havde avlet børn med hende.« Med baggrund i en landstingsdom (af 29/4 1679) hævdede arvingerne nemlig, at hans salg var »magtesløs«.

På den anden side ser det heller ikke ud til, at det lykkedes Lars Sørensen at samle sig hele bondeskylden, idet han i de over 30 år, han boede i Vesterlund, aldrig benævnes som selvejer. Gården står stadig i disse år at finde i Ålborghus lens jordebøger, og da krongodset i 1680 blev reorganiseret i det såkaldte ryttergods, blev Vesterlund også henregnet hertil. Ordningen gik ud på, at et nærmere bestemt antal gårde skulle føde og huse en kongelig ryttersoldat.

Vesterlund var således en ryttergård indtil Lars Sørensens død omkring 1714. Gården blev da overdraget til Peder Nielsen Korsbæk, fra gården Korsbæk i Gøttrup sogn, mod at han giftede sig med Lars Sørensens datter Karen.

Fæstebrevet lyder i nutidig stavemåde som følger:

»På kongl. majestæts allernådigste behag, og efter sessionens resolution d. 13. august anno 1714 har jeg underskrevne stedet og fæstet, som jeg og hermed mod ti rigsdalers indfæstning steder og fæster Peder Nielsen, den gård i Vester Thorup sogn, Ullerup, Lars Sørensen findes for i krigsjordebogen, og er fradød, hvis datter han ægter. Hvilken gård, som i bemeldte krigsjordebog er ansat for hartkorn ny matrikel 6 td. 1 skp. 1 alb., bemeldte Peder Nielsen herefter sin livs tid må have, nyde, bruge og beholde med alt dens rette tilliggende, som der nu og af alle tider tillagt har (været), intet undtagen, når han derimod svarer alle kongelige skatter og udgifter, som påbuden eller vorder, husene forsvarlig bebygger og vedligeholder og forbedrer jorden, og dens avling lovlig dyrker og bruger og ellers i alle måder holder sig allerhøjeste bemeldte hans kongelige majestæts allernådigste lov og forordninger efterrettelig. Til inventarie i brug var en stud, to køer, fire får samt vogn, plov og harve med fornøden redskab, annammer han ved stedet.

Hvolgård, 15. januar 1715«.

Fæstebønder

I 1716 solgte kongen ud af sit ryttergods i Nordjylland. Den nye ejer af Vesterlund blev Enevold Berregård til Kølbygård og Vesløsgård. Han var tidligere borgmester i Thisted og gift med den nok så bekendte Anna Søe, der siden i folkemunde blev gjort til en heks.

Vesterlund blev nu fæstegård under Kølbygård og Vesløsgård de næste knap 100 år. I denne periode træder gårdens beboere lidt mere frem fra historiens tusmørke, idet den i indledningen nævnte familiekronike indeholder adskillige beskrivelser af disse.

Da ovennævnte Peder Nielsen Korsbæk døde i 1759, blev han efterfulgt af sin ældste søn, Jens Pedersen Korsbæk. Om ham fortæller Niels Korsbæk i »familiekroniken« følgende:

»En gammel karl, Jens Korsbæk, som boede her i gården i Ullerup, hentede sin hustru Margrethe fra Vestergård i Øslev (Kettrup sogn). Da hun første gang var her henne i besøg, så hun, at der gik en lille hvidhåret, krølhåret dreng i gården — på en 12 år — og hun udbrød da, at hun ikke vidste af, at her var børn i gården. — »Ja«, blev der

svaret, »det er heller ikke en, du skal have, uden at du vil, for det er en, som Jens har hentet hos hans søster i Korsbæk i Gøttrup«. Disse var nemlig meget fattige og havde mange børn. Drengen, som hed Peder Nielsen Korsbæk, blev så i Ullerup og blev opfødt her.« (NB: Dette stemmer ikke helt overens med kirkebøgerne. I stedet ser det ud til, at Peder Nielsen var fætter til Jens Pedersen Korsbæk).

Om Jens Korsbæk fortælles desuden, at han var temmelig gnaven og vranten af sig, og særlig da det ene ben blev så dårligt på ham, at han måtte holde sengen, så blev det jo ikke bedre. En tid lå han under doktorbehandling i Ålborg, men kom uhelbredt hjem, og samtidig gik det stadig tilbage for ham, så at de ved hans død sad i stor armod.

Hans hustru Margrethe sagde om ham, da han var død: »Ja, vi var gift i 14 år, men han sagde såmænd ikke i al den tid 14 gode ord til mig.« – Men hun føjede dog til: »Da ikke på én gang, og da han senere blev så dårlig, at vi, når han skulle op eller flyttes, måtte bære ham i et lagen, da gjorde det minsæl altid mest ondt ved det hjørne, hvor jeg havde fat.«

Da Jens Pedersen Korsbæk døde i 1773, giftede hans enke Margrethe sig med sin plejesøn – ovennævnte Peder Nielsen Korsbæk. Familiekrøniken fortæller:

»Da han var et dygtigt menneske, begyndte velstanden lidt efter lidt at vende tilbage til gården. Da det blev bekendt, at Margrethe ville gifte sig med sin plejesøn, sagde en nabokone til hende: »Hvad vil du have ham for? Han er så gal, så når han sidder i grandestævne, så stritter sommetider arrigskab ud af hvert hår på hans hoved.« – »Ja, det kan nu være lige meget, for mig har han altid været god imod«, svarede Margrethe, »og hans arrigskab kan han have for sig selv«. – Dermed var den sag afgjort.« (Hun var da 39 år og han 27 år).

Peder N. Korsbæk og Margrethe Jensdatter fik to børn, og det blev sønnen Jens Pedersen Korsbæk, der i 1800 overtog fæstet på gården. Familiekrøniken beretter, at han var et »ualmindelig godt hoved«. Åbenbart har han tillige været meget stædig, thi da vandgrøften mellem Ullerup og Holme skulle omlægges, blev man uenige om dens forløb. Jens Pedersen Korsbæk holdt så hårdnakket på sin egen løsning – som ikke blev vedtaget – at han fik det halve sogn til uvenner. Det fortælles, at når han kom gennem V. Thorup, så rakte konerne fingre ad ham, og hans egen søster ville ikke hilse på ham, engang han var på besøg, men lukkede sig inde i spisekammeret. Til

sidst viste det sig dog, at han havde haft ret, og man måtte igen omlægge grøften.

Atter selvejere

Omkring år 1800 solgte Fr. Berregård til Kølbygård og Vesløsgård ud af sit fæstegods, og i 1803 købte Jens Pedersen Korsbæk Vesterlund for 900 rigsdalere.

Mange rundt omkring i landet blev selvejere i disse år, men det blev en vanskelig tid, og mange måtte gå fra deres gårde. Efter krigen mod England kom statsbankerotten i 1813, og Danmark måtte i 1814 afstå Norge til Sverige. Herved kom landbruget ud i krise, som varede helt til 1828, da England lempede sine toldsatser.

I Ullerup kom man også til at mærke dette. Om Vesterlund beretter Niels Korsbæk i familiekroniken, at Jens Pedersen Korsbæk havde tjent en del penge ved handel, og lige før statsbankerotten havde han samlet sig 400 rigsdalere – netop så meget som han skyldte på gården.

»Hans kone Berte ville da så gerne, at de skulle betale deres gæld, men det ville han ikke, for ved at have dem mellem hænderne til handlen mente han let at kunne tjene mere end den rente, han skulle svare. Så kom det ulykkelige krak, da seddelpengene gik ned til en tiendedel af deres pålydende værdi. Da fortrød han bitterligt mange gange, at han ikke havde fulgt Bertes råd og betalt deres gæld, for det var kun ved den yderste sparsommelighed og hårdt slid, at han blev ved gården. Da han skulle betale tjenestekarlen hans løn, måtte han sælge den bedste hest for at dække ham. Senere havde han ikke råd til at holde karl, men børnene og han lagde sig des hårdere i selen, og ved fælles bestræbelser lykkedes det dem også at blive ved gården.«

Jens Pedersen Korsbæk solgte gården til sin yngste søn Niels Chr. Jensen Korsbæk i 1847. Om ham fortæller familiekroniken, at han lå ude på V. Thorup Holme og passede kreaturer, til han var voksen. – »Til sidst hittede han på – om høbjergningen – til tidsfordriv at gå op i engene for at brydes med karlene. Men da hans fader spurgte det, tillige med at han vendte op og ned på dem, sagde han, som sandt var: »Nu skal han pinede til at bestille noget, for nu kan jeg se, han kan!« Dermed var det forbi med hyrdebestillingen.«

Niels Chr. Jensen Korsbæk døde i 1864, kun 44 år gammel. Han nåede dog at være gift to gange. Hans enke, Johanne Kristine Sand,

Vesterlund og gårdens beboere omkring 1895-1900. I midten Mogens P. C. Vestergård og Johanne K. Sand.

giftede sig efter hans død med hans søstersøn Mogens P. Christensen, Vestergård. De fik kun ét levedygtigt barn, nemlig sønnen Niels Korsbæk – forfatteren af familiekroniken. Han døde imidlertid som ungkarl i 1898, og da hans fader og moder døde i henholdsvis 1900 og 1907, var denne gren af slægten uddød.

Mogens P. C. Vestergård og Johanne K. Sand havde imidlertid taget hendes søsterdatter, Karen Marie, til sig som deres plejedatter, og det blev hende, som kom til at føre slægten videre i gården. Hun blev i 1902 gift med Jens Andreas Jensen Mølbæk, og i 1904 overtog de Vesterlund. Jens Mølbæk var en aktiv og udadvendt mand. Således var han i flere år medlem af Thisted amtsråd.

Gårdens besætning var ved Jens Mølbæks overtagelse på 9 heste, 16 køer, 16 stykker ungkvæg, 20 svin og 10 får. Arealet var 173½ td. land, hvoraf dog kun 50 td. land var opdyrket. Både besætningen og det opdyrkede areal blev i Jens Mølbæks tid forøget. En stor del af gårdens areal er lavtliggende engareal, som i de sidste par hundrede år er blevet afvandet ved gravning af kanaler samt dæmningsbyggeri ved Bygholms Vejler.

Jens A. J. Mølbæk overdrog i 1946 gården til sin søn Jens Christian Mølbæk. Han drev gården indtil 1985, da han solgte den til sin søn, Jens Christian Mølbæk, som er gårdens nuværende ejer.

KILDER:

Hannæs birks tingbøger 6/11 1647 side 93 a-93 b, 13/11 1647 side 98 b-99 b, 4/5 1650 side 47 a-49 a, 20/1 1655 side 7 a, 22/9 1655 side 86 a-87 a, 3/6 1682 side 25 a-25 b, 24/6 1682 side 28 a-29 b.

Hanherredernes Justitsprotokol 17/3 1714.

Ålborghus lens jordebøger 1562-1664.

Matrikler 1664 og 1688.

»Kronens skøder«.

Fæste og skifteprotokoller for Kølbygård og Vesløgård.

Skøde- og panteprotokoller for V. Hanherred.

Folketællinger og kirkebøger for V. Thorup sogn og Gøttrup sogn.

»Optegnelser som vedrører min faders og moders slægt«. – nedskrevet af Niels Korsbæk i Ullerup, marts 1896.

Ved tro og gennem ulykke til større fællesskab

*Fiskercompagniet i Vorupør stiftedes i 1887
som et kristent fællesskab*

Ved CHR. P. FOGTMANN

I august 1987 passerede Andels-Fiskeeksportforeningen Fiskercompagniet i Vorupør sin 100 årsdag og mindedes som så ofte før de tider, da vakte fiskere i fiskerlejet stiftede compagniet med det formål »at drive timeligt erhverv i fællesskab for samtidig at hjælpe og støtte hverandre i åndelig henseende«.

Det kan ses som en mærkedag ikke blot for Indre Mission, hvis vækkelse stod bag stiftelsen, men også for andelsbevægelsen og for kystfiskeriets tekniske udvikling.

I 1880erne var Indre Mission begyndt at virke blandt vestkystens fiskere, og blandt de tidligt vakte var den unge fisker Jens Munk-Poulsen, som i 1882 kom på Ranum Seminarium ved økonomisk støtte fra hjembyens fiskere. Den 26. marts 1885 kostede en storm livet for otte fiskere fra Vorupør, fire fra Stenbjerg, og for Vorupør-fiskerne var der den triste omstændighed, at ti mand fra to bådelag var reddet af redningsbåden, men da denne kæntrede i brændingen, mistede otte af de ti deres liv, fordi de ikke bar redningsbælter.

Fire bådelag, som uden for brændingen havde set redningsbådens forlis, sejlede nordpå for at søge læ under Hanstholmen. Fra kysten tabtes de af syne, og mens otte lig bragtes i hus, ventedes der fra kl. 12 middag til kl. 12 om natten, inden der fra Thisted kom gående bud med et telegram om, at de fire både var kommet godt i land.

Denne ulykke og andre tilsvarende var i frisk erindring, da Jens Munk-Poulsen, som var blevet lærer ved Rygaardstrand Skole på

Djursland, i august 1887 samlede ti fiskere til et møde hos Jens A. Fink i Sdr. Vorupør med forslag om, at de gik i kompagni »for at gavne hverandre såvel åndelig som timelig«. De ti var Kr. Jensen Munk, Peder P. Bonde, Niels Kr. Thomsen, Jens Munk Madsen, Niels Konge, Peder Spilmand, Jens A. Fink, Mads A. Fink, Christen A. Fink og Ths. Nielsen. De sluttede sig straks til og valgte Jens Munk Madsen til forhandler, dvs. forretningsfører og regnskabsfører. Kort tid derefter indmeldtes Jens Styrmand, Peder C. Fink, Kr. P. Bonde, Jens P. Bonde, Mads P. Bonde og Jørgen Jensen. I løbet af compagniets første år steg medlemstallet til 27 fiskere, og dertil kom Jens Munk Madsen, der fortsatte som forretningsfører, mens Jens Munk-Poulsen gik ind som regnskabsfører, da han i 1888 kom fra Rygaardstrand til skolen i Sdr. Vorupør.

Foran vinterfiskeriet 1890-91 blev nedskrevet compagniets første vedtægter, og her stod som formål »at drive timeligt erhverv i fællesskab for samtidig at hjælpe og støtte hverandre i åndelig henseende«. Den, som ønskede at være medlem, måtte »kendelig være ven af Guds børns samfund«, og der var eksklusionsparagraffer, så et medlem kunne udelukkes, hvis hans liv og færden kom til at stride mod vedtægterne, eller hvis han ikke varetog compagniets tarv som sin egen. Hele compagniets fangst var fælles for alle medlemmer uanset fangsten på den enkelte båd, og i 1889 overtog compagniet medlemmernes både, så de blev underlagt fællesskabet. I 1888 byggedes et fiskehus til værdi 1.500 kr., i 1889 en stald med plads til ti heste, og det klarede compagniet selv, mens der blev opnået en statsstøtte på 500 kr. til opførelse af et ishus.

Compagniet blev en stærk gruppe blandt fiskerne i Vorupør, men dets medlemmer stod ikke uden for hele lejets fællesskab. De var med, da Vorupør Fiskeriforening stiftedes i 1892, og Jens Munk-Poulsen blev sekretær i dens bestyrelse samtidig med, at han var regnskabsfører for compagniet, hvis medlemmer praktiserede et næsten kommunistisk fællesskab – på kristent grundlag.

I vinteren 1890-91 fik Fiskercompagniet sin første bestyrelse, der kom til at bestå af Kr. Jensen Munk, Jens A. Fink, Jens Styrmand, Niels Konge, Peder Spilmand og Niels Knudsen, hvortil kom forretningsføreren og regnskabsføreren.

Jens Munk-Poulsen virkede med faderlig strengthed som compagniets leder, og dets krav om total afholdenhed kostede for ham et tungt

Jens Munk Madsen.

Jens Munk Poulsen.

Bøn ved redningsbådens ræling, før der lægges fra land. Bemærk korkredningsbælterne.

farvel til tobakken. Fiskernes fællesskab gav tryghed, men var strengt, og ligesom der i indremissionske kredse går frasagn om, hvor slemt drikkeriet i Vorupør var, før vækkelsen kom, mindes i andre kredse den strenge mandstugt i samfundet. Der fortælles sørgelige historier om unge, der ikke kunne få hinanden, fordi en af parterne ikke var »frelst«, og selv om den slags beretninger har det med at blive mere romantiske med tiden, havde de deres grundlag.

En compagni-fisker fortæller, at han som ung henvendte sig til en af lederne for at tale om forlovelse: – Hvad ville de hellige sige til, om jeg giftede mig med N.?

– Har I talt med hinanden derom?

Ja, det havde de unge, og lederen gav en reprimande: – Det har I gjort uden at spørge de hellige om det!

Godkendelsen kom dog, og fortælleren fandt ikke indblandingen utidig: – Det gjorde, at vi, inden vi kom til mennesker, nøje prøvede det for Herrens ansigt, og jeg ved ikke noget tilfælde, hvor forlovelse blev nægtet, hvis begge var omvendte mennesker. Og dengang spirede aldrig hos nogen hellig kvinde den tanke at gifte sig med en uomvendt mand.

Mens den åndelige ledelse af de troende fiskere i fællesskabet holdt sig stærk gennem mange år, gik det anderledes med det økonomiske, fordi svagere sjæle satte færre kræfter ind på at levere fisk til en fælles fangst, der dog skulle deles lige, mens dygtige og flittige fiskere blev trætte af at levere til fæller, der kunne og burde yde lidt mere selv. Allerede i 1892 indførtes en afregning for hver fangst fra bådelaene, så fliden fik sin belønning, men compagniet fik sin part, så det kunne sørge for tildelinger til enker, børn og gamle. På samme tid blev bådene igen privatejede.

Fiskercompagniet praktiserede ubegrænset fællesskab 1887-92, begrænset fællesskab 1892-1900, så igen ubegrænset fællesskab et par år, indtil compagniet begyndte at udvikle sig i retning af normalt andelsselskab. I 1919 kom en vedtægtsændring, der gjorde Fiskercompagniet til et ganske regulært andelsselskab med adgang for alle uden hensyn til kirkelig retning.

Fiskercompagniet stod for alle fællesanlæg og sørgede for fiskens afsætning inden- eller udenlands, men det havde ikke monopol. Private eksportører arbejdede ved siden af det, og en af dem var Mads

Munk Madsen, søn af compagniets første forretningsfører, Jens Munk Madsen, som et par år efter stiftelsen havde valgt at blive selvstændig.

I 1947 afhændede Mads Munk Madsen sin forretning til de ti bådelag, der leverede til ham, og de dannede Vorupør Fiskeeksport, men i 1956 fik de opsigelse fra deres forretningsfører, Frank Munk Christensen, da der blev uenighed om hans vilkår for afregningen, og en dag kom formanden for Fiskercompagniet, Anders Josef Jensen, til at tale med formanden for Fiskeeksporten, Hans Hansen Nielsen, om en mulig sammenslutning. De blev enige, og de fik hver for sig deres bestyrelser med sig, hvorefter der blev holdt tre generalforsamlinger – først en i hver organisation og sidst en fælles. Enigheden holdt hele vejen, og der blev godkendt et sæt nye vedtægter, som omfattede »det bedste fra de to gamle vedtægter«.

Valget af forretningsfører blev svært nok, fordi forretningsførerne fra begge de nu sammensluttede organisationer var blandt ansøgerne, men valget faldt på Jens Chr. Andersen, som var kommis i Koldby Brugsforening. Han blev en meget dygtig leder af afsætningen indtil sin meget tidlige død i 1972. I de næste femten år til 1987 var Theodor Jensen forretningsfører, og han afløstes nu i jubilæumsåret af Per og Knud Andersen – sønner af afdøde forretningsfører Jens Chr. Andersen.

Oplysningerne om Fiskercompagniet i nyere tid er givet af Niels Chr. Grønkjær Andersen, som kom i bestyrelsen ved sammenslutningen i 1957 og siden var formand 1962-77. Før 1957 leverede han til Vorupør Fiskeeksport. Den bestyrelse, som på den stiftende generalforsamling den 21. december 1956 underskrev vedtægterne for sammenslutningen, var Hans Hansen Nielsen (formand), Anders Joseph Jensen, Kristian Baltesen, Ejler Knudsen Pedersen, Niels Chr. (Grønkjær) Andersen, Theodor Christensen og Robert Christensen. Efter Grønkjær blev Carl Jensen formand, og han fulgte i 1984 af Niels R. Thomsen.

Jubilæet har givet anledning til en bog om Fiskercompagniet, skrevet af Alan Hjorth Rasmussen, og det blev markeret ved en reception med fisk på bordet i fiskehuset den 20. og fest den 22. august.

Ud over Niels R. Thomsen omfattede bestyrelsen ved jubilæet Thøger Jensen (næstformand), John Jensen, Niels Chr. Hyldahl, Hans P. Thomsen, Henning Esbensen og Johs. Munk Pedersen.

Betydningen af Fiskercompagniets virke gennem de 100 år og dets baggrund i Indre Mission har mange sider, og det gjaldt i en række henseender, at åndelige og timelige resultater spillede sammen. Missionen rejste vel lige så megen modstand, som den samlede tilslutning, men især skabte den respekt for fiskerne, og i den henseende var det forud ret småt. Der findes en række vidnesbyrd om, at thyboerne inde i landet ikke satte havboerne højt, og det ændredes, mens troende fiskere rettede økonomisk op på et forud meget fattigt fiskerleje.

Et enkelt praktisk resultat må tages med.

Efter den store drukneulykke i 1885 kom i 1893 den endnu større, der mellem Hansted og Harboøre kostede 49 kystfiskere i åbne både deres liv. Kort efter den fik Jens Munk-Poulsen den dygtige bådebygger og tidligere fisker Chr. Thomsen, Sdr. Vorupør, til at konstruere en dæksbåd, og skønt den vejede 5 tons, en åben båd kun 2, viste den sig let at ro og manøvrere, mens dens sikkerhed langt overgik det forud kendte. I 1898 var der atten dæksbåde på Thykysten, deraf tretten i Vorupør, én i Stenbjerg, to i Vangså og to i Klitmøller.

Omkring århundredskiftet leveredes fra Chr. Thomsens bådebyggeri den første fiskerbåd med motor til en fisker i Stenbjerg, og dermed var taget skridt til den næsten alt omfattende motorisering og mekanisering af fiskeriet, som kendes i dag.

Trods fiskerfartøjernes og fiskerihavnenes vækst fortsættes kystfiskeriet imidlertid fra stranden ved Vorupør, hvor den store mole, som fiskeriforeningen opnåede at få bygget i årene 1904-11, giver rimeligt læ. Ved hjælp af spillet sættes ti både ud i den tidlige morgen for hen på eftermiddagen at blive trukket på land igen. Der lægges hovedvægt på spise fisk af fin kvalitet, og omsætningen gennem Fiskercompagniet i Vorupør var i 1986 på 7,5 millioner kroner . . .

SKRIFTLIGE KILDER:

Alan Hjort Rasmussen i Folk og kultur 1972.

Albert Nielsen: Vorupør Fiskeriforening 1892-1942.

Jørgen Pedersen: Vestjysk Fiskeriforening 1934-1959.

Landbrugskrise for 300 år siden

*Boddum Bispegaards fæstebønders
restance af landgilde 1679-87*

AF ELLY MARDAL

Birketingsets protokoller og de gamle tingbøger fra Hassing Refs herreder indeholder mange spændende og oplysende ting fra en tid, hvor andre arkivalier ikke er bevaret.

For de, der forsker i deres slægter, kan et spinkelt spor ofte føre til, at slægtens grene kan føres endnu længere tilbage. Her kunne disse gamle tingbøger mange gange hjælpe, men det kræver tålmodighed at gå i gang med disse protokoller. Skriften er ikke den helt let læselige.

Her er et uddrag fra Vestervig Birketings protokoller anno 1687 om, hvad der kunne ske for 300 år siden, når man kom i restance for den tids skat og afgifter, da kaldet landgilde, der for det meste bestod af naturalier til godsejeren eller hvem den enkelte var fæster under.

Restance-anklagen

Niels Christensen i Boddum, der var delfoged til Boddum Bispegaard, måtte på sin velbyrdige husbond Mogens Skeel til Fussing, kongelig majestæts statsråd og amtmand over Århus Stift hans vegne, på den ene side, bevise sammen med Peder Jensen og Christen Jensen af Boddum, som var tilstæde og hver for sig med oprakte fingre aflagde ed efter loven og forklarede, at de i dag for otte dage siden stævnedes ved menigheden, Boddum Bispegårds bønder og tjenere i Boddum, Ydby, Gettrup og Heltborg sogne, og de umyndige med deres laugværge, alle og enhver til tinget i dag, for denne deres restance angående, på den anden side, og irettelagde nu Christen Nielsen en skriftlig og underskreven restance.

Boddum Bispegård

Restance på det thybogods, som er Boddum Bispegård tilhørende siden den 19. august 1679, da højædle velbårne husbond gav bønderne afslag på den forrige restance; så oplyses nu restancen anno 1687, for de bønder der skylder, er som følger: Boddum by: Jens Krog i Sletgård og Niels Christensen skylder for år 1679: 1 td. byg, 2 fede gæs, for 1680, 1681, årlig: 1 svin og 2 fede gæs, 1682: 4 tdr. byg, 1 svin, 2 fede gæs, 1683: 3 tdr. byg, 1 svin, 2 fede gæs, 1684: 2 tdr. byg, 1 svin og 2 gæs, for 1685, 1686, 1687, årlig 1 td. byg, 1 svin og 2 fede gæs.

Christen Pedersen ved Skindhøj skulle have betalt for 1679: 5 tdr. byg, 1680: 3 tdr. byg, 1681, 1682: 4 tdr. byg, 1683 og 1684 er det 5 tdr. byg, medens det kun er 3 tdr. byg, der resterer i 1685 - 86 - 87.

Lars Christensen Gade mangler at betale for årene 1679, 80, 81 og 82: 1 svin, 2 tdr. havre, 2 skilling i spindepenge, i 1683, 84 er det 4 tdr. havre, 1 svin og 2 skilling i spindepenge, 1685: 1 svin, 3 tdr. havre. 2 skilling, 1686: 1 svin, 1 td. havre. I 1687 er havren betalt, men der mangler 1 svin og 2 skilling.

Bolle Nielsen skylder for samtlige år 1679-87: 1 1/3 svin og 4 tdr. havre.

Krabbe Madsen: I 1679, 80, 81, 82, 83 skylder da årlig: 2 tdr. byg, 2 pund smør, 1 svin og 4 tdr. havre. I 1684 er det 3 tdr. byg, 2 pund smør, 1 svin, 4 tdr. havre. 1685, 86, 87 er byggen betalt, men gris, havre og smørret resterer.

Jens Christensen har en lidt større skyld, idet det for 1679 til 83 årlig er 6 tdr. byg, 2 svin og 4 tdr. havre, det samme i 1684 dog var det kun 2 tdr. byg, 1685 det samme dog 5 tdr. byg, og i 86-87 som 1679.

Morten Povelsen skylder 1 td. byg årlig 1679-87.

Niels Bollesen og Christen Snever resterer for samtlige 9 år, for hvert år 5 tdr. byg, 1 svin, 3 tdr. havre og 2 snese ål.

Christen Jensen Grafve resterer for det samme åremål med 3 1/2 tdr. byg, 1 svin, 1 td. og 4 skp. havre samt 2 snese ål årlig.

Jens Povelsen Skrædder skulle betale i landgilde årlig: 1 svin, 1 gås, 1 td. byg, men måtte vedgå, at han skyldte for samtlige år 1679 - 87.

Morten Christensen erkendte det samme for sit vedkommende, nemlig 1679 til og med 87 årlig: 4 tdr. byg, 1 svin og 1 gås.

Jens Aggerbo og Thøger Møller var i lige så vanskelig en situation. Skylden for disse år var 3 tdr. byg, 1 svin og 1 gås.

Laust Amorsen var lige så skyldbevidst for årene 1679 - 87 som sine formænd her ved retssagen. 1 td. og 6 skp. byg var det for hvert år.

Christen Nielsen kunne også sige ja til sin skyld. For de samme år skulle han betale 1 td. byg, 1 svin, 1 td. gryn, 2 snese ål, samt 1 skæppe af et stykke jord.

Jens Christensens og Gregers Madsens skyld er årlig 1679 - 87: 1 svin og 1 mark i penge samt 4 tdr. byg.

Peder Jensen Møller skulle af med 1 td. havre for hvert af de samme år.

Christen Nielsen, delfogeden, havde desværre også sit eget at stå til regnskab for, idet han årlig var kommet i gæld til sin husbonde med 3 tdr. byg og 1 ost 1679 - 87.

Laurs Andersen Sigh havde en lidt større skyld, idet det var 6 tdr. byg, 1 lispund smør, 1 svin, 6 tdr. havre og 1 rigsdaler, årlig 1679 - 87.

Ydby sogn: I Sindrup var der restancer hos Povel Larsen og Jens Povelsen, som skylder for 1685: 4 tdr. byg, 1 svin, 3 snese ål og $\frac{1}{2}$ td. torsk, for 1686 er det 8 tdr. byg, 1 svin, 3 snese ål og $\frac{1}{2}$ td. torsk, og i 87 er det 6 td. byg, 1 svin, 3 snese ål og $\frac{1}{2}$ td. torsk.

I samme by boede Christen Christensen og Niels Christensen, hvis økonomi var lige så dårlig. I 1685 kom de til at skyldte 6 tdr. byg, 2 skovsvin, 6 tdr. havre, 8 snese ål, i 86 var det 7 tdr. byg, 2 svin, 6 tdr. havre og 8 snese ål. 87 var det kun lidt bedre. Kun byggen var der afdraget lidt på. Der skyldes nu 4 tdr. Resten er det samme som foregående år.

Heltborg sogn: Her resterer i landgilde hos Michel Jensen for årene 1679 - 84: 2 tdr. byg om året, og i 85 - 87 skyldes der 3 tdr. byg årlig.

Mads Andersen mangler at betale for 1679 - 82: 1 td. havre, $\frac{1}{2}$ svin, $\frac{1}{2}$ lam, $\frac{1}{2}$ gås, 1 høne, og fra 1683 - 87 er det 3 tdr. havre, $\frac{1}{2}$ svin, $\frac{1}{2}$ lam, $\frac{1}{2}$ gås og 1 høne.

I Ginnerup ses, at Jens Nielsen også er i trang, idet han har 9 års restance stående, årlig 1 td. byg og 9 croner i penge.

Så vendes blikket atter mod Boddum, og vi ser, at Thomas Jensen og Gunde Nielsen ligeså har en gæld fra 1679 til og med 87, — årlig 3 tdr. byg, 2 tdr. gryn af havre samt 4 skilling i spindepenge.

Peder Nielsen Balle måtte også bekende sin skyld for de samme år med 4 tdr. byg, 1 svin, $\frac{1}{2}$ mark og 4 skilling i spindepenge om året.

Lars Krabbesen måtte vedgå at skyldte sin husbond 5 tdr. byg, 1 pund smør, 1 td. gryn og 4 skilling i spindepenge for årene 1679 til 87.

Niels Bollesen i Kongensgaard kunne heller ikke indvende noget imod sin gæld i tiden 1679 - 87, nemlig årlig ½ lispund smør, ½ svin, 4 tdr. havre og 2 mark i spindepenge.

Niels Christensen i Kongensgård fulgte sin nabo og erkendte sin skyld for de samme år med 3 tdr. byg, ½ lispund smør, ½ svin, 4 tdr. havre og 2 skilling i spindepenge.

Lars Jensen var også ulykkelig i disse år 1679 - 87, idet der resterer årlig 1 td. byg, 1 svin, 4 tdr. havre og 4 skilling. Enken efter Søren Jensen i Snever måtte også bede om henstand i 1679 til 87 for sin skyld, der var 4 tdr. byg, 1 svin, 4 tdr. havre, 1 lispund smør og 4 skilling i spindepenge.

At denne restance befindes så at være, testerer Morten Thomsen med egen hånd; hvilken restance i dag for retten er læst og påskreven, hvorpå Christen Nielsen i retten fordrede, det hans højædle og velbyrdige husbonds bønder og tjenere bør og er pligtig, inden 15 dage at betale deres foreskrevne restance eller gøre fyldest for samme, og endog af enhvers bo, gods og gode ihvor det er og findes kan efter loven. Således er da for Boddum Bispegårds bønder og tjenere trede gange påråbt og fremvist, og heller ingen kunne protestere imod ovenstående.

Desværre har jeg ikke kunnet finde dommen – kun at den blev stadfæstet i februar 1688.

Efterskrift

Dette er vel, hvad vi nogenlunde kan sammenligne med vor tids tvangsauktioner nu 300 år efter. En del af de her nævnte bønder har nok ikke kunnet klare at få betalt, hvad de skyldte, og har derfor måttet se deres hjem fæstet ud til andre bønder. Måske har de så selv skullet ud med tiggerstaven eller søge den tids fattighjælp, som ikke kan sammenlignes med noget i dag.

Dengang kunne man tale om nød. For eksempel en kone, hvis mand nylig var død, havde næsten ikke så mange pjalter, at hun kunne skjule sit legeme, og til nattelejet kun en stump af en gammel sæk. Den mad, hun nødtørftig måtte have, skulle hun ydmygt tigge.

KILDER:

Til artiklen er brugt uddrag af Vestervig Birketings Tingbog 1687 og Refs Herreds Tingbog 1686-88.

Præsten Holger Sørensen Schandorph i Snedsted

Af ESPER LØNBORG

Snedsted var oprindeligt et annexsogn til Sønderhå-Hørsted, og præsten for de tre sogne boede i Sønderhå; men i 1617 indledtes en længere retssag, hvor det betimelige i, at de 3 sogne betjentes af 1 præst, blev undersøgt. Denne sag endte med, at Christian den IV den 15. november 1622 udstedte et åbent brev, hvori han bekendtgør, at fra nu af skal Snedsted udgøre ét pastorat med den hidtidige kapellan Jens Poulsen som sognepræst. Han efterfulgtes af Peder Jakobsen (1637-1674). Efter ham blev Poul Christensen, Bedsted, udnævnt til præst og blev ordineret i Aalborg Domkirke den 21/7 1674, men døde mindre end et døgn derefter. Han efterfulgtes af Peder Viborg Lassen, der var præst til 1677, da Holger Sørensen Schandorph blev præst for Snedsted menighed, hvor han virkede i næsten 60 til sin død den 7. november 1736.

Holger Sørensen Schandorph

Holger Sørensen Schandorph blev ikke mindst på grund af den meget lange tid, han var præst i Snedsted, men også på grund af sit stridbare sind den præst, der har efterladt sig de fleste spor, idet de forskellige arkiver og ikke mindst bispearkivet i Aalborg rummer et fyldigt materiale om ham.

Holger Sørensen Schandorph er sandsynligvis født i 1648, men hverken forældre eller fødested kendes. Navnet kunne lede tanken hen på Skanderborg, uden det dog kan bevises, at han har nogen tilknytning til denne by.

Derimod ved vi, at han tog studentereksamen fra Odense, og at han tog theologisk embedseksamen fra Københavns Universitet i december 1669.

De følgende 7 år hører man ikke noget til ham; men den 31. maj 1676 blev Holger Sørensen Schandorph indsat som præst i Københavns Domkirke af biskop Hans Bagger, og umiddelbart derefter tiltrådte han en stilling som skibspræst for admiralskibene »Christianus Quintus« og »Kurprinsen« under ledelse af den berømte søhelt Niels Juel. Det var midt under »Den skånske Krig« fra 1675-1679, i hvilken den danske flåde vandt nogle af sine berømteste sejre i f.eks. slagene ved: Gotland, Falsterbo, Øland og ikke mindst i slaget i Køge Bugt den 1. juli 1677. Selvom Holger Sørensen Schandorphs virke i flåden ikke tidsmæssigt falder sammen med nogle af de nævnte søslag, har han ganske givet deltaget i flådens almindelige krigsberedskab. Også flådens chef Niels Juel må have gjort et stærkt indtryk på ham, idet den ældst kendte af hans sønner bar navnet Niels Juel Holgersøn Schandorph.

Da Holger Sørensen Schandorph i 1677 forlod flåden, udstyredes han med en anbefaling fra kongen til biskoppen i Aalborg, Mathias Foss, om at betænke ham med et præsteembede, hvilket resulterede i, at han blev udnævnt til sognepræst for Snedsted menighed. Han blev indsat i Snedsted Kirke den 12. maj 1677. Ved denne lejlighed skal en ældre kone have sagt til den nye præst: »Farlille, I er svar ung og bitte til at være vor præst«, hvortil han skal have svaret, at han nok skulle blive dem voksen nok.

Samtidig med, at han virkede som sognepræst for sin menighed, arbejdede han også meget med filosofi, og i juni 1684 erhvervede han magistergraden i filosofi, hvilket nogenlunde svarede til doktorgraden. Det var langt fra alle sognepræster, der erhvervede denne titel. Efter denne tid omtales han derfor som regel: mag(ister) Holger.

Retssager

Som allerede nævnt var mag. Holger en stridbar og rethaverisk samt hidsig person, og det kunne derfor ikke undgås, at han blev indviklet i utallige retssager. Mange af disse sager rejste han selv mod folk, der efter hans mening trådte hans interesser for nær.

Af disse retssager er den alvorligste sagen om tjenestedrengen Ole Madsen, der i januar 1701 blev fundet død i præstens lade, og som er omtalt i årbogen for 1986. Af andre sager kan nævnes sager mod herredsfogeder, amtsforvalter samt kolleger og ikke mindst mod sine egne sognebørn. En af disse sager er særlig godt belyst, idet der i

bispearkivet i Aalborg findes ikke mindre end 15 dokumenter, der fyldigt belyser sagen, der foregik i første halvdel af firserne.

Christen Lauridsen og Karen Madsdatter i Elsted

Var mag. Holger en stivsindet person, har disse to mennesker næppe været det mindre, og derfor var det næsten givet, at der skulle opstå konflikt imellem parterne. Ifølge Chr. Lauridsens forklaring tog sagen sin begyndelse en søndag morgen før gudstjenesten (formodentlig i 1682), da Chr. Lauridsen kom ud i marken og så, at en skødesløs hyrdedreng havde ladet sit kvæg gå i hans ager, hvorfor han gav hyrdedrengen et slag med en »svøbestav«. Dette foranledigede mag. Holger til at sagsøge Chr. Lauridsen for helligdagsbrøde og formene ham adgang til Herrens bord, og sidenhen forfulgte han ham med stævninger, så de til sidst måtte gå fra deres gård og tage ophold i Hørsted.

Mag. Holger nægtede at have forfulgt Chr. Lauridsen og hævdede, at det forholdt sig stik modsat, fordi han havde påtalt det forargelige levned, Chr. Lauridsen og hans hustru Karen Madsdatter førte med ublu banden og sværgeren på Sabbaten og andre dage. Desuden for meget forsømmelig optugtelse af deres 7 børn samt dårlig forligelse med deres naboer, hvem Karen Madsdatter skulle have truet med en brødkniv. Bandlysningen fandt efter mag. Holgers udsagn sted efter 3 tillysninger fra prædikestolen omkring mikkelsdag 1683 efter forudgående rådslagning med biskoppen og provsten i fuld overensstemmelse med Danske Lov.

Det næste dramatiske vendepunkt i sagen indtraf iflg. Chr. Lauridsen nytårsdag 1684, da mag. Holger først gennem degnen befalede Chr. Lauridsen at forlade kirken, og da han nægtede det, lod mag. Holger to af sine karle tilkalde for med vold at trække manden ud af kirken, hvilket ikke lykkedes, dels fordi Chr. Lauridsen strittede kraftigt imod, dels fordi konen kom ham til hjælp, hvad der medførte så megen tumult i kirken, at præsten fandt det rådeligst at opgive sit forehavende.

Herimod hævdede mag. Holger, at han alene havde til hensigt at føre Chr. Lauridsen hen på den ham anviste plads i kirken.

Denne begivenhed førte til en provsteret i Hassing Kirke den 21. februar 1684. Chr. Lauridsen og hans hustru måtte give mag. Holger

en undskyldning og senere offentligt bekende deres dårlige opførsel i Snedsted Kirke.

Senere opstår der andre stridigheder parterne imellem, og det ender med, at Karen Madsdatter klager direkte til kongen over at være forfulgt af præsten, fordi hun og hendes mand ikke ville vidne i en sag, som de ikke havde kendskab til, samt over bandlysningen og episoden i kirken nytårsdag og endelig over, at præsten har tilvendt sig det meste af deres bohave, så de til sidst måtte gå fra gården.

Denne klage resulterede i en befaling til biskoppen fra kongen om at undersøge sagen grundigt og meddele denne sin indstilling gennem Cancelliet. I sin indstilling, som biskop Bornemann afsendte den 21/10 1685, hævder han, at mag. Holger i mange stykker er usandfærdigt anklaget, og sådanne »dumdristige og u frygtagtige angivere« burde straffes til skræk og advarsel for andre. Denne indstilling bærer tydeligt præg af Henrik Bornemanns ortodokse opfattelse, hvor det for enhver pris gælder om at opretholde kirkens autoritet udadtil, selv om han personligt ikke er blind for mag. Holgers svagheder, hvilket også fremgår af samme brev, hvori han indrømmer, at præsten er »et stift Hoved«, der bestandig fører retssager mod sine sognebørn; men biskoppen anser også befolkningen for at være mindst lige så stivsindet som præsten. Der er derfor efter biskoppens mening næppe stor sandsynlighed for, at præsten vil kunne udrette noget væsentligt til Guds ære der på stedet, hvorfor det nok var bedre, om præsten blev flyttet til et andet embede.

Denne meget indviklede sag bevirkede også, at biskoppen fandt anledning til at foretage visitats i Snedsted Kirke. Denne visitats fandt sted den 30. august 1685 og foregik som vanligt dengang bl.a. på den måde, at biskoppen gik fra kirkestol til kirkestol og udspurgte hvert enkelt sognebarn ganske nøje, om han havde nogle klager at fremkomme med over præst eller degn, og specielt om de havde noget at fremføre i denne sag, men ingen i menigheden rejste nogen klage. Ikke destomindre fremsender nogle af mag. Holgers sognebørn en skriftlig klage til biskoppen dateret Snedsted den 6. oktober 1685. Den lyder således i et lidt moderniseret sprog:

Velædle og velærværdige Hr. Biskop!

For Hans Højærværdighed må vi fattige mænd af Snedsted sogn højlig klage en del, som vi tilforn dølgede, da hans Højærværdighed

visiterede i Snedsted Kirke angående mag. Holgers forhold, som vi nok havde god grund til at klage over, men dog tiede, da vi af hans Højærværdighed blev spurgt om mag. Holgers forhold. Sådant tavshed dengang skete i forhåbning til bedre »Rolighed« derefter at nyde; men meget ugerne befunder det sig som forhen. Mester Holger fremturer stadig i sin »Urolighed«, hvor han for en ringe ting fortørnes og søger en eller anden årsag at føre sig i trætte med og har på den måde ført en del fattige mænd i stor fortræd og udgifter og af den grund må mange leve i idelig frygt for ham, hvis de ikke kan samtykke med ham i hans »begiæringer«. Ja folk »ræddes« næsten for at komme til ham af frygt for at blive bedt om at underskrive attester, hvorved kunne forårsages stor uenighed blandt folk.

At fortælle videre om hans forhold vil føre for vidt her, men kan til enhver tid forklares, om så ønskes. Men nu i særdeleshed fortørnes han på en del af os, fordi vi ikke turde underskrive en attest, han havde sat op, om nogle ord, der skulle være faldet i Snedsted Kirke sidst hans Højærværdighed visiterede der, så en del, der ikke turde underskrive den, må leve i idel frygt for hans urolighed, hvorimod de andre, som lod sig overtale af ham, må frygte, at det på andre steder må blive taget ilde op.

Forårsages vi, der farer i dybeste ydmyghed, ej længere at tie, men sådant for Deres Højærværdighed at forelægge med allerydmygeste begæring, at Hans Højærværdighed vil føje sit råd dertil, så vi fattige mænd i denne menighed engang som i andre menigheder kunne komme i rolighed. Gud den Almægtige vil belønne Deres Højærværdighed for dette.

Hans Højærværdigheds allerydmygeste tjenere.

Niels Christensen, Niels Smed, Salmond Pedersen, S. Andersen,
Ubbe Madsen, Chr. Nielsen, Chr. Jensen, Niels Nielsen,
Jens Christensen. (Alle med egen hånd).

Denne klage, som Bornemann sendte med til kongen, kan være en medvirkende årsag til, at kongen den 31. oktober sender biskoppen følgende skrivelse:

Vi Christian den V af Guds Nåde etc.

Eftersom vi af adskillige til os indkomne Klagemaal med største Mishag maa fornemme, hvorledes Mester Holger Sørensen, Sogne-

præst til Snedsted, stedse skal søge sig med sine Tilhører i mange, og den største Del deraf unødvendige Trætter at indvikle sig.

Thi er det vor allernaadigste Villie og Befaling, at du førnævnte M. Holger Sørensen alvorligen formaner at tilholde sig en kirkeligen Adfærd, sømmeligen som en retsindig Præst anstaar herefter imod sine Tilhører at forholde. Saa og os med det forderligste allerunderdanigste Forslag gør på, hvad Maade du fornemmer han for videre Forargelse i Menigheden at forekomme enten ved Omvexling eller i andre Maader til et andet Sted bedst kunne befordres. Dermed ske vor Vilje.

KIØBENHAFN, den 31. Oktobris 1685.

Under vor kongelige Haand og Zignet

Christian Rex

Besættelsen

Omkring midten af halvfemserne udspillede der sig i Thisted en af de største hekseprocesser her i landet. I denne var også indblandet sognepræsten for Thisted menighed magister Oluf Biørn. Da denne blev anklaget som en af hovedmændene og suspenderet fra sit embede, blev mag. Holger i Snedsted konstitueret som præst i Thisted fra den 9. august 1696.

Da der så åbenbart må være blevet udbredt den opfattelse blandt Thistedes befolkning, at han fordærvede prædiken og Guds ord, følte han sig tvunget til at indstævne en række af byens borgere for retten for at få en attest på, hvorledes han havde forvaltet sit embede.

De indstævnede vidner alle, hvorledes han har prædiket evangeliet rent og uforfalsket, samt at han har talt hårdt mod de besatte, der har fremført falsk lærdom. Ydermere kan de bekræfte, at før han kom til byen, råbte de besatte efter Guds børn af menigheden på gaden, men nu efter han er kommet til byen, har han bragt det så vidt, at man ikke længere hører sligt.

Provst over Hassing Herred

Den 16/10 1709 blev mag. Holger udnævnt til provst over Hassing Herred, et embede han beklædte i 8-9 år, da han blev fradømt embedet ved landemodet i april 1717. Årsagen hertil var en dom, som

han havde afsagt i en sag mod pastor Peter Lund til Skyum-Hørdum menighed. Denne havde i henhold til Danske Lov (6-13-3) bortvist et letlevende kvindemenneske, Else Svendsdatter fra Hørdum, og forment hende adgang til Herrens bord. Kvinden havde så sandsynligvis klaget til provsten, hvorfor der holdtes en provsteret i Snedsted Kirke den 13/10 1716, hvor provsten anklager Peter Lund for ikke at have handlet i overensstemmelse med loven i denne sag, idet Danske Lov foreskriver, at præsten kalder den pågældende til en alvorlig formaning i enrum, og hvis det ikke hjælper, da at gentage formaningerne i overværelse af sine medhjælpere. Dette havde Peter Lund undladt og i stedet direkte fra prædikestolen forvist kvinden fra Hørdum Sogn. For denne forseelse idømte mag. Holger Peter Lund en bøde på 1 Rdl til de fattige præsteenkens kasse samt at give Else Svendsdatter sådan afsked, at hun andet steds kunne antages til Herrens bord; men hun pålægges stadig at holde sig fra Hørdum sogn. Derudover skal Peter Lund betale sagens omkostninger 2 Rdl.

I de retssager, der blev holdt i denne sag, var også indstævnet amtmand Birkenbusch, der var repræsenteret ved sin fuldmægtig Claus Ermandinger, og da sagen i foråret 1717 endte ved landemodet i Aalborg, blev den endelige dom over Peter Lund ændret til, at han skulle betale bøden på 1 Rdl, idet han ikke havde rådført sig med biskoppen, før han fra prædikestolen havde bortvist hende fra sognet. Derimod blev bortvisningen udvidet til at gælde hele Hassing Herred; men han skal give Else Svendsdatter skudsmål efter fortjeneste. Hvad mag. Holger angik, nåede landemodet til denne konklusion:

Mag. Holger har dristigt forset sig imod den provsteed, han aflagde ved sin tiltræden, idet han har tilladt Claus Ermandinger som en verdslig person at indtræde i biskoppens og den øvrige geistlige øvrigheds embeder og ved at føre vidner og processer mod Peter Lund, der angår hans embedsforretninger, og under nidkærheds skin, som om Guds ære skulle være søgt derved. Desuden at han har indført vidner, der ikke var sagen om Else Svendsdatter vedkommende, men til stor skade for Peter Lund.

For slig ulovlig og uordentlig forhold i dommerembedet bør mag. Holger efter lovens pag. 49 art. 3 samt pag. 52 art. 9 være faldet af sit dommerembede og provsteembede. Desuden skal han inden 6 uger betale Peter Lund processens omkostninger med 20 Rdl. og herefter beflicte sig des mere på gudelighed og fredelighed.

Dermed skulle sagen tilsyneladende være afsluttet, men den må være anket til Højesteret, for i landemodet for 1722 findes der under efterretninger følgende: Kongelig befaling til biskoppen, efterdi mag. Holger ikke i Højesteret forlangte provstiet og selv voterede for Hans Ientoft, så bliver det ved den kongelige befaling af 11/11 1720, Hr. Ientoft bliver provst over Hassing Herred.

Familieforhold

Om mag. Holgers familieforhold ved vi, at han var gift tre gange. Første gang med sin forgængers enke Birte Hansdatter. Hun døde imidlertid i 1689, og den 14/10 1690 giftede han sig 2. gang med Maren Biørnsdatter, datter af Bjørn Albretsen til Hvitvedgård. Hun døde allerede den 5/9 1698, hvorefter han giftede sig med Anne Eleonora Leschle i Mariager Kirke den 22/3 1699.

Det hævdes, at han i disse tre ægteskaber skulle have haft ikke mindre end 27 børn. Om det passer, er svært at sige, thi Snedsteds første kirkebog, der blev påbegyndt i 1648, er forsvundet, så der nu kun findes kirkebøger tilbage til 1759; men af skiftet efter mag. Holger fremgår det, at han overlevedes af enken, Eleonora, samt 16 børn, men endvidere omtales der i skiftet to voksne børn, der er afgået ved døden før faderen. Desuden kender man navnet på et barn, der døde som spæd, så hvis påstanden er rigtig, skulle yderligere 8 børn være døde som små. Det efterfølgende skifte kan sikkert give et lille indblik i de forhold, familien har levet under i første halvdel af det 18. århundrede.

De kilder, der er efterladt om mag. Holger, giver umiddelbart indtryk af en meget hidsig, selvhævdende, men også meget dynamisk præst, der må have kunnet overkomme til tider det utrolige. Samtidig må han også have været velbegavet. Ikke alene erhvervede han magistergraden i filosofi, men han studerede også mange andre videnskaber, som også indholdet af hans bibliotek antyder. Han har således interesseret sig for kemi og medicin, kan man se af de efterladte bøger, men det, der optog ham mest ud over præstegerningen, var nok jura, og i den forbindelse må det erindres, at i hans første år som præst i Snedsted fik Danmark for første gang en lov, der gjaldt for hele riget, nemlig Danske Lov fra 1683, og den beherskede mag. Holger tilsyneladende til fuldkommenhed, og han forstod at bruge den fuldtud i alle de retssager, han blev indviklet i, og det har været

mange. Han har haft sager løbende ved Hassing herredsting, som var hans værneting, ved Thisted Byting, Nørhå Birketing, Landsretten i Viborg samt ved Højesteret.

Får man end indtrykket af en hård og aggressiv mand, og i mange af situationerne er det også korrekt, som f.eks. i sagen om Ole Madsen, så må man nok også gøre sig klart, at de bevarede oplysninger oftest er de mindst flatterende. Der findes også eksempler på folk, der har udtalt sig til fordel for mag. Holger. Bl.a. findes der i den omtalte sag mod Chr. Lauridsen en skrivelse, hvor en stor del af sognets beboere over for biskoppen forsvarer mag. Holger og omtaler den trodsighed, Chr. Lauridsen har mødt præsten med. Også Snedsteds første degn, Thomas Jensen, nævner i en indberetning til biskoppen, hvor store anstrengelser, mag. Holger har gjort for at få sognemændene til at yde mere til degnen.

Skifte efter afdøde

Mag. Holger Sørensen Schandorph

Skifteforvaltere:

1. Friederich Thestrup, Haring Stagstrup.
2. Niels Niemand, Sønderhå-Hørsted.
3. Niels Heger, Skyum-Hørdum.

Mag. Holger døde i Snedsted præstegård den 7/11 1736, hvor sterveboet blev forseglet indtil 30. dagen, den 6/12, hvor der blev begyndt registrering og vurdering for at komme til skifte og deling mellem enken *Madame Anne Eleonora Leschle* og de efterladte børn:

1. Elsebet Holgersdatter Schandorph, ukendt opholdssted.
2. Niels Holgersen Schandorph, København.
3. Søren Holgersen Schandorph, Sundby-Stagstrup.
4. Hans Holgersen Schandorph, sognedegn i Snedsted.
5. Peder Holgersen Schandorph, Aalborg.
6. Christen Holgersen Schandorph, Årup Mølle.
7. Thøger Holgersen Schandorph, vagtmester v. dragonerne i Norge.
8. Bjørn Holgersen Schandorph, Elsted.
9. Albert Holgersen Schandorph, præst for Blistrup, Sj.

10. Maren Malene Holgersdatter Schandorph, Snedsted.
11. Sabine Holgersdatter Schandorph, Ferslev Sjælland.
12. Johan Bendix H. Schandorph, Snedsted præstegård.
13. Bente Holgersdatter Schandorph, Snedsted præstegård.
14. Andreas H. Schandorph, sergent ved oberst Raps Reg., Norge.
15. Nicolaj H. Schandorph, korporal samme sted.
16. Anna Maria H. Schandorph, Snedsted præstegård.

Endelig den salig mands 3 umyndige børnebørn, nemlig Ernst H. Schandorphs 3 børn, der tager arv iflg. loven.

Verge for de umyndige halvsøskende:

*Christen Holgersen Schandorph,
Hans Holgersen Schandorph*

Verge for Madame Leschle: Pastor Oluf Kamp, Skjoldborg. Curator for Andreas og Nicolaj: Just Hendric Leschle

BOHAVE

<i>Storstuen</i>	<i>Rdl.</i>	<i>Mk.</i>	<i>Sk.</i>
1 stort malet fyrskab med skuffer	5	14	15
6 sølvskeer, 20 lod	9	5	10
2 brogede sølvsåle	0	0	6
2 hvide urtepotter	0	0	13
1 timeglas	0	0	8
1 timeglas	0	0	14
1 flaske uden skrue	0	0	9
1 fyrskab tilhørende den yngste datter			
2 skabe oven på hinanden	0	4	1
1 hollandsk koldskål	0	1	13
1 sort stenpibekande	0	0	8
1 oval bord med oval fod	1	1	13
1 stor kiste med udskåren billedarbejde.....	3	1	15
1 skærmbrædt.....	0	3	0
6 hårdugsgardiner	0	1	1
1 par klæde.....	0	1	0

Overstuen

1 fyrslagbord	0	5	10
1 blå firkantet bord	0	2	10
1 udskåret egesengested	0	1	9
1 fyrsengested	1	0	0
1 messinglygte	0	4	12
1 taburet	0	0	8
1 klædekurv	0	1	6

Sønderstue

1 ovalt bord overtrukket m. rysk. læder	2	2	7
6 forgyldte læderstole	5	0	0
6 højryggede rysk-læderstole	4	0	0
1 rysk-læderlænestol	0	5	9
2 cheridoner	0	3	4
1 fyrsengested	0	1	0
1 forgyldt firkantet spejl m. krone	4	0	0
5 skilderier	0	0	5
Den salig mands og enkens skilderier	0	3	0
5 lærredsgardiner med 3 kapper	0	1	5
1 kakkelovn med jernfødde	4	2	8

Desuden fandtes der et bibliotek, bestående af 136 bind, hovedsageligt skrevet på latin, omhandlende især teologi, men også en del bøger om medicin, farmaci og jura.

I staldene fandtes følgende dyr: 7 heste, 6 køer, 6 stude, 8 får.

Mod slutningen af det første skifteretsmøde bliver Madame Leschle spurgt, om mag. Holger ikke ejede en gård på 5 tdr. htk. i Snedsted by, kaldet Mads Jensens gård. Herpå svarede hun, at den forlængst er givet hende som en fæstengave i 1699. Desuden har hun som gave fået et hus i Snedsted by, hvor nu Chr. Salmonsens bor. Dette dokumenteres med et gavebrev dateret d. 14/6 1735 lydende:

Såsom iblandt mine andre breve fandtes denne fæstengave på selv papir, som jeg har givet min elskelige kjeriste Anne Eleonora Leschle, salig major Leschles datter og dateret Mariager 1699, hvor vort bryllup stod, (22/3) nemlig på en sølvkande på ungefær 40 rigsdaler, hvoraf hendes moder selv har lagt halvdelen til. Ligeledes et

guldarmbånd ca. 3 lod. Ligeledes en reputerlig god seng, som hun medførte til boet, værdi 30 Rdl.

Endnu herligheden af en gård i Snedsted, den såkaldte Mads Jensens gård; skyld 1 td. htk, hvoraf landgildet er til Snedsted Kirke. Såvel huset, som Chr. Salmondsen påbor, og skatter af 1 sk. htk tilhører mig selv.

Hvilke ovenanførte ejendomme og meubler min kieriste og hendes arvinger nyder og beholder til evig arv og eje, som hun vel har fortjent ved min første salig kones børns opdragelse, som jeg med egen hånd og hostrykt signet bekræfter.

SNEDSTED PRÆSTEGÅRD, den 14. juni 1735.

Holger Sørensen Schandorph.

Derpå fandtes ydermere tegnet: »læst for retten på Hassing-Refs herreders ting den 20. oct. 1735.

Niels Winther.

Samme dag protocolleret af Lars Humble«.

Derpå fremlagde kapt. Leschle en panteobligation på 200 Rdl. C., som svogeren har lånt mag. Holger mod pant i: 1 stor udpuklet sølvkande, vægt 3,5 skålpund, 6 sølvskeer, en postvogn, en 3-års hest, en sortbrun 2-års hest, 2 hopper. En brændevinskeddel med tønde. Et stort nyt malet fyrretræsskab, 6 forgyldte læderstole, et spejl i forgyldt ramme. 2 stude.

Bevidnes af Laurids Kock, Elstedgård, og Oluf Salmondsen i Elsted.

Tinglæst Hassing-Refs herredsting den 29/6 1736.

Sønnerne Hans og Chresten protesterer mod, at så mange penge er anvendt på så kort tid uden deres vidende. Denne protest kunne laugværgeren Oluf Kamp ikke se nogen berettigelse i, som om de ville umyndiggøre deres fader eller afslå kaptajnens fordring, og han henviser til Danske Lov: 5-1-83.

Avlskarlen får efter enkens skøn løn m.m.: 10 Rdl.

30/1 1737

Skifteretsmøde i Snedsted Præstegård. Der fremlægges regninger for diverse varer på ialt 49 Rdl.

Oluf Kamp havde i mag. Holgers sygdomsperiode forrettet embedet i 40 uger inden og uden kirken. Disse to krav blev ikke modsagt.

Af frygt for manglende foder og boets forringelse fastsattes auktionen til den 28/3 1737.

28/3 1737

Afholdtes auktion i Snedsted Præstegård. De samlede udbudte effekter var oprindeligt vurderet til 202 Rdl. men solgtes for 250 Rdl.

15/7 1737

Blev ved skifteretten i Snedsted Præstegård bygningerne accorderet og overdraget til efterfølgeren, ærværdige Hr. Vilhelm Schmidt, således at han ved enden af nådsensåret skulle betale 125 Rdl. kontant og fra dags dato selv holde bygningerne vedlige, dog således at enken med familie og folk måtte bo i gården til udløbet af nådsensåret. Desuden skulle W. Schmidt selv betale den vinterrug, der allerede var sået (814 Rdl.).

Sønnerne Christen, Thøger, Niels og Peder fremlægger skr. krav på arv efter deres moder *Birte Hansdatter*, da de hverken har modtaget skiftebrev eller set kopi af sådant. Derfor anmoder de om, at deres arvepart må udbetales forlods af arven efter deres fader. Laugværgeren undrede sig herover, men vidste de ikke noget om arven, kunne de henvende sig til deres brødre Hans og Søren. Hvad Thøger angik, da har han iflg. sin egen skrivelse dateret Snedsted 7/1 1713 oppebåret mere end sin mødrene arv, så han har intet at kræve efter sin moder, men snarere noget at tilbagebetale.

De tre førstnævnte frafaldt deres krav.

Albert modtager ingen arv iflg. en sag mellem ham og faderen ved Hassing herredsting den 2/11 1719, hvoraf fremgår, at han allerede har modtaget mere, end hans mødrene arv berettiger ham til.

Svigersønnen (Johan Dreves, Ferslev Sjælland) fik nok med datteren. Desuden påstod enken, at der var gjort store bekostninger på hendes søn, salig Ernst Holgersen, såvel før som efter hans gitemål i

København, men kunne der blive noget til deling mellem samtlige den salig mands børn, misundte hverken hun eller hans søskende dem det.

Sterveboets midler udgjorde: 416. 3. 1 Rdl.

Gælden andrager: 444.5. 1 Rdl.

Da ikke alle arvinger på Sjælland havde svaret, mente man, at det var nødvendigt at opsætte skiftets afslutning, men de to tilstedeværende brødre frafaldt kravet og formodede, at Peder i Aalborg også ville gøre det. I modsat fald lovede stiftmoderen at yde ham et passende beløb, men mente ellers, at han fra tid til anden havde nydt mere i sit fædrene hus, end arven berettigede ham til.

På Claus Caspergaards vegne blev det bemærket, at der ikke for årene 1734-1736 incl. var betalt til herredskassen. Enken mente, at hun burde fritages herfor, dels på grund af boets tilstand, dels p.gr.a. en blind søn; men tilbød dog i respekt for de fattige at betale 2 Rdl.

Efter afslutningen af skiftet fremstod Christen Holgersen Schandorph og foreslog, at når Madame Leschle engang døde, så skulle Chr. Salmondsens hus i Snedsted by stilles vederlagsfrit til rådighed for Johan Bendix som fast ejendom, eftersom han var den, Gud havde givet det største kors, og fordi han intet modtager efter faderens død. Skiftet blev afsluttet den 7/2 1738.

Af bilag fremgår det, at ved skiftet efter Albert Holgersens moder, *Maren Biørnsdatter*, udgjorde boets udgifter 1179 Rdl. mens indtægterne udgjorde 714 Rdl. Egentlig skulle Maren Biørnsdatter have arvet Magdalone Biørnsdatter.

Da gælden overstiger aktiverne, skal mag. Holger lade 100 Rdl. indestå til hver af børnene Biørn og Albert, indtil de hver især er fyldt 18 år.

Albert fik en kopi af skiftebrevet efter moderen. Skiftet begyndt den 3/6 1698 og afsluttet 1/9 1698.

Jacob Holgersen Schandorph døde 10/6 1719. Faderen, mag. Holger arvede ham.

Attest fra Hans Holgersen Schandorph:

På gr. af dårligt bryst kunne han ikke betjene degneembedet. Derfor lod faderen det besørge ved sønnen Albert fra Mikkelsdag 1711 til påske 1712. Han tog sig af alt vedr. barnedåb, barselskvinder; ligeså med jul og påske, hvilket beløb sig til 4 sletdaler og 1 skilling samt

korn til tiende 1 td byg og betalte ikke skatterne, som beløb sig til 10 sletdaler, hvilke blev betalt af faderen.

SNEDSTED DEGNEBOLIG, den 7. nov. 1719.

Hans Holgersen Schandorph.

KILDER:

1. Karen W. Christensen: Slægtshistoriske Studier.
2. Adskillelsen af de 3 sogne: Historisk Årbog 1919.
3. Aalborg Bispearkiv.
4. Hassing Herreds tingbøger.
5. Thisted Bytings tingbøger.

Historien om en »bindesten«

Af JOHANNES NIELSEN KJÆR

Engang for et par år siden var jeg på arbejde hos Viggo Ottesen i Højstrup i Tømmerby sogn. Jeg fik da i haven øje på en kegleformet sten, ca. 80 cm. høj og med en ring fastgjort i toppen. En såkaldt bindesten.

Nu er den slags sten vel ikke så sjældne, enten som ovenfor nævnt med ring i toppen eller – som jeg har set på Tømmerby kirkegård – med hul igennem. Det interessante ved Højstrup-stenen bestod i, at der på stenen var indhugget bogstaverne C P S A og nedenunder årstallet 1780.

Jeg har spekuleret på, om fremkomsten af disse bindesten kan hænge sammen med udskiftningen og stavnsbåndets ophævelse. Bonden kom til selv at eje sin jord i modsætning til tidligere tiders herremandsvælde.

Lidt letsindigt lovede jeg Viggo Ottesen, at jeg ved lejlighed ville prøve at efterforske, hvem der havde hugget sine initialer og årstallet. Ejerne fortalte mig, at de havde fundet stenen under skrammel og grene, da de overtog ejendommen. Den havde da ligget med inskriptionen nedad, og bogstaver og tal var malet med sort farve. De syntes derfor, at den var for interessant til at smide væk – og det kan vi jo blot være glade for nu. Det blev et større detektivarbejde, end jeg fra første færd havde tænkt mig, men som det så tit sker, når man beskæftiger sig med lokalhistorie, – man bliver bidt af sagen. Det skete også her.

Folketællingslisten 1787 for Højstrup var ikke til megen hjælp, idet der ikke var nogen navne, der kunne passe med bogstaverne – og også det forhold, at der var fire af dem, forvirrede mig en del. Rent tilfældigt slog det mig så en søndag eftermiddag, da jeg havde mest lyst til at opgive sagen, at det fjerde bogstav måske kunne være begyndelsesbogstav til et tilnavn. Det var der jo mange, der fik af

Man læser stadig bogstaverne C P S A på den gamle bindesten.

praktiske grunde. Hvordan skulle man ellers kunne hitte rede i en bys indbyggere, hvor f.eks. 5-6 stykker kunne hedde Christen Pedersen.

Vores Chr. Pedersen har måske været så fremsynet, at han har syntes, de tre bogstaver var lidt for anonymt, så han af den grund har føjet det fjerde bogstav til. Man kan nok sige – heldigvis, for det var netop dette sidste bogstav A, som satte mig på sporet.

Under gennemgang af kirkebogen over døbte børn i Tømmerby sogn sidst i 1700-tallet var jeg engang stødt på navnet: Christen Pedersen Amtoft. Kunne det mon være ham?

Første gang, jeg stødte på navnet, var i 1764. Hustruen hedder Anne Jensdatter, og parret bor i gården »Kielder« i det sydlige Tømmerby. Af børn, der bliver døbt her, er 1764: Peder – 1766: Maren – og 1767: Jens.

Næste gang, vi støder på navnet Christen Pedersen, er i 1773. Nu bor han i Kærup, og konen hedder Magdalene Christensdatter. Den første kone er afgang ved døden, og han har giftet sig påny. De får sammen tre børn og – ligesom i det første ægteskab – to drenge og een pige. Jens i 1773 (den første Jens er sikkert død) – Anne Marie i 1774 (opkaldt efter den 1. kone) og Peder i 1776, så også den første Peder er nok død. Det var jo ikke ualmindeligt dengang.

I året 1787 kommer så den første folketælling på landet, og her igennem får man lidt mere at vide om egnens beboere. Tællingen foretoges af sognepræsten. Han hed på den tid Ole Bagger Praëm, og han begynder ubeskedent nok med sig selv og sin familie, men hvad, han var jo da også deres sjælchyrd, men lige efter læser vi:

Christen Pedersen, 48 år, gift 3. gang. Bonde og gårdbeboer.

Maren Jensdatter, 26 år, gift 1. gang. Madmoder.

Børn af 2. ægteskab:

Jens Christensen, 14 år.

Peder Christensen, 12 år.

Anne Marie Christensdatter, 13 år.

Vi ser ud fra denne tælling, at Chr. Pedersen igen er blevet enkemand og påny gift – for 3. gang. Han og kone nr. 3 har ingen børn sammen ved tællingen, men 9. september 1787 får de deres førstefødte døbt i den nærliggende Tømmerby kirke. Det er en pige, som traditionen tro bliver opkaldt efter den døde kone nr. 2, idet hun får navnet Malene – Magdalene. Foruden hende får parret følgende børn døbt:

1788: Jens – 1791: Inger – 1793: Kirsten og 1798: Jens (endnu engang!).

Pastor Praëm kalder ved dåben i 1798 hustruen for Maren Pedersdatter, men han var jo ikke helt ung længere. Han døde i februar 1799, og næsten på samme tid døde også naboen på den anden side af vejen: Christen Pedersen Amtoft. Det kunne have været interessant at have vidst lidt om dette naboskab. Manden i »Søndergaard« i Kærup og præsten skrås overfor har da sikkert talt sammen af og til. Der var også flere lighedspunkter – pastor Ole Bagger Praëm var ligesom naboen gift tredje gang. Han havde nogle år forinden sin død bekostet opsættelsen af det epitafium over sin slægt i Tømmerby kirke, som stadig kan ses der. Chr. Pedersen Amtoft har måske syntes, at han ikke ville stå tilbage for pastoren med hensyn til at skaffe sig et minde for eftertiden ved at hugge sine initialer i gårdens bindesten.

Her kunne historien slutte, men nu var jeg jo blevet nysgerrig. Sagen var jo spændende, og et stort spørgsmål stod endnu ubesvaret: Hvorfor dukker bindestenen fra »Søndergaard« i Kærup op i Højstrup?

Af folketællingen 1801 fremgår det, at Chr. Amtofts enke har giftet sig igen: Det er denne gang O. B. Praëms søn, Edvard Røring Praëm, der fører folketællingslisten. At han i skyndingen kalder enken for Maren Pedersdatter kan nok skyldes, at han var en travlt optaget mand. Han boede på den tid på gården »Selbjerggaard« og var i konstant pengeforlegenhed. Det var sikkert ikke udgiftsfrit at drive en stor gård på den tid, og når der så tilmed var en stor familie at forsørge, har det sikkert tit knebet med at svare enhver sit. For dog at bjerge lidt penge til huse fik han af kongen lov til at nedtage blytaget på både Lild og Tømmerby kirker og i stedet lægge tegl på. Sydsiden af Tømmerby kirkes tårn var i forvejen teglhængt, vistnok efter et lynnedslag. Bly var jo et kostbart metal først i 1800-tallet, det var i Englandskrigens tid, så Edvard Praëm havde nok regnet med en god skilling. Desværre forregnede han sig også. Skibet, som skulle sejle blyet til København, sank i Kattegat. Ja, man må nok sige, at Herrens veje er uransagelige!

I det hele taget får man på fornemmelsen, når man sammenligner de to Praëmer – far og søn – at Ole Bagger var den rolige og besindige, den, der har orden i tingene og kendte sine søgnebørn ud og

ind – han havde ganske vist også været deres sognepræst i mere end 40 år – hvorimod sønnen, Edvard R. Praëm var en rastløs og forjaget person – altid på farten for at samle penge sammen. Han kunne næppe nå at kende sognet helt til bunds, idet han i 1807 solgte »Selbjerggaard« til Junker Peder Rosenørn de Lasson og flyttede til Odense som præst.

Det var et sidespring. For at vende tilbage til 1801-tællingen, siger den:

Thomas Eriksen, 29 år, gift 1. gang. Bonde og gårdbeboer.

Maren Pedersdatter, 39 år, gift 2. gang. Hans kone.

Hendes børn:

Magdalene Christensdatter, 14 år.

Inger Christensdatter, 11 år.

Kirsten Christensdatter, 8 år.

Jens Christensen, 3 år.

Der går så nogle år, hvor jeg ikke ved så meget om familiens liv og virke. Det har sikkert gået stille og roligt for Chr. Amtofts enke og børn, der nu havde fået en stedfar. Til gengæld skete der så meget des mere på landsplan. Vi kan blot tænke på krigen mod England, Napoleonskrigene og hvad de førte med sig af spanske lejetropper. Sidst og vel ikke mindst fik man jo statsbankerotten i 1813.

Netop dette år sker der også noget i Amtoft-familien, idet Inger – den mellemste – bliver gift med Mads Nielsen Nesager på gården »Nesager« i Lund, Lild sogn. I løbet af de fem år, ægteskabet varede, fik parret fire børn, nemlig 1814: Margrethe Madsdatter - 1815: Malene Madsdatter - 1817: Christen Madsen og 1818: Marianne Madsdatter. Hun var født 15. juli, og kun ti dage efter dør hendes mor, kun 27 år gammel. Mads Nielsen er så enkemand i 3½ år, indtil han 24. februar 1822 bliver gift med Ingers ældre halvsøster, Anne Marie. Hun var 48 – han 44 år gammel. Om Mads Nielsen Nesager og Ingers børn, der så tidligt blev moderløse, vides en hel del.

Sønnen, Christen Amtoft Madsen, overtager gården »Nesager« inden faderens død i 1853 – stedmoderen var død allerede i 1837. Chr. Amtoft Madsen var to gange gift, ligesom faderen. Hans første kone, som han blev gift med i 1850, hed Maren Jensdatter og var datter af husmand og dannebrogsmænd Jens Nielsen Skaarup i Kærup. De fik 4 børn, hvoraf dog to døde som små. Kun Inger, født 1855, og Mads Christen, født 1860, overlevede. Fra Mads Chr.

Christensen, som 1905 fik kgl. bevilling til at føre navnet: Mads Chr. Christensen Nesager, og som senere blev sognefoged i Hjørdemål, er udgået en stor slægt, som der endnu findes efterkommere af på egnen.

Maren Jensdatter døde 1862, og senere samme år gifter Chr. Amtoft Madsen sig med Mariane Jensdatter. Hendes far hed Jens Christensen Koldkjær og boede i det sydlige Tømmerby.

Margrethe Madsdatter – den ældste pige – blev gift 1844 i Lild kirke med Anders Hansen, søn af gårdmand Hans Andersen på Bjerget. De fik kun ét barn sammen, Mette Kirstine, født 1846, inden Anders Hansen afgik ved døden i 1847. Margrethe giftede sig anden gang i Lild kirke med Niels Christophersen, der var fra Vester Thorup. Parret fik en pige, Inger Marie Nielsen, født 1850 – 1852 en dreng, opkaldt efter konens første mand: Anders Hansen Nielsen. Han døde dog kun 2½ år gammel, og siden fik parret to dødfødte drengebørn i 1854 og 1858.

I 1856 tog parret en nabodreng til sig, da hans mor var død i barselseng ved det næste barns fødsel. Hans navn var Chr. Marthinus Christensen – han blev senere kendt som folkemindeforskeren C. M. C. Kvolsgaard. Han var da 2½ år, og han og parrets 4 år ældre pige voksede op som søskende, indtil deres veje skiltes. Han kom på seminarium og blev uddannet som skolelærer. Inger derimod blev på egnen. Hun blev gift 1873 med en gårdmand fra Frøstrup, Peder Andreas Poulsen. Disse to blev forældre til Poul Krogsgaard, som også fik en stor slægt. Den findes stadig rundt omkring.

De to sidste piger, Marianne og Malene, blev begge gift i 1850. Marianne blev gift 29. marts med Bertel Pedersen i »Pilgaard« i Tømmerby, og Malene blev gift 23. april med Christen Nielsen Skrædder, som ikke var skrædder, men gårdmand på gården »Amstedbro« i Lund i Lild sogn. Om der endnu findes efterkommere, har jeg ikke efterforsket. Måske andre kunne tage tråden op?

Det var lidt om Inger Christensdatter Amtofts efterkommere. Hendes søster Kirsten er ikke mindre interessant.

Kirsten Christensdatter Amtoft bliver gift 22. februar 1821 i Tømmerby kirke med ungarl Peder Jensen Bedsted fra Lund, Lild sogn.

Han var født 1792 som ældste søn af Jens Christensen Boyer og Else Sophie Pedersdatter Bedsted. Hun igen var ældste datter af Peder Bedsted og Maren Jensdatter i Lund. Hvor han iøvrigt kommer fra, er

lidt gådefuldt. Første gang, han omtales her i sognene, er, da han i Lund mister sin første kone, Else Sophie Andersdatter, 20. maj 1770. 7. december samme år bliver han så gift med sin anden kone, Maren Jensdatter, i Lild kirke. Han tituleres da: Enkemanden, Seigneur, så han har været en betydningsfuld person. Deres børn bliver også døbt med dobbeltnavne, hvad der ikke var helt så almindeligt her på egnen. Det er muligt, at Peder Bedsted er kommet udensogns fra. Parret fik tre piger: Else Sophie i 1771 - Anne Kirstine i 1773 og Sidsel Marie i 1777. Denne sidste blev forøvrigt gift 25. juli 1800 med skoleholder Anders Chr. Møller i Lild skolehus.

Else Sophie Bedsted og Jens Christensen Boyer blev gift 20. februar 1789 i Lild kirke, og parret fik i alt 5 børn. Foruden den tidligere nævnte Peder Jensen Bedsted, født 1792, var der Anne, født i 1789 - Jens Christian i 1793 - Maren i 1800 og Christen Jensen, med tilnavnet Boyer, født 1797. Han benævnes ved sit giftermål i 1826 som husmand og dyrlæge i Skadhauge. Det er jo tankevækkende – den første menneskelæge kom først til egnen omkring 1880.

Kirsten Amtoft bliver sikkert gift med en ret anset mand, han underskriver mange gange som forlover, når et ungt par skulle indskrives til lysning hos præsten.

Kirsten og Peder Bedsted får deres første barn 11. december 1821, og hun bliver opkaldt efter moderens nyligt døde søster, Inger. 1823 får parret en dreng, som opkaldes efter Kirstens far og kommer til at hedde Christen Amtoft Pedersen. Her bliver så for første gang kaldenavnet taget med ind i selve navnet. Else Sophie, født 1825, er jo opkaldt efter Peder Bedstedes mor. Jens, født 1826, opkaldes efter Peder Bedstedes far. Maren, født 1829, og Thomas Chr. Pedersen, født 1832, kunne jo meget vel tænkes opkaldt efter Kirstens stedmor og -far.

Kirsten Amtoft dør så 9. marts 1834, kun 41 år gammel, og den lille Thomas kommer i pleje hos Mads Nielsen Nesager og hans anden kone. Det ved vi af, at han pludselig afgår ved døden, 12½ år gammel. Som der ordret skrives i Lild kirkebog: »Thomas Chr. Pedersen, plejesøn hos gårdmand Mads Nielsen Nesager på Lund mark – søn af Peder Jensen Bedsted i Abildhave, Østerild sogn, død 25. maj 1845.«

Parret har altså da opholdt sig her. Herom senere.

Senere på året 1834 – 7. december – gifter Peder Bedsted sig for 2.

gang. Kone nr. 2 hedder Dorthe Nielsdatter Odde. Hun var 27, han 42.

I august 1835 får parret deres førstefødste, en pige, og hvad er vel mere naturligt, end hun opkaldes efter Peder Bedsteds første kone med navnet Kirsten Amtoft Pedersdatter. Anne Marie Pedersdatter, født 1839, er sikkert opkaldt efter Mads Nielsen Nesagers anden kone, der nylig var død.

Nu sker der noget besynderligt. Parret i »Søndergaard« i Kærup, Kirsten Amtofts stedfar og -mor, har nu nået alderen, hvor de tænker på at gå på aftægt, og det kunne vel synes naturligt, at Peder Bedsted rykker ind og afløser dem. Det sker imidlertid ikke. Det bliver i stedet Rasmus Jespersen, der var gårdmand i Langvad. Det kunne se ud, som Peder Bedsted i skuffelse sælger sin gård i Kærup og søger væk fra egnen, nemlig til gården »Abildhave« i Østerild sogn. Man kan nok undre sig lidt over den beslutning. De bliver der da heller ikke så længe — en fem-seks år. En dreng bliver født der, juledag 25. december 1842. Han får navnet Niels Larsen Pedersen.

Parret sælger så Abildhave midt i 1840-erne og slår sig ned i gården »Silkeborg« i det sydlige Tømmerby. Her får de endnu to børn: Marie Pedersen (datter er nu faldet væk!) født 1847 og Thomas Chr. Pedersen, født 1850. Den tidligt døde søn af første ægteskab bliver her opkaldt.

Peder Bedsteds ældste børn er nu kommet i den giftefærdige alder, og Else Sophie bliver den første, der flyver hjemmefra. Det bliver dog ikke så langt — blot om i nabogården »Barmer«. Hun bliver gift med enkemand Peder Thorum Christensen 11. december 1846. Han var 53 år — Else Sophie var kun 21! Det blev et kort ægteskab. Allerede tre år efter — 1849 dør han af hidsig feber, og Else Sophie bliver gift anden gang i Klim kirke 31. marts 1850 med Knud Chr. Nielsen fra Klim Odde.

28. maj 1852 bliver den ældste søn, Christen Amtoft Pedersen, gift i Tømmerby kirke med en pige fra Højstrup, Maren Johanne Pedersdatter Hegelund. Herom senere.

Man kunne nok unde Peder Bedsted nogle gode år i sit otium efter tiden i heden, men det kom til at gå anderledes. Allerede om høsten 1852 får han »et appoplektisk tilfælde — rørelse i venstre side«, som præsten anfører. Vi ville vel nutildags kalde det en hjerneblødning.

Han dør så 9. august — 60¼ år gammel, og enken gifter sig senere

samme år med Jens Jensen Bojer. Det kunne tyde på, at han var i familie med hendes første mand, men det vides ikke i skrivende stund.

Vi må kort gå tilbage til 1801. Da døde Peder Jensen Bedsteds far, Jens Chr. Boyer, og moderen gifter sig anden gang med Peder Chr. Holme, og herom fortæller folketællingen 1834:

Peder Christensen, 63 år, gift, gårdmand.

Else Sophie Pedersdatter, 63 år, gift, hans kone.

Jens Jensen, 12 år, ugift, plejebarn i søns sted.

Da ovennævnte Jens Jensen Bojer bliver konfirmeret i Lild kirke 1837, anføres det, at han er søn af Jens Jensen i Gøttrup. Han var 30 år ved giftermålet, Dorthe var 46, så efterkommere har der nok ikke været, men hun opnåede da at blive gift med en, der kun var halvt så gammel som hendes første mand!

Maren Pedersdatter, der også var blandt de første børn, født i Kærup 1829, bliver gift i Tømmerby kirke 26. marts 1854 med Niels Chr. Christensen, søn af Chr. Andersen Degn i Tømmerby. Chr. Andersen Degn var bror til Otto Andersen, der indtil 1832 boede i »Trye« i Tømmerby, men senere flyttede til Lund, hvor han blev stamfar til en stor Ottesen-slægt, hvis efterkommere der stadig er mange af.

Anne Marie Pedersdatter, datter af andet ægteskab, gifter sig 1865 med Jens Lucassen, gårdmand i Højstrup.

Som nævnt blev Christen Amtoft Pedersen gift med Maren Johanne Pedersdatter Hegelund. Hendes forældre hed Peder Frandsen Hegelund og konen Else Pedersdatter. De ejede matr. nr. 4 i Højstrup, og det er netop på denne lokalitet, bindestenen befinder sig i dag. Vi ved ikke, hvilke grunde Chr. Amtoft – den yngre, som vi kan kalde ham – har haft til at flytte stenen fra Kærup og her til Højstrup, men måske har Peder Bedsted syntes, at når han ikke fik svigerforældrenes gård, måtte han nok have et minde derfra. Måske han endda på sit sidste har taget det løfte af sønnen, at han flyttede stenen til sin gård, hvem ved? Her kunne beretningen for så vidt slutte. Stenens tilhørsforhold til stedet er sandsynliggjort, men der er lidt oplysninger tilbage om Peder Frandsen Hegelund og hans slægt, som jeg finder interessante, så dem skal eventuelle læsere ikke snydes for. Og grunden til, at vi kan følge gårdens historie et stykke tilbage som fæstegård under Vesløgsgaard/Kølbygaard, kan vi paradoksalt nok takke en ondskabsfuld fæster for!

Daværende lærer N. Sodborg, Vesløs, har fortalt om ham i en artikel i Historisk Årbog for Thisted Amt, årgang 1931: »Hvad den gamle fæsteprotokol fortæller«.

Manden eller fæsteren hed Jens Sørensen med tilnavnet Synder – fordi der nok troligt har været een af samme navn nordligst i Højstrup. Tilnavnet var nu ikke helt ved siden af, bemærker Sodborg tørt – han var også en stor synder!!

Han og konen, Karen Eskildsdatter, levede sammen som hund og kat, og det endte da også med, at de kom for provsteretten i august 1726. Flere af de omkringboende var indkaldt som vidner og én vidnede om, at han i høsten så, »at Jens Sørensen med vred hu løb til sin kone på marken og stødte hende i siden med knyttet næve. Hun blev gående på stedet og græd, men sagde ikke et ord«. Vold mod kvinder er, som vi her kan se, ikke noget nyt, som visse kredse vil bilde os ind!

Samme Jens Sørensen forsømte ydermere både gård og jord, og så galt gik det, at ejeren, Enevold Berregaard på Kølbygaard, fratog ham fæstet.

»Enevold Berregaard, kiendes og herved vitterliggør, at jeg hastæd og fæst, som jeg herved stæder og fæster til Poul Pedersen på Hjordsholm (Hjortholm Mølle, Øsløs sogn) den min bondegård i Høfstrup, som Jens Sørensen iboede og formiddelst armod, ond forligelse med sin hustru og efterladenhed med gårdens rette brugsel ej længere kan beboe . . .

Kjølbygaard, 13. juli 1727.

Poul Pedersen er så navnet på den nye fæster af gården, og om ham har jeg fundet oplysninger i Tømmerby kirkebog. Han og konen har her fået følgende børn døbt: Margrethe i 1728 - Else i 1730 - Peder i 1732 og Christen i 1735.

Det bliver sønnen Peder, der overtager fæstet, men forinden har han og konen, Inger Nielsdatter, boet i Nørre Sældal. Her er en pige, Anne, døbt i marts 1769 – øjensynlig deres eneste barn.

Inden tællingen 1787 har de overtaget fæstet og findes her under Højstrup:

Peder Poulsen, 53 år, bonde og gårdbeboer.

Inger Nielsdatter, 55 år, madmoder. Begge i første ægteskab.

Anne Pedersdatter, 19 år, deres datter, troløvet!

Frands Pedersen, 32 år, tjenestekar, ligeså!

De to unge bliver sikkert gift kort efter tællingen, idet de får to børn døbt i Tømmerby kirke: Karen i juni 1789 og Peder i juni 1790. De er derefter øjensynligt fraflyttet sognet – jeg har ikke kunnet spore dem, men det er faktisk beretningen uvedkommende, da sønnen, Peder, vender tilbage, ifølge tællingen 1801:

Peder Poulsen, 66 år, bonde og gårdbeboer.

Inger Nielsdatter, 69 år, hans kone. Begge i første ægteskab.

Jens Mortensen, 26 år, Gertrud Eriksdatter, 18 år, tjenestefolk.

Peder Frandsen, 11 år, husbondens dattersøn.

Om Peder Frandsen med tilnavnet Hegelund så senere har købt gården fri, eller hans far har været en kort tid på stedet, vides ikke, men det er i hvert fald Peder Frandsen Hegelund, der står som ejer ved matriklen 1840. Hans kone hed Else Pedersdatter og var fra Øsløs. Parret er gift omkring 1813 – sikkert i Øsløs – og jeg har fundet fem børn, født i Højstrup: Anne Marie, født 1813 - Niels i 1814 - Inger i 1817 - Mariane i 1821 og Maren Johanne i 1830.

Maren Johanne bliver så som før nævnt gift med Chr. Amtoft Pedersen i 1852. Kirkebogen nævner følgende børn: Else Kirstine Christensen i oktober 1852 – Peder Christensen i december 1853 – Ingvor Peter Christensen i april 1855 (han døde knap 3 år gammel af skarlagensfeber) – Thomas Chr. Christensen i januar 1858 – Inger Kirstine Christensen i oktober 1859 – Peder Frandsen Christensen i oktober 1860 og Dorthé Marie Christensen i juli 1862. Der må endnu være børnebørn af nogle af disse på egnen. Det ville være interessant, om en eller anden kunne rede trådene ud helt op til nutiden. Nu har jeg givet bolden op – så at sige – med håbet om, at andre vil fortsætte.

Ja, det var så historien om en uanselig grå bindesten, og hvad den satte igang. Der kunne selvsagt findes mere frem – også om andre bindesten, men lad det nu være nok for nærværende.

— — —

Peder Frandsen Hegelund og konen kom på aftægt hos datteren og svigersønnen, og her døde han den 13. marts 1862. Måske har han tit beundret bindestenen fra Kærup. Svigersønnen, Christen Amtoft Pedersen, blev ikke så gammel, han døde omkring 1870, og enken giftede sig derefter med ungarl Peder Jensen fra Arup. Han var 35 – hun 40 år gammel.

Fra den gamle Copie Bog

I anledning af 100 års jubilæet i Landboforeningen Nordthy den 29. juni 1987 blev gamle protokoller taget ned fra reolerne, og blandt dem var Copie Bog for Landboforeningen Nordthy, omhyggeligt ført fra foreningens stiftelse i 1887 til 1923, da man må formode, at skrivemaskiner med mulighed for at tage gennemslag er kommet i brug. Forud blev hvert eneste af de mange, mange breve skrevet i hånden, og før afsendelse blev brevene skrevet af i Copie Bogen. Hele korrespondancen er ført af formanden.

I det følgende gengives de første af kopierne, som ganske godt viser »teknikken« i start af en ny landboforening.

Under 3. juli 1887, lyder de første linier, er omtrent ligelydende skrivelse som denne til byrådet tilstillet Sparekassen og Banken i Thisted, Handels- og Håndværkerforeningen i Thisted samt sognerådene i Hillerslev og Hundborg Herreder:

Til byrådet, Thisted. — Bestyrelsen for Landboforeningen Nordthy tillader sig herved at anmode det ærede byråd om at støtte foreningen

med et årligt bidrag. Det er bestyrelsens agt så vidt muligt at lade afholde dyrskue i indeværende år. Da foreningen ikke i år kan få statstilskud, er den nødt til, når den vil tage fat på nogle af de opgaver, den har sat sig, navnlig for dette år at anmode om støtte. Hvis det ærede byråd vil imødekomme denne vor ansøgning, ønskede man gerne hurtigst muligt at modtage underretning om bidragets størrelse.

PEDERSROLIGHED, den 3. juli 1887.

P.b.v.

N. Neergaard,
formand.

Gården Pedersrolighed i Fårtoft skiftede senere navn til Rolighed, og navnet er fastholdt i Rolighedsskolen, mens jorderne nu er bebygget, og de omtrent sidste af gårdens bygninger blev revet ned i vinteren 1886-87. Ejendommen var ikke særligt gammel, idet den først omkring 1850 var samlet af et antal jordlodder, der tilhørte Thisted-borgere med husdyrhold. I vor tid er arealerne altså igen kommet i Thisted-borgeres besiddelse — nu især som boligområde.

Det hedder videre i kopibogen, at Landboforeningen Nordthy den 3. juli har indmeldt sig som medlem af de fællesjydske landboforeninger samt af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Under 3. juli er tilstillet formanden for Hingstekommissionen hr. V. Frost følgende skrivelse:

Jeg tillader mig herved at meddele, at der under 29. juni d.a. er dannet en ny landboforening her under navnet Landboforeningen Nordthy. Der er valgt en bestyrelse på syv medlemmer. Til formand er valgt N. Neergaard, Pedersrolighed, til viceformand proprietær Faddersbøl, Østerild. Foreningen tæller nu ca. 150 medlemmer, men håber vi i løbet af ganske kort tid at nå det dobbelte antal. Så vidt vi kan få de nødvendige pengemidler skaffet til veje, agter foreningen at holde dyrskue i løbet af en månedstid. — Med megen agtelse . . .

Idet der tilstilledes de forskellige sogneassistenter (43) deres beskikkelse, er der tilstillet dem følgende skrivelse dateret 5. og 6. juli 1887:

Hr. gårdejer N.N.! — I det håb, at De vil være medlem af Landboforeningen Nordthy, har bestyrelsen udnævnt Dem til sogneassistent og håber, De vil interessere Dem for foreningen og

navnlig skaffe talrig tilslutning. Indlagt medfølger Deres beskikkelse samt ind- og udmeldelseslister og forventer jeg, at De hurtigt vil kunne tilsende mig dem i udfyldt stand og med opgivelse af hartkornets størrelse.

Den 22. juli sendtes følgende til grosserer Magnus Kjær, Holstebro:

Bestyrelsen for Landboforeningen Nordthy har gennem hr. bogtrykker Rasmussen, Thisted, modtaget meddelelse om, at hr. grosserereren ville støtte foreningen med et tilskud til præmier på 100 - 200 kr. Idet jeg på bestyrelsens vegne bringer hr. grosserereren foreningens tak for den interesse og velvilje, som De lægger for dagen, skal jeg tillade mig at komme med følgende forslag desangående, om hvilke jeg gerne hører Deres mening. Da der ikke tidligere har været præmieret svin her i Thy (hvilket indrømmes er en fejl), har man tænkt sig i år kun at præmiere orner, da dyrskuet er så nær forestående, nemlig 10. august. Det beløb, som De så ville anvende ud over præmier til orner, ville man foreslå anvendt på den måde, at vi gennem Dem modtog nogle gode tillægsgrise, som dyreskuedagen udloddes til foreningens medlemmer. Bestyrelsen mener derved at skaffe en god race mere indgang i Thy. Man anerkender fuldt ud den betydning, som svin har for landet som exportartikel, og næste år mener man at kunne nå videre frem med præmieringen af svin. Må jeg dernæst indbyde hr. grosserereren til at overvære vort dyreskue, som afholdes den 10. august. I det håb, at jeg må få et par ord fra Dem og høre Deres mening, tegner jeg med megen agtelse N. Neergaard, p.t. formand.

Niels Neergaard.

24. juli til politimester Clausen, R. af Dbg., Thisted: Bestyrelsen for Landboforeningen Nordthy tillader sig herved at anmode hr. politimesteren om at få dispositionsret over dyrskuepladsen dyrskue-

dagen den 10. august samt at få tilladelse til at afholde beværtning og muligt antage en karrusel. Man ønsker ikke mere end to beværtnings-
telte og har tænkt sig dhr. gæstgivere Jørgen Larsen og St. Poulsen,
Thy. I tilfælde, den ønskede tilladelse opnås, tillader man sig at
forespørge, om man i så tilfælde er berettiget til at tage stadepenge af
de to gæstgivere og karrusellen. I forventning om Deres meget ærede
svar tegner jeg med megen agtelse N. Neergaard, p.t. fd.

PS.: Man ønsker ikke i år at tage betaling for adgang til pladsen.

Samme dag sendtes endnu et brev til politimesteren: — Bestyrelsen
for Landboforeningen Nordthy tillader sig herved at ansøge om at få
tilladelse til ved sit dyrskue, som afholdes den 10. august d.a. ved
Thisted, at arrangere en bortlodning (tombola) af forskellige
landbrugsredskaber samt gode tillægsgrise, skænket foreningen af hr.
grosserer Magnus Kjær, Holstebro. Det eventuelle overskud tilfalder
landboforeningens kasse og vil blive anvendt til præmier for husdyr.

Fra fællesjydske landboforeninger er krævet flere oplysninger end
givet den 3. juli, og den 13. august skriver N. Neergaard: — Idet jeg
igen på Landboforeningen Nordthy's vegne fremsætter begæring om
optagelse i Foreningen af fællesjydske Landboforeninger, skal jeg
meddele, at medlemsindtægten har været 850 kr. samt at foreningen
holder offentlige bekendtgørelsesmøder. Jeg fremsender endvidere to
eksemplarer af lovene og vedlægger en virkeplan. Vi håber nu at have
opfyldt de fordringer, som er stillet i skrivelse af 22. juli af den ærede
bestyrelse.

Den 20. august meldes til grosserer Magnus Kjær i Holstebro, som
ikke havde kunnet komme til dyrskue i Thisted, at det skænkede beløb
var anvendt til præmiering af en orne fra Anders Enevoldsen, Tilsted,
samt søer fra Chr. Hamborg, Mellemmølle, Anders Søndergaard,
Tingstrup, og Lars Ubbesen, Vestermølle. »Grisene tillod vi os at
bortlodde, og de havde en voldsom tiltrækningskraft, så tombolaen
gav foreningen en god indtægt«.

I september 1887 til overretssagfører Høeg-Guldberg: — Det er
først nu, jeg har kunnet få sammenkaldt til møde, da vi ikke har været
færdige med høsten her før i disse dage. Jeg beklager, det ikke har
kunnet ske før. Herved meddeles Dem, at Landboforeningen Nordthy
ved det forestående delegeretmøde lader sig repræsentere ved følgende
herrer: Forpagter N. Neergaard, Pedersrolighed, købmand Chr.

Personligt brev fra Skovsø i 1888

Sii
Formand for Vang-
Tvorup Sogneråd.

Sogneråd

J Henholde til Dem Uden Skrivelse til Landboforeningen. Novatij af 1887,
hvori De tilløvede Foreningen et Bidrag af 10 Kr for 1887, tillode jeg mig at til-
stille Dem Kritisking for nogen Sii Tidem for Beløbet, men det ikke
endann er kommen mig i Hænde, anmoder jeg end at få
det tilstillet hurtigst muligt, da jeg skal have Regnskabet til
Revisoren.

S. S. S.

N. Neergaard
Formand.

Vang-Tvorup Sogneråd var lidt sendrægtig med at indbetale et lovet bidrag til den nye landboforenings start.

Nordentoft, Thisted, og proprietær P. Faddersbøl, Østerild (suppleant).

10. september 1887 til generalkonsul Pontoppidan, R. af Dbg., Hamborg: — Bestyrelsen for Landboforeningen Nordthy tillader sig herved at bringe generalkonsulen en tak for den interesse og velvilje, De har vist foreningen ved at skænke den et beløb af 100 kr. til en biblioteksfond. Vi håber snart at kunne tage fat på opgavens løsning, og med den støtte, som vi håber at kunne få fra forskellige institutioner og foreninger, tror vi, at Landboforeningen Nordthy vil komme i besiddelse af et godt og righoldigt bibliotek, som vil kunne udrette megen nytte for denne egn, som hr. generalkonsulen har vist ved så mange lejligheder, at De omfatter med særlig interesse.

p.t. THISTED, den 10. september 1887

N. Neergaard

P. J. Faddersbøl

Chr. Nordentoft

Vilh. Werner

Jens Larsen

I oktober til agent I. L. Westergaard, Thisted: — Idet bestyrelsen for Landboforeningen Nordthy herved erkender at have modtaget fra Dem en bankbog, hvori er indsat 100 kr. af hr. generalkonsul Pontoppidan som grundlag for en biblioteksfond, skal man samtidig bringe Dem en tak på foreningens vegne for den interesse, De har vist foreningen ved at virke for, at dette beløb kom foreningen til gode.

Ligeledes i oktober til Jydske Landboforeningers sekretariat: — Jeg har herved fornøjelsen at fremsende 25 store konvolutter med påtrykt adresse samt meddele, at Landboforeningen Nordthy ønsker 50 beretninger angående det 13. delegeretmøde, om hvilket sekretariatet har rettet forespørgsel i skrivelse af 30. september.

29. oktober 1887 til grosserer Magnus Kjær, Holstebro: — Jeg har herved fornøjelsen på bestyrelsens vegne at tilstille Dem det hædersdiplom, som blev dem tilkendt ved landboforeningens dyrskue den 10. august. Jeg må samtidig bede Dem undskylde, at det har varet så lang tid, inden vi har kunnet tilstille Dem det.

Så vidt fra den gamle Copie Bog. Det kan være fristende at fortsætte, men også en begyndelse skal jo have en ende!

Museet for Thy og V. Han Herred

Arkæologiske undersøgelser

Arkæologisk set har efteråret 1986 og foråret 1987 stået i bopladsernes tegn, og mange nye brikker er fundet til det store puslespil, som hedder Thy og V. Hanherreds bebyggelse i oldtiden. I så godt som alle tilfælde er undersøgelserne foranlediget af, at moderne anlægsarbejder griber forstyrrende ind i de gamle bebyggelsesspor.

NATURGASLEDNINGEN

Naturgassen, der har trukket sine spor gennem det meste af landet, er nu omsider nået til Thy og har givet anledning til en usædvanlig stor arkæologisk aktivitet. Hele den ca. 32 km lange tracé fra Vildsund til Hanstholm er gennemvandet af arkæologer på skarpt udkig efter kulturspor fra oldtiden – flintredskaber, lerkarskår, trækul m.m., som kan findes opløjet på markoverfladen. Alle steder, hvor noget sådant blev konstateret, fulgte en prøvegravning, hvor en 2 m bred bane blev afdækket med gravemaskine, så man kunne se, hvad der gemte sig under pløjelaget. Ofte var der intet tilbage, men i heldige tilfælde fandtes stolpehuller, gruber, gulvlag og andre spor efter oldtidsbebyggelsen. Her fulgte så en egentlig udgravning af det 16-17 m brede område, som vil blive berørt, når gasledningen skal nedlægges i 1988.

EN BOPLADS FRA YNGRE STENALDER VED ÅS

Flere af de bopladser, som blev fundet på naturgas-tracéen, stammer fra perioder, hvor kendskabet til oldtidsbebyggelsen i Thy er meget lille. Blandt overraskelserne var en boplads tæt ved langdyssen Vilhøj ved Ås nord for Vildsund, hos gårdejer Viggo Enevoldsen. Fundene på overfladen tydede på en boplads fra ældre bronzealder, ca. 1200

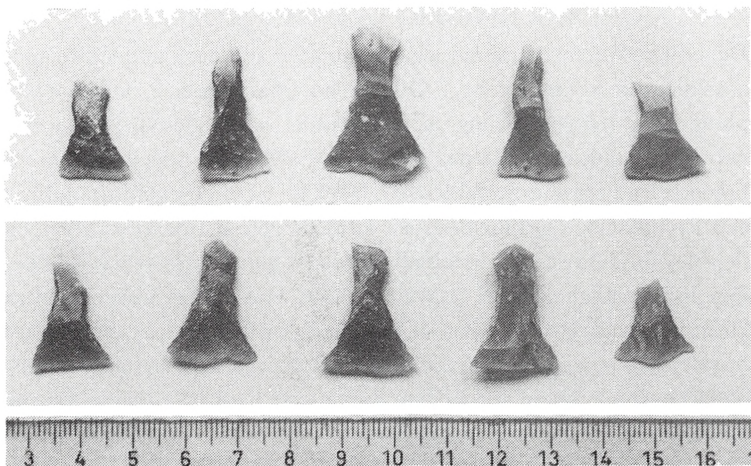

Udgravning af boplads fra yngre stenalder ved Ås. På grund af de mange små flintafslag blev jorden soldet på det motoriserede sold midt i udgravningen. (Foto: Jytte Nielsen).

f.Kr. Længere nede fandtes imidlertid rester af en langt ældre bebyggelse, fra begyndelsen af yngre stenalder for lidt over 5.500 år siden. Der fandtes dele af fint ornamenterede lerkar, pilespidser, økser m.m. Særlig spændende er det, at der kan udskilles særlige aktivitetsområder på bopladsen. I ét område fandtes således mange pilespidser, hvoraf en stor del var knækkede eller ufærdige, samt en mængde flintafslag — her står vi over for en slags »værksted«, hvor en mand har siddet og fremstillet pilespidser. Et andet sted fandtes en samling på 10 ubrugte pilespidser, såkaldte tværpile, som antagelig har været opbevaret i et lille lerkar — måske en del af dagens produktion.

JERNALDERBOPLADSER NORD FOR THISTED

Også ved Hejrhøjvej og Klatmøllevej lige nord for Tingstrup uden for Thisted var der for alvor gevinst. Her fandtes, i et område, der tidligere var så godt som fundtomt, tegn på et helt kompleks af bopladser fra jernalderen. I forbindelse med naturgasledningen udgravedes dele af to bopladser, den ene fra tiden lige omkring 400

Samlet fund af 10 tværpile fra stenalderbopladsen ved Ås. 2:3.

(Foto: Anne-Louise Haack Olsen).

e.Kr., den anden en lile smule senere. Fra dette tidsrum kendte man tidligere kun ganske enkelte fund i Thy og V. Hanherred.

På den ældste boplads, der er beliggende på en NØ-vendt skråning ned mod et engområde tæt ved Hejrhøj, fandtes rester af 15 huse inden for den 17 m brede gastracé. Flere af husene havde tørvevægge, som det kendes så almindeligt i Thy fra århundrederne omkring Kr.f., men disse var usædvanlige, dels ved at være meget lange – tilsyneladende op til 20-22 m – dels ved at være noget yngre end de huse, vi plejer at finde. Et af husene viste tegn på en begyndende opløsning af det tidligere så faste mønster med beboelse i vestenden og stald i østenden: Her fandtes i østgavlen en stenbrolagt indgang, og lige inden for denne et bålsted samt knusesten, sænkesten til fiskenet, et lerkar m.m. Her har der ikke blot stået gumlende køer – måske står vi over for et lille værkstedsrum el.lign. I en lidt yngre fase af samme boplads er man tilsyneladende gået helt bort fra de tørvebyggede huse og over til huse med stolpevægge – et træk som fortsætter ved den lidt senere boplads kun et par hundrede meter længere mod SV. Udgravningerne ser altså ud til at belyse et vendepunkt i den thylandske bygningshistorie i jernalderen.

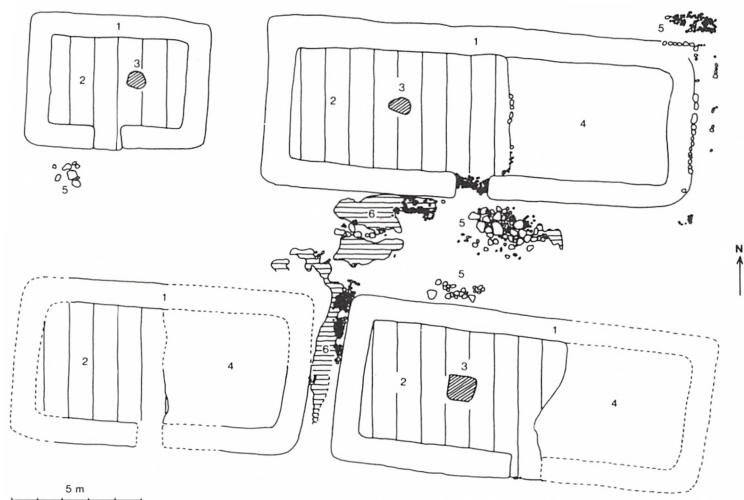
Undersøgelserne forud for nedlæggelsen af naturgasledningen er endnu ikke fuldført, og vi kan håbe på, at der venter endnu flere gode overraskelser.

MODERNE BYGGERI PÅ GAMLE BOPLADSER

Det er ikke kun forud for naturgasledningens ankomst, at der foretages arkæologiske undersøgelser. Ofte er en udgravning foranlediget af planer om byggemodning af et område, som allerede har været bebygget i oldtiden. Således indledtes i 1984 en undersøgelse af en boplads fra yngre bronzealder (ca. 600 f.Kr.) i et udstykningsområde ved Rønhede lige syd for Bedsted. Undersøgelsen fortsattes i 1986, og der blev fundet rester af 4 stolpebyggede langhuse samt østgavlen til et hus, hvis vestlige del blev udgravet i 1984. Husene har været indtil ca 20 m lange, taget blev båret af to rækker kraftige stolper på langs af huset, mens væggene bestod af mindre stolper, antagelig med fletværk og lerklining imellem. I en 1,5 m dyb grube, hvor bronzealderfolkene hentede ler til lerkar m.m., fandtes mængder af lerkarskår og flintafslag, som er smidt ned sammen med andet affald.

En boplads fra samme tid undersøgt ved Vandhøjvej syd for Snedsted, ligeledes på grund af en forestående byggemodning. Her fandtes et stolpebygget hus af samme type som ved Rønhede.

Fra tiden omkring Kristi fødsel, en af de mest fundrige perioder i Thys forhistorie, stammer en boplads lige nord for Koldby. Også her

Plan over en del af jernalderbopladsen ved Koldby med 4 huse, der antagelig eksisterede samtidig. 1: Græstørvæg. 2: Lergulv. 3: Ildsted. 4: Jordgulv i stald. 5: Stenbrolægning. 6: Lerstampet sti med piksten. (Tegning: Anne-Louise Haack Olsen).

skal der bygges boliger oven i oldtidens hustomter, og derfor blev en del af bopladsen undersøgt i efteråret 1986. Der blev afdækket en del af en landsby med tætliggende gårde, adskilt af brolægninger og lerstampede stier med stenpikning. Husene var af den gængse nordvestjyske type med græstørvsvægge, opdelt i en vestende, der fungerede som beboelse, og en østende hvor stalden fandtes.

LØSFUND

Af Ole Basballe Jensen, Thisted, har museet fået foræret en velbevaret stridsøkse fra slutningen af enkeltgravskulturen, ca. 2.500 f.Kr. Øksen, der antagelig stammer fra en grav, fandtes i nedskredet jord på stranden syd for Vildsundbroen.

Fra Karl F. Andersen, Hanstholm, har museet modtaget en smuk, såkaldt spidsnakket huløkse af flint. Øksen, hvis æg er hulslebet, har været anvendt til udhuling af trægenstande. Den stammer fra en lidt tidligere del af yngre stenalder end stridsøkseen, ca. 2.900 f.Kr.

Nyere tid

Et udvalg af de genstande, der er indkommet i det forløbne år:

Museets lille samling af maleren Marius Hammanns arbejder er udvidet med »tegning fra Realskolens gård«, Thisted.

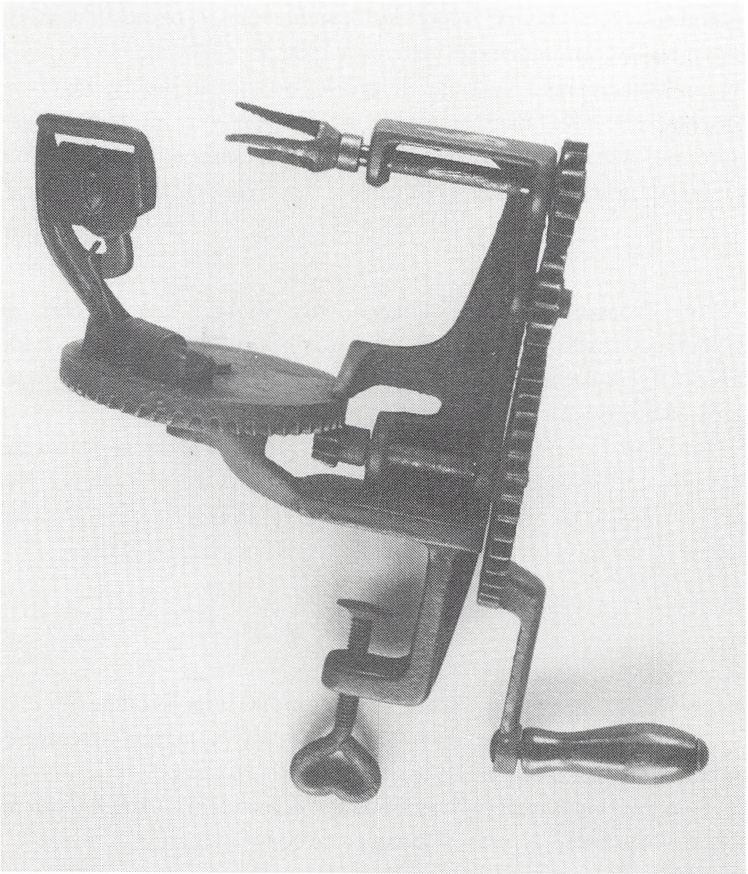
Som testamentarisk gave er modtaget et maleri af Skibsted Fjord og Draget, set fra Kløvenhøj. Kunstner er Niels Holbak.

Af billeder er desuden modtaget »Dannebrogs afgang fra Thisted 10.8.1924«, malet af Laurits Sørensen.

Købmand P. C. Nordentofts efterkommere har atter beriget museets samlinger med et antal fotografier og dokumenter vedrørende slægtens historie og virke.

Til Johan Skjoldborg samlingen har museet modtaget den kane, Skjoldborg benyttede i de år, han ejede stedet på Dynæs. Kanen vil blive udstillet i Skjoldborgs Hus i Øsløs.

Fordums husflid og snilde illustreres for det praktiske landbrugs del af en samling hjemmelavede spænder til seletøj; de stammer fra Thorsted. Det finere håndarbejde repræsenteres af en hæklet pengekat fra 1886 med sølvperler og -ringe, fremstillet af guldsmed Sund, Thisted, (død 1892).

Æbleskræller.

Den »moderne teknik«s redskaber fra husholdningen har fundet vej til museet i form af en æbleskræller.

I forbindelse med sommerudstillingen »Fødder« låntes fodboldspilleren Preben Elkjærs fodboldstøvler fra VM i Mexico 1986. Støvlerne er siden skænket til museet.

I forrige århundrede gik der en landvindingsbevægelse hen over landet. I Thy er blandt andet udtørringen af Sjørring Sø et eksempel på et velgennemført arbejde. Bygholm Vejle inddæmningen i Hanherred blev derimod kun delvist gennemført. Fra Bygholm Vejle v/inspektør Chr. Sørensen har museet som gave modtaget en

kopipresse og et arkivskab fra ingeniør Stevens tid, med en del ældre arbejdstegninger og kort.

Som de andre år har der også været en pæn tilgang af gamle tekstiler.

UNDERSØGELSER

Arbejdet i kystsamfundet Lildstrand, der har museets særlige interesse med henblik på samtidsdokumentation, er fortsat i 1987.

Samtidsdokumentation af landbosamfund inddrages i den museale rutine og til formålet er udvalgt 3 kirkesogne i Sydthy kommune. I 1987 har arbejdet med disse sogne haft karakter af forundersøgelser, hvor den lokale historie i perioden ca. 1850-1920 er søgt belyst.

I forbindelse med stavnsbåndsjubilæet i 1988 er der foretaget en række forundersøgelser og arkivstudier med arbejdstitlen: »økonomiske transaktionsmønstre i 1700-tallets Thy«. Selve undersøgelsesarbejdet og bearbejdningen udføres 1987-88.

Særudstillinger og anden formidling

Kunstneren Susanne Tvermoes, Sindrup, udstillede hele efteråret 86 sine billeder, der er fremstillet af tørrede blomster og blade. En søndag i september var hun til stede i udstillingen og demonstrerede denne særprægede teknik. Skolebørnene fik tilbud om en forhåndsorientering med lysbilleder og derefter fik de i udstillingen fortalt en historie, der havde tilknytning til billedernes mytologiske verden.

Samtidig med denne kunstudstilling vistes en vandredstilling om handel med truede dyr og planter. Denne udstilling var kommet i stand i et samarbejde med Thisted Distriktstoldkammer.

Som noget nyt deltog museet i november i julemessen i Thy-hallen, hvor bøger, museumskopier og andre salgsartikler blev præsenteret. Denne fremgangsmåde havde vi ikke prøvet før, men mange mennesker blev gjort opmærksom på, at der eksisterer et lokalmuseum, og vi fik flere positive tilkendegivelser på vores tilstedeværelse.

Jul 86 blev noget særligt, idet museet udgav en lokalhistorisk julekalender for børn. I 24 kapitler beskrives Bertel Risengrøds oplevelser i Thy gennem 500 år. De 24 afsnit blev læst op i Radio Thy, og på museet gav udstillingen »Bertel Risengrøds pulterkammer« et indblik i, hvad denne brave nisse kunne have set på sin vej. De

Fod og sko

*Lyserøde og hvide
syd for kroppen
demokratisk nøgne
klassebestemt i
rustning af læder*

*støvlen i krigerisk tramp
legende balletsko
selvpineriets spidse mode
traskoen der slider sig
vind og vejr
kondiskoen der jogger
sin herre ud af flasket*

*fodboldstøvlen der
underholder folk i søvn
den hjemlige sfæres sutsko
sandalen på fremmede strande
lakskos højtidelige højglans
afslappet lærredssko til pop
høje hæle hungrende
efter hede blikke
den-lille-pige-i-flade-sko-sko
med søndenvinden i ryggen*

*i evige cirkler
syd for kroppen
en trippen og trampen
klapren og klasken
af fødder.*

Digtet er skrevet af forfatteren Bent Haller
i anledning af udstillingen
»Sko og fødder« på Thisted Museum.

besøgende skolebørn fik mulighed for at lave juleting i skolestuen – disse ting blev fremstillet i naturmaterialer for også at knytte an til kunstudstillingen.

Året 1987 blev indledt med udstillingen »Historien om ret og vrang«. Det var en vandreudstilling, som byggede på Anne Møller Nielsens samling af strikkeredskaber og strikkede tekstiler. Denne udstilling blev fulgt op af udstillingen »Vi elsker vort land« – en vandreudstilling om flygtningeproblematikken. Dette udstillingsprojekt var kommet i stand i et samarbejde mellem flere museer (bl.a. Thisted) og havde fået støtte af Statens Museumsnævn.

Skolemæssigt stod foråret i gækkebrevens tegn. Vi opfordrede skolebørnene til at sende os gækkebreve, og dette tilbud blev vel modtaget. Vi fik en pæn udstilling af gækkebreve, som er indgået i samlingerne.

Påskan blev indledt med en udstilling om fødder og fodtøj. Det blev en alsidig udstilling, hvor mange »udefra« beredvilligt lånte os fodtøj og redskaber – det var både forretninger og private, ja, selv fodboldspilleren Preben Elkjær sendte sine fodboldstøvler.

Samarbejdet udadtil har med andre ord præget arbejdet. Vi havde et tæt samarbejde med Christian Munk Pedersen i Vorupør om indretning af et fiskerimuseum i hans cafeteria.

Da dyrskuet i Thisted holdt 100 års jubilæum, blev der samarbejdet med landboorganisationerne om en historisk udstilling på selve dyrskuedagen. Som noget nyt blev der i juli og august afholdt to naturvandring med udgangspunkt fra Vester Vandet kirke. Ud over disse planlagte ting har der været en jævnlig kontakt med skoler og foreninger, hvor vi har holdt foredrag, vist film osv. Sammen med Folkeuniversitetet har der som vanligt været afholdt foredrag med foredragsholdere udefra.

Jette Kjær

Til medlemmerne

Den største begivenhed i det forløbne år var udsendelsen af Register til Historisk Årbog 1906-82. Bestyrelsen var i mange år blevet opfordret til at registrere de mange årbogsartikler, så det ville være let at høste af den rige skat af historiske oplysninger om vor egn.

Det lykkedes at få bibliotekar Alice Haller Nielsen til at gennemgå de mange årbøger. Efter flere års indsats forelå resultatet i efteråret 1986. Registret kunne gå i trykken, og 1. april i år blev det præsenteret ved en reception på Museet i Jernbanegade.

Det var en stor økonomisk opgave, men bestyrelsen satte sin lid til medlemmerne. Vi skønnede, at to tredjedele af vore godt 900 medlemmer ville være interesseret, men på det punkt har vi oplevet en stor skuffelse. Kun godt 300 bestilte registerbindet, og nu sidder bestyrelsens syv medlemmer tilbage med et stort økonomisk problem. Vor kasserer, Jette Kjær, har gjort op, at registerregnskabet viser et underskud på over 30.000 kr.

Vi har bedt pengeinstitutter om hjælp, men fået afslag. Tilbage står at appellere til medlemmerne: Vær så venlig at købe det register, som vi har fået udarbejdet på opfordring fra medlemmerne! Det er en guldgrube for alle historisk interesserede.

Nogle eksempler: Der henvises til mange artikler om de berømte thyboer Christen Kold og J. P. Jacobsen, om kloge mænd og koner, om herrnhuterne i Han Herred, om præster i Agger og Vestervig, om dramatiske begivenheder som for eksempel et dobbeltmord i Thisted, om oprettelsen af den gamle Thylands Højskole i Hundborg, om Thylands store gårde, om Peder Isager til Hindsels o.s.v.

Nu er det nok de færreste af vore medlemmer, der har alle årbøger fra 1906 og til i dag. Men det er ikke et problem i vor tekniske tidsalder. På biblioteker kan man få aftryk af artikler, som man finder frem til i registret.

Bestyrelsen har i årets løb holdt en del møder om denne store opgave. I øvrigt indbød vi til et møde på Vildsund Strand 24. marts med formanden for S sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger, overarkivar Finn H. Lauridsen. Foruden vore medlemmer var alle interesserede lokalhistorikere og arkivfolk inviteret, men tilslutningen var ikke overvældende stor – under tredive.

Vi stod som medindbyder til et møde i Vestervig 21. april sammen med Egnshistorisk Forening for Sydthy og Vestervig Sogns Menighedsråd. Museumsinspektør Niels Knud Liebgott, Nationalmuseet, fortalte om Sct. Thøger og andre helgener. Omkring 80 deltog.

Generalforsamlingen holdtes 3. juni på Hotel Thisted, tidligere Merci, tidligere Missionshotellet i Thisted. Årbogsredaktør Mette Fastrup meddelte, at hun af helbredsmæssige årsager ikke så sig i stand til fortsat at redigere årbogen. Mette Fastrup trådte til, da Torsten Balle var død 24. maj 1979. Formanden takkede for det store arbejde med at redigere 8 årbøger.

I bestyrelsen drøftedes muligheden af at fordele arbejdet på flere, og det lykkedes at få tilsagn fra fire, der nu danner redaktionsudvalg: Hanne Mathiesen, Museet for Thy og Vester Hanherred, Orla Poulsen, Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune, Knud Mortensen samt Chr. P. Fogtmann som redaktionssekretær. Bestyrelsen er taknemlig for, at disse fire vil påtage sig arbejdet.

Udflugten sidste år gik til Spøttrup. I år er Jenle målet søndag den 6. september.

Det skal være mit ønske, at medlemmerne fortsat vil slutte op om Historisk Samfund for Thisted Amt – og at mange flere vil anskaffe sig registerbindet!

Tved i juli 1987.

Med venlig hilsen

Jørgen Miltersen

Historisk Samfund for Thisted Amt

Driftsregnskab for perioden 1. april 1986 – 31. marts 1987

INDTÆGTER:

Kontingenter vedrørende 85/86	1.050,00	
Kontingent 86/87	49.950,00	
Salg af årbøger	2.608,00	
Salg af registerbind	383,00	
Viborg Amt	1.600,00	
Thisted Kommune	689,61	
Tipsmidlerne	5.600,00	
Renter	565,76	
		<u>62.446,37</u>

UDGIFTER:

Trykning af årbøger	44.395,00	
Forfatterhonorar/korrekturkostninger	3.421,46	
Porto	10.394,20	
Kuverter, blanketter m.m.	5.560,12	
Annoncer, udflugt, møder	2.620,76	
Kontingent DHF	340,00	
Kontingent SLF	2.234,40	
		<u>68.966,74</u>

RESULTATOPGØRELSE:

Beholdning pr. 1. april 1986	26.600,86	
Beholdning pr. 31. marts 1987	20.080,59	
Årets underskud		<u>÷ 6.520,37</u>

STATUS PR. 31. MARTS 1987

AKTIVER:

Boglager:

Gl. årbøger	14.000,00	
1986, 148 ex.	5.054,20	19.054,20

Tilgodehavende:

Kontingent 1986, 134 medlemmer	8.040,00	
Forudbestilt registerbind incl. porto	26.125,00	34.165,00

Likvide midler:

Kasse	377,00	
Sparekassen Thy 050-32-40270	10.083,87	
Sparekassen Thy 058-00-05039	2.438,44	
Giro 2 03 29 29	7.181,18	20.080,49
		<u>73.299,69</u>

PASSIVER:

Skyldige:

Redaktionsomkostninger	5.000	
Trykning registerbind:		
Å conto ved modt	14.300,00	
Å conto 1988	10.000,00	
Rest 1989	10.000,00	34.300,00
		<u>39.300,00</u>

Egenkapital		<u>33.999,69</u>
		<u>73.299,69</u>

THISTED, den 1. april 1987.

Jette Kjær,
kasserer.

Foranstående driftsregnskab og status revideret. THISTED, den 26. maj 1987.

Cai Winther

Tage Rasmussen

Egnshistorisk Forening for Thyholm og Jegindø

På grund af mange andre arrangementer i december måned besluttede man i år at »droppe« advents- og julemødet.

Ved mødet i februar på hotel Tømmergården fortalte Elly Mardal, Boddum, historiske træk fra det gamle Thyholm.

Jens Glob Samvirket har inviteret Egnshistorisk Forening til at være med på en eller anden måde, når man i 1988 skal fejre 200-året for Stavnsbåndets ophævelse, og det vil nok resultere i, at Egnshistorisk Forening sammen med Jens Glob Samvirket arrangerer en udstilling af gamle brugsting.

På generalforsamlingen nyvalgte Cora Christoffersen, Odby, i stedet for Peter Hebsgaard, Uglev, som ikke ønskede genvalg. Poul Møller viste filmen »De røde Enge«. Denne film viser begivenheder under besættelsen og befrielsen den 5. maj 1945, og da generalforsamlingen afholdtes den 5. maj, fandt man det relevant at vise netop denne film på 42-års dagen for Danmarks befrielse.

Udflugten blev en meget interessant og udbytterig tur. Først kom man til Spaabæk brunkulslejer, hvor man fik fortalt om livet omkring brunkulslejerne og omegnen under krigen.

Videre gik turen til Vind kirke, hvis historie går tilbage til 1325. Under restaurering er der fundet stolperester, som tyder på, at der endnu før har været en stavkirke.

Sidste stop på turen var herregården Nr. Vosborg. Efter en rundtur i parken kom man ind i den firelængede borggård, som man kun så udefra, da man havde forudset, at der ikke ville være tid til en rundvisning. Der var kaffebord i borgstuen, og her blev der fortalt om gårdens historie og dens forskellige ejere.

Den lokale aftenudflugt var i år henlagt til Sydthy kommune, idet man samledes ved jættestuen i Lundhøj ved Heltborg, fortsatte til den hollandske vindmølle i Heltborg, hvor Ejnar Madsen fortalte og viste

rundt. Møllen er bygget 1875 og har været i brug som mølle indtil 1950. Den er istandsat og vedligeholdes helt for private midler.

Videre gik turen til Nordvestjysk Folkecenter for vedvarende energi i Ydby. Preben Mægaard gav en grundig orientering om forskning i forskellige former for energi såsom vindmøller, solvarme og biogasanlæg.

Agnes Andersen

Egnshistorisk Arkiv for Thyholm og Jegindø

I det forløbne år har der været forskellige aktiviteter i Egnshistorisk Arkiv. Det vigtigste har nok være den »kampagne«, som vi iværksatte i efteråret 1986 i et forsøg på at skabe en endnu bredere lokal interesse for arkivet.

Et åbent hus arrangement sammen med Egnshistorisk Forening i oktober 86 blev en succes med mere end 50 fremmødte gæster, som drak kaffe og tog lokaler og arkivalier i øjesyn. Det store fremmøde og den gode stemning ved arrangementet er tegn på, at der findes en grundlæggende lokal interesse for det arbejde, som Egnshistorisk Forening og Egnshistorisk Arkiv står for. I november måned ledede påstor Mundbjerg et kursus i brug af arkivet, som løb over fire fredag aftener. Kurset skulle være med til at give flere aktive brugere – for der ligger spændende materiale til endnu flere lokalhistoriske studier end dem, der foregår i øjeblikket.

I oktober og november 1986 deltog Egnshistorisk Arkiv med en udstilling i anledning af Hvidbjerg Borger- og Håndværkerforenings 100 års jubilæum. Arkivet havde i en montre i Hvidbjerg Bank udstillet gamle protokoller og fotos samt plancher med bl.a. smukke, gamle købmandsposer og annoncer fra forlængst nedlagte forretninger.

Arkivet stillede desuden materiale til rådighed for det jubilæumsskrift, som Borger- og Håndværkerforeningen udsendte i anledning af 100 års dagen. Som tak for vores indsats modtog vi en fin fotoserie med motiver fra Hvidbjerg i dag.

Gennem hele året er foregået en stadig registrering og arkivering af materiale. På vore åbningsaftener, torsdag, har vi haft jævnt besøg. Som sædvanlig er der indgået en række bøger, fotos, dokumenter m.v. i samlingerne.

Poul Møller, Floulev, har formidlet 4 båndoptagelser til arkivet. En spændende samtale om Storegade i Hvidbjerg mellem fhv. købmand Carl Koefod, fhv. slagter Jens Stokholm samt fhv. købmand Chr. Gade. Disse 2 bånd fremstår også i et flot hefte, der venligst er maskinskrevet af Kirsten Olsen, Klørvænget 5, Hvidbjerg. Dertil kommer 2 bånd med henholdsvis Laurits Jørgensen, Jegindø, og Chr. Thomsen, »Benkjær«. Nr. Hvidbjerg, om modstandsbevægelsen, som de oplevede den.

Anna Lise Rasmussen

Lokalhistorisk Forening for Sydhannæs

Vi må igen konstatere, at der er forløbet et år uden store begivenheder og arrangementer for foreningen. I efteråret havde vi en udstilling i en periode i de lokaler, der benyttes af »Lokalhistorisk Forening for Frøstrup og Omegn«. Desuden har vi en jævn tilvækst af nye historiske fotos og nye oplysninger fra vores område.

Denne beretning er noget kortfattet, men det må den nødvendigvis være, hvis den skal afspejle foreningens aktiviteter.

*Niels Johansen,
Øsløs.*

Sydney Egnshistoriske Arkiv

I årets løb er registreringsarbejdet på arkivet blevet tilendebragt, og alle arkivalierne er nu lettere tilgængelige.

Billeder fra de 18 sogne kan i kopier ses i ringbind for hvert sogn.

Sommerudstillingen samt arkivets udstilling af gamle billeder i år viste Lyngby under besættelsen, idet arkivet har fået en stor samling af billeder fra Lyngby. Desuden var udstillet billeder fra Skyum samt

Gudnæs, foruden mange billeder med delvis ukendte data, som for en dels vedkommende blev genkendt til glæde for eftertiden.

Arkivet deltog ved dyrskuet i Hurup med en velbesøgt udstilling af billeder, der beskrev »Landbruget gennem tiderne«.

Der modtages stadig arkivalier af mange forskellige slags. Iøvrigt henvises til foregående årbøger med hensyn til arkivets kirkebøger og diverse andre protokoller.

Elly Mardal,

Burhøjgårdvej 2, 7760 Hurup.

Tage Thure,

Skovvejen 2, 7755 Bedsted.

Egnshistorisk Forening for Sydthy

I november måned afholdtes generalforsamling, hvor der blev valgt 2 nye medlemmer til bestyrelsen, idet G. Kjær Mortensen flyttede til Langeland, og kasserer Gitte Jensen ønskede at holde op. Nyvalgt blev Hjalmar Staursbøl, der overtog kassererposten, og William Mortensen. Årbogen 1986 udkom og præsenteredes ved samme lejlighed.

Forfatter og radioproducer Gunnar Iversen fortalte samme aften om sit omfattende arbejde med artiklen om Sct. Thøger, der er bragt i 1986-udgaven.

»Thyboernes udvandring« hed et foredrag, der holdtes i marts måned af Steen B. Hougs.

I samarbejde med Historisk Samfund, Vestervig-Agger Menighedsråd, Museet i Thisted og Fyrspiludvalget havde Foreningen inspektør ved Nationalmuseet Niels Knud Liebgott i Vestervig til at fortælle om helgener.

Til Dyrskuet den 13. juni havde foreningen arrangeret en udstilling under navnet »Landbruget gennem tiderne« af gamle antikke redskaber, der beredvilligt var udlånt af folk på egnen.

16. juni gik aftenuren til Elsebeth og Troels Ifversen på Lyngholm. Det blev en velbesøgt historisk aften, som sluttede med bål i gårdens park.

Elly Mardal,

Burhøjgårdvej 2, Hurup.

Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune

Lokalhistorisk Arkiv for Thisted kommune er en afdeling af Thisted Bibliotek. Arkivet har lokaler i J. P. Jacobsens Hus på J. P. Jacobsens Plads.

Det daglige arbejde består af indsamling, opbevaring og formidling af historisk materiale fra Thisted kommune. Åbningstid: Mandag-torsdag 13.30-17.00. Tlf. 07 92 23 99, lokal 22.

Medarbejdere: Bibliotekar Birgit Høyrup, kontorassistent Aase Hyldgaard og arkivar Orla Poulsen.

Lokalhistorisk Arkiv for Thisted kommune står altid til rådighed for privatpersoner, foreninger og institutioner, der måtte ønske lokalhistoriske oplysninger.

Orla Poulsen

Hanstholm lokalhistoriske Arkiv

Efter H. Hansens død her i foråret 1987 har undertegnede, Inger og Jens Kaas Ishøy, passet arkivet. Vores kendskab til dette arbejde har vi fået ved at passe arkivet for H. Hansen, når han manglede en afløser.

Året 1987 begyndte med en vandskade, så der var lukket et par måneder. Vores arbejde begyndte omkring marts måned, da H. Hansen blev syg.

Det er mest indenfor slægtsforskning, interessen ligger, og besøgstallet har været stigende den sidste tid.

Der har været en del indleveringer til arkivet, og vi har fået dem arkiveret. Det er mest erindringer og foreningsmateriale såsom forhandlingsprotokoller, tilsynsbøger, avisudklip samt en del billeder.

Ivan Sørensen, Thisted, har indleveret en hel del materiale om Hanstholm dilettanter, som opførte »Slægten« i Danmarks Radio den 16/11 1937. Der foreligger korrespondance om udsendelsen mellem

maler Sørensen, Hanstholm, og Statsradiofonien. Der er breve fra taknemmelige lyttere og billeder af de medvirkende.

Der er kommet syns- og bjergningsforretning over strandinger i Hillerslev og Hundborg Herred fra 1779 - 1811. Synsforretninger over døde i Hillerslev og Hundborg Herred fra 1749 - 1799. Kirkebogsafskrifter fra Ræhr 1888 - 1891. Kirkebogsafskrifter fra Lild 1889 - 1891. Redningsstationen Hanstholm 1900 - 1931. Nørrejydske Redningsvæsen - Redningsstationen Lild Strand 1871 - 1902.

På Lokalhistorisk Arkivs vegne:

Inger og Jens Kaas Ishøj,
Egevænget 36, Hanstholm.